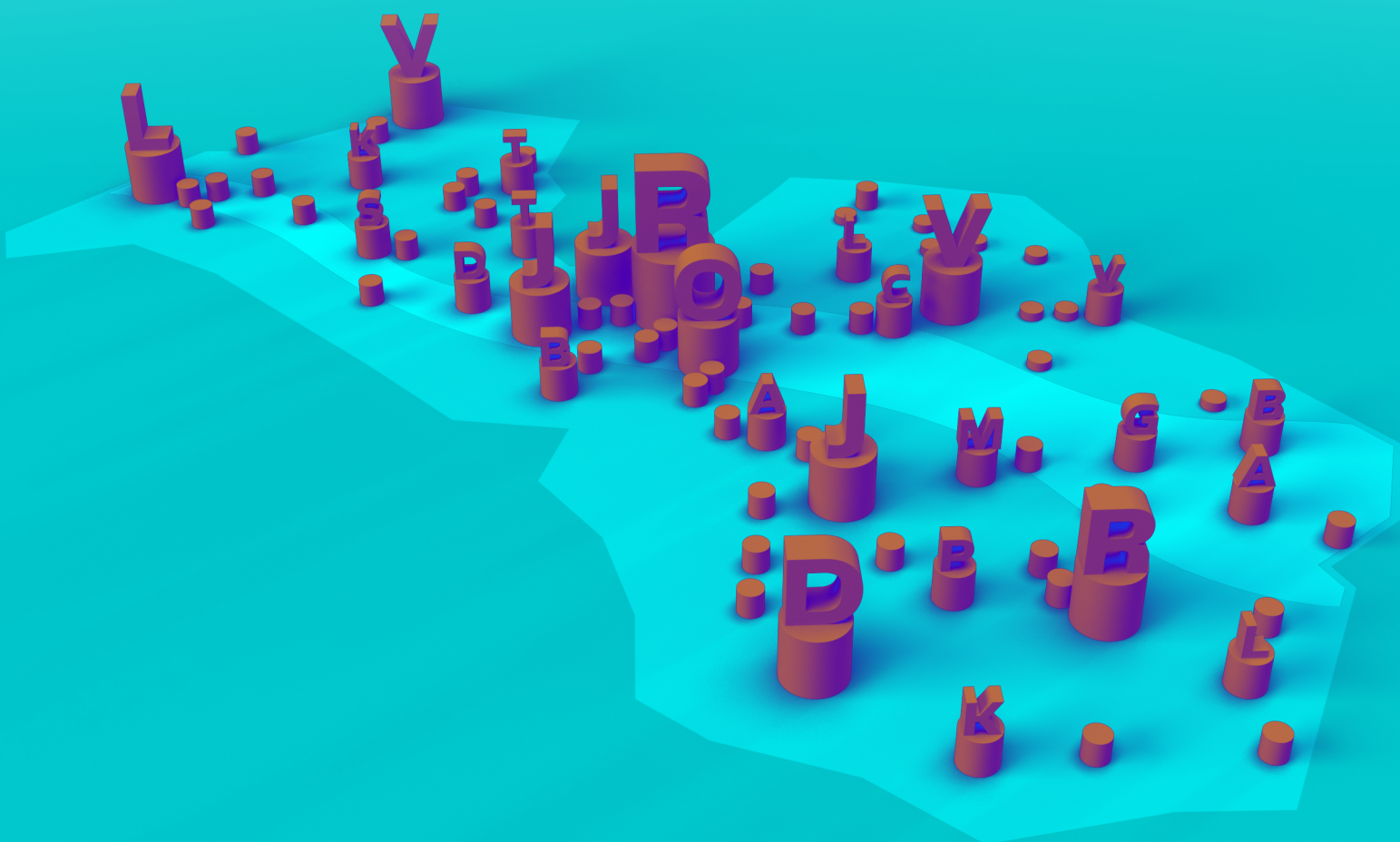

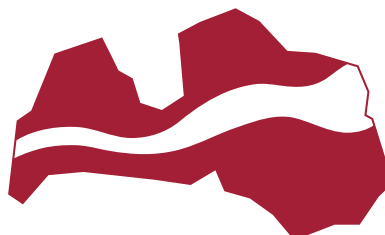

Pārresoru koordinācijas centrs

NACIONĀLĀ ATTĪSTĪBAS PLĀNA 2014.–2020. GADAM ĪSTENOŠANAS GALA (EX-POST) NOVĒRTĒJUMS

Rīga, 2022

Satura rādītājs

Saīsinājumi	3
Ievads	4
NAP2020 stratēģisko indikatoru analīze	6
I. NAP2020 prioritāte „Tautas saimniecības izaugsme”	10
Rīcības virziens „Augstražīga un eksportspējīga ražošana un starptautiski konkurētspējīgi pakalpojumi”	13
Rīcības virziens „Izcila uzņēmējdarbības vide”	17
Rīcības virziens „Attīstīta pētniecība, inovācija un augstākā izglītība”	22
Rīcības virziens „Energoefektivitāte un enerģijas ražošana”	26
II. NAP2020 prioritāte „Cilvēka drošums”	29
Rīcības virziens „Cienīgs darbs”	32
Rīcības virziens „Stabili pamati tautas ataudzei”	35
Rīcības virziens „Kompetenču attīstība”	38
Rīcības virziens „Vesels un darbaspējīgs cilvēks”	41
Rīcības virziens „Cilvēku sadarbība, kultūra un pilsoniskā līdzdalība kā piederības Latvijai pamats”	44
III. NAP2020 prioritāte „Izaugsmi atbalstošas teritorijas”	49
Rīcības virziens „Ekonomiskās aktivitātes veicināšana reģionos – teritoriju potenciāla izmantošana”	51
Rīcības virziens „Pakalpojumu pieejamība līdzvērtīgāku darba iespēju un dzīves apstākļu radīšanai”	55
Rīcības virziens: „Dabas un kultūras kapitāla ilgtspējīga apsaimniekošana”	59
Secinājumi	64
Nacionālā attīstības plāna 2014.–2020. gadam īstenošanas gala (<i>ex-post</i>) novērtējuma indikatoru pielikums	69

Saīsinājumi

ANO	Apvienoto Nāciju Organizācija
ĀTI	Ārvalstu tiešās investīcijas
CERN	Eiropas Kodolpētījumu organizācija
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
DESI	Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss
EJZF	Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fonds
ELFLA	Eiropas Lauksaimniecības Fonds lauku attīstībai
EM	Ekonomikas ministrija
EPB	Eiropas Patentu birojs
ERAF	Eiropas Reģionālās attīstības fonds
ES	Eiropas Savienība
ESF	Eiropas Sociālais fonds
ESS	Eiropas Sociālais Pētījums
EUROSTAT	ES Statistikas birojs
IAM	Ilgspējīgas attīstības mērķi
IIN	Iedzīvotāju ienākuma nodoklis
IKP	Iekšzemes kopprodukts
IKT	Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas
IT	Informācijas tehnoloģijas
KF	Kohēzijas fonds
LEADER	<i>Links Between Actions for the Development of the Rural Economy</i>
LIZ	Lauksaimniecībā izmantojamā zeme
LM	Labklājības ministrija
MK	Ministru kabinets
NAP2020	Nacionālais attīstības plāns 2014.–2020. gadam
NAP2027	Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam
NATO	Ziemeļatlantijas līguma organizācija
ne-ETS	ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmā neiekļautie uzņēmumi
NVO	Nevalstiskās organizācijas
OECD PISA	<i>Programme For International Student Assessment</i>
RV	Rīcības virziens
SAM	Specifiskā atbalsta mērķis
SEG emisijas	Siltumnīcefekta gāzu emisijas
SEZ	Speciālā ekonomiskā zona
STEM	Zinātne, tehnoloģijas, inženierzinātnes un matemātika
SVVA	Sabiedrības virzīta vietējā attīstība
TEN-T	Eiropas Transporta tīkls
UIN	Uzņēmumu ienākumu nodoklis

Ievads

NAP2020 tika izstrādāts 2012. gadā, laikā, kad Latvija sāka atgūties pēc globālās finanšu ekonomiskās krīzes, kura skāra mūsu valsti ļoti būtiski, IKP un valsts budžeta izdevumiem ievērojami samazinoties un lielam valsts iedzīvotāju skaitam dodoties ekonomiskajā emigrācijā. Valdības mērķis šajā laika periodā bija pēc iespējas veicināt ekonomisko izaugsmi, lai atgūtu krīzes laikā zaudēto IKP samazinājumu. Tāpēc par NAP2020 vadmotīvu tika izvēlēts „ekonomikas izrāviens”.

Šis ziņojums ir NAP2020 mērķu īstenošanas gala novērtējums, lai arī atsevišķu NAP2020 uzdevumu izpilde un investīciju ieguldījumu veikšana turpināsies arī 2022. gadā un pat 2023. gadā, ņemot vērā ES Strukturālo fondu Darbības programmas īstenošanas nosacījumus un aktivitāšu pabeigšanai pieļaujamos maksimālos termiņus. Tomēr pašlaik NAP2020 formālais darbības termiņš ir noslēdzies, un ir iespējams izvērtēt, cik daudz no tiem mērķiem, ko bija iecerēts sasniegt 2020. gadā, ir sasniegti un cik lielā mērā izdevies tos sasniegt.

2015. gadā ANO Ģenerālajā asamblejā pieņēma rezolūciju **Mūsu pasaules pārveidošana: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam** jeb Dienaskārtība 2030. Tā nosaka **17 Ilgtspējīgas attīstības mērķus** (IAM) un 169 apakšmērķus, kas sasniedzami, lai pasaulē mazinātos nabadzība un pasaules attīstība būtu ilgtspējīga. IAM tiek līdzsvaroti trīs dimensijās: ekonomika, sociālie aspekti un vide. IAM ir aktuāli visām valstīm un sasniedzami tikai kopīgiem spēkiem, vienlaikus daļa no IAM lielā mērā saskan arī ar valstu nacionāla līmeņa izaicinājumiem un mērķiem.

Nacionālie attīstības plāni Latvijā ir augstākie vidējā termiņa plānošanas dokumenti, kas ir vērsti uz Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam mērķu īstenošanu un kuru izstrādē iesaistās plašs iedzīvotāju loks. Tāpēc Latvija 2018. gada 16.–18. jūlijā Ņujorkā Augsta līmeņa politikas forumā ziņoja par sasniegto progresu IAM īstenošanā, pamatojoties uz Nacionālā attīstības plāna 2020 vidusposma izvērtējumu ceļā uz ilgtspējīgu Latviju ilgtspējīgā pasaulē. Ministru prezidenta biedrs, ekonomikas ministrs Arvils Ašeradens ziņoja par Latvijas paveikto IAM ieviešanā un plānoto, risinot Latvijas ilgtspējīgai attīstībai būtiskākos izaicinājumus: inovatīva un ekoeфекtīva ekonomika un iespēju un ienākumu vienlīdzība, kas ļaus celt iedzīvotāju dzīves kvalitāti gan pilsētās, gan lauku teritorijās, kā arī sadarbojoties ar citām valstīm un atbalstot to centienus.

Savukārt NAP2027 ir balstīts uz veikto NAP2020 īstenošanas vidusposma izvērtējumu, nepieciešamību uzlabot dzīves kvalitāti Latvijā un izdarītajiem secinājumiem ANO IAM ziņojumā par nepieciešamību Latvijai kopsolī ar citām ES dalībvalstīm sniegt ieguldījumu Zaļā kursa politikas īstenošanā. NAP2027 stratēģiskie mērķi – produktivitāte, iespēju vienlīdzība, reģionālā attīstība, sociālā uzticēšanās. NAP2027 iezīmē savstarpēji nesaraujami saistītas pārmaiņas tehnoloģijās, valsts pārvaldē, sabiedrības līdzdalībā un attiecībās starp iedzīvotājiem un valsti.

MK atbalstīja NAP2027 projektu 2020. gada 25. februārī, un tas tika nodots Saeimai galīgā lēmuma pieņemšanai. 2020. gada sākumā, pasaulē sākoties Covid–19 pandēmijai, dienaskārtībā nonāca iepriekš neparedzētas pārmaiņas sabiedrības sociālo un ekonomisko procesu norisē, SARS–2–COV koronovīrusa izplatības ierobežošanai tika noteikti ceļošanas, pulcēšanās un citi ierobežojumi. Arī Latvijā 2020. gada 12. martā MK pieņēma rīkojumu Nr. 103, ar kuru visā valsts teritorijā tika nolemts izsludināt ārkārtējo situāciju ar mērķi ierobežot Covid–19 izplatību. Covid–19 pandēmija ietekmēja arī diskusijas par NAP2027 Saeimā, jo augstās nenoteiktības apstākļos nebija pārliecības par to, vai, reaģējot

uz jaunajiem apstākļiem, nebūs nepieciešams pārskatīt NAP mērķus un prioritātes.

2020. gada 2. jūlijā Saeima apstiprināja NAP2027, kā arī pievienoja tam Saeimas paziņojumu par NAP2027, uzsverot, ka Covid-19 straujā izplatība pasaulē un ieviestie pandēmijas ierobežošanas pasākumi ir nopietni ietekmējuši valsts ekonomikas attīstību. Tas norāda uz nepieciešamību mainīt paradumus un līdzšinējo rīcību, plānot valsts attīstību un valsts budžetu skaidri noteiktu mērķu sasniegšanai, vairāk resursu novirzīt produktīvākai nākotnes nozaru un ideju izaugsmei, koncentrēties uz inovatīvas, zināšanās balstītas sabiedrības attīstību un spēju radīt jaunas zināšanas, kā arī mērķtiecīgi virzīties uz digitālu risinājumu attīstību visās tautsaimniecības nozarēs, jo īpaši izglītībā, lai veidotu stabilu sabiedrības izaugsmes pamatu un nodrošinātu uz nākotni vērstus ieguldījumus cilvēkkapitālā.

Saeima ar šo 2020. gada 2. jūlija paziņojumu arī atzina, ka Covid-19 izraisītā krīze jau ir pierādījusi NAP2027 vadmotīvu „Paradumu maiņa – ceļš uz attīstību” un stratēģisko mērķu – produktivitāte un ienākumi, vienlīdzīgas iespējas, reģionālā attīstība un sociālā uzticēšanās – aktualitāti un nozīmi valsts ilgtspējas aspektā. NAP2027 stratēģiskie mērķi atspoguļo tās mūsu kopīgās vērtības, uz kurām jābalstās Latvijas valstij un sabiedrībai, jo tās nemainās īstermiņa krīžu vai ārējo notikumu iespaidā.

Pašlaik Latvija, tāpat kā visa pasaule, turpina dzīvot Covid-19 pandēmijas apstākļos, jo pēc inficēšanās un saslimstības rādītāju samazināšanās vasaras periodos ir vērojami to viļņveida kāpumi gada pārējā laikā, kurus ir bijis iespējams mazināt ar vakcinācijas nodrošināšanu sabiedrībā un īpaši vecāka gadagājuma cilvēkiem, kā arī pulcēšanās, mobilitātes un ekonomiskās aktivitātes ierobežojumiem. Vienlaikus parādās virkne jaunu problēmu un izaicinājumu, kurus gan mūsu valstij, gan ES un NATO kopumā ir jāspēj efektīvi risināt.

Viens no būtiskiem nākotnes izaicinājumiem ir Eiropas Zaļā kursa mērķu īstenošana Latvijā, Eiropā un pasaulē, kas paredz sasniegt klimatneitralitāti ES 2050. gadā. Lai to paveiktu, Latvijai, tāpat kā citām valstīm, būs nepieciešams nodrošināt būtisku SEG samazinājumu, kas nozīmēs nepieciešamību mainīt sabiedrības patēriņa un mobilitātes paradumus, jo īpaši enerģētikas, transporta, lauksaimniecības un mežsaimniecības jomās. Tādēļ notiks pāreja no fosilo energoresursu izmantošanas uz atjaunojamo energoresursu izmantošanu, kas nozīmēs plašāku biomasas, vēja un saules enerģijas izmantošanu siltuma enerģijas un elektroenerģijas ražošanā, plašāku elektroautobiļu un citu zemu emisiju transportlīdzekļu izmantošanu, ilgtspējīgu patēriņu un preču ražošanu. Šāda tautsaimniecības un sabiedrības paradumu transformācija prasīs sabiedrībai gan mainīt savus patēriņa paradumus, gan ieviest atbilstošas tehnoloģijas, kuru iegādei vajadzēs ievērojamus resursus. Līdztekus Eiropas Zaļā kursa mērķu sasniegšanā būtiski ir nodrošināt, ka zaļā pāreja tiek īstenota taisnīgi, iekļaujot ikkatru un mazinot pārejas sociālekonomisko ietekmi uz vismazāk aizsargātajām sabiedrības grupām. Tomēr jāņem vērā, ka šis ir globāls izaicinājums un visām valstīm ir jāsniedz savs ieguldījums klimatneitralitātes mērķu sasniegšanai, bet tām valstīm, kuras ir ar augstākiem attīstības rādītājiem un ekonomiski stiprākas, būtu, protams, jāsniedz arī atbilstoši lielāks ieguldījums to sasniegšanai un jāpalīdz tām valstīm, kur klājas grūtāk.

Būtiski NAP2020 īstenošanas periodā ir mainījusies gan ģeopolitiskā situācija pasaulē. Starptautiskā vide ir kļuvusi fragmentētāka un konfrontējošāka. To izraisa gan atsevišķu valstu agresīvā uzvedība, ignorējot vai mēģinot uzspiest savu interpretāciju vispārpieņemtajām starptautiskajām normām, gan nepieciešamība pēc stingrākas, pārliecinošākas reakcijas uz globāla rakstura destabilizējošiem izaicinājumiem, tostarp starptautisko terorismu, demokrātijas pamatprincipu pārkāpšanu un apdraudējuma pieaugumu kibertelpā. Joprojām ir vērojamas stagnācijas tendences starptautisko organizāciju un starptautiskajās tiesībās balstītas globālās pārvaldības darbībā. Iespaudu uz starptautiskās situācijas attīstību atstāj varas centru sāncensība, demokrātijas un autoritārisma pretstāve, hibrīdā apdraudējuma saasināšanās. Izaicinošākais starptautisko normu pārkāpums NAP darbības periodā bija Krievijas veiktā Krimas pussalas okupācija un aneksija, kā arī separātisma atbalstīšana Ukrainas Doņeckas un Luganskas apgabalos, kur Ukraina ir zaudējusi kontroli par atsevišķām teritorijām. Tas izsauca principiālu ES un NATO reakciju, kā rezultātā pret Krieviju ir noteiktas ES personālās un sektorālās sankcijas un apstiprināta vienota politika, kas balstīta uz selektīvas sadarbības pieeju, līdz brīdim, kamēr Krievija neatgriezīsies pie savu starptautisko saistību pildīšanas. Līdzīgi rīkojas arī NATO, kas īsteno atturēšanas un dialoga politiku. Kopumā, ņemot vērā Krievijas pieaugošos revizionisma centienus starptautiskajās attiecībās, ES un NATO attiecību raksturs ar Krieviju paliek nemainīgs, kas turpina ietekmēt dažādus pušu sadarbības aspektus.

Pašlaik parādījušies vairāki izaicinājumi, kuri saistās ar ārējiem apstākļiem. 2021. gada vasarā un rudenī uz Lietuvas, Latvijas un Polijas robežām ar Baltkrieviju ir izveidojusies hibrīdkara situācija, ka liels skaits trešo valstu pilsoņu cenšas ar Baltkrievijas dienestu atbalstu iekļūt ES teritorijā, vairākkārtīgi izmantojot arī vardarbīgas metodes. Tā rezultātā Latvijas valsts pierobežā ir noteikta ārkārtējā situācija, lai novērstu trešo valstu pilsoņu nelikumīgu iekļūšanu ES teritorijā.

Pašlaik par vēl vienu būtisku izaicinājumu veidojas energoresursu cenu, jo īpaši elektroenerģijas cenu, kāpums, kas ietekmē ikvienu enerģijas pakalpojumu sniedzēju un saņēmēju Eiropā. Pēdējā pusgada laikā biržās novērojamās cenas ir nebijuši augstas un tādas tās prognozējamās līdz ziemas noslēgumam, kas var radīt būtiskus izaicinājumus arī nākotnē, savlaicīgi plānojot kā īstermiņa, tā ilgtermiņa risinājumus enerģētiskās nabadzības mazināšanai un aizsargāto lietotāju atbalstam.

Iepriekš minētie apstākļi liek daudz lielāku uzmanību vērst uz dažādu risku un krīžu iespējamības paredzēšanu un to iespējamo seku analīzi, kas ļauj labāk apzināt mūsu valsts vajadzības nacionālo interešu aizstāvēšanai. Tāpēc nākotnē nepieciešams visaptverošs valsts attīstības un perspektīvu novērtējums, ne tikai skatoties uz iepriekš plānoto attīstības mērķu sasniegšanu un analizējot to, kas un kāpēc ir vai nav izdevies, bet arī skatoties uz šodienas situāciju un vērtējot nākotnes iespējas un riskus, lai celtu iedzīvotāju labklājību, darītu mūsu valsti stiprāku, labāku un noturīgāku pret krīzēm un visa veida apdraudējumiem. Tāpat mums kā pasaules līmenī augsti attīstītai valstij ir jāvērtē un jāizmanto iespējas sniegt savu pienesumu globālo problēmu risināšanā, tai skaitā palīdzot citām valstīm, kurām ir ierobežotākas iespējas tikt galā ar globālo izaicinājumu, tai skaitā klimata pārmaiņu, ietekmi.

NAP2020 stratēģisko indikatoru analīze

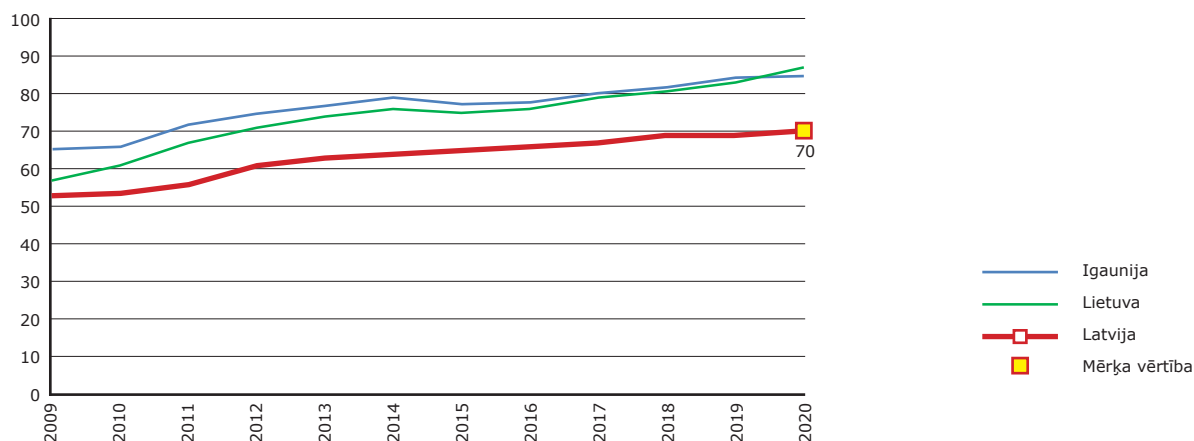
Par NAP2020 vadmotīvu tika noteikts „Ekonomikas izrāviens” katra Latvijas iedzīvotāja un valsts labklājības interesēs. Balstoties uz to, tika noteikti vidēja termiņa valsts attīstības stratēģiskie mērķi. NAP2020 ir noteikti trīs vidēja termiņa stratēģiskie mērķi, kuru izpildi mēra ar šo mērķu sasniegšanas pakāpi raksturojošiem rādītājiem (indikatoriem). NAP2020 stratēģiskie rādītāji sniedz nepieciešamos datus regulārai plāna ieviešanas ietekmes novērtēšanai makrolīmenī, tie palīdz lēmumu pieņēmējiem un sabiedrībai sekot līdzi plāna izpildei kopumā, jo izvēlētie rādītāji ir saistīti ar NAP2020 vērtībām un vispusīgi raksturo mērķa īstenošanas pakāpi.

[77] Stratēģiskais rādītājs Nr. 1. IKP uz vienu iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes līmeņa.

[78] Stratēģiskais rādītājs Nr. 2. S80/S20 ienākumu kvintīļu attiecības indekss.

[79] Stratēģiskais rādītājs Nr. 3. Iedzīvotāju skaita izmaiņas – dabiskais pieaugums.

IKP uz vienu iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes līmeņa, to salīdzinot ar šā rādītāja līmeni ES kopumā, ļauj salīdzināt, kā mainās valsts tautsaimniecība, tajā notiekošo ekonomisko aktivitāšu apjoms un kvalitāte salīdzinājumā ar citām ES dalībvalstīm, kas tieši ietekmē iedzīvotāju ienākumus un materiālās labklājības līmeni. Šis rādītājs redzams attēlā Nr. 1.

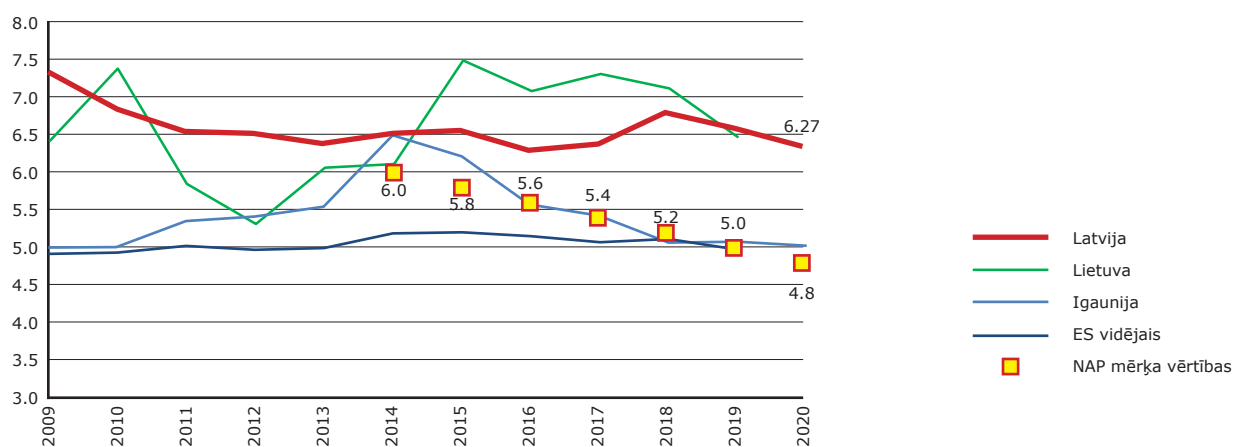

Attēls Nr. 1. IKP uz vienu iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes līmeņa Latvijā un atsevišķās ES dalībvalstīs (ES-27=100)

Latvija 2020. gadā šajā rādītājā ir sasniegusi 70% no ES vidējā līmeņa, kas nozīmē to, ka izvirzītais mērķis ir sasniegts. Tomēr jānorāda, ka atšķirības starp Latviju un abām mūsu kaimiņvalstīm Lietuvu un Igauniju ir ievērojamas. Īpaši jāatzīmē, ka Lietuva šajos gados ir spējusi ļoti veiksmīgi kāpināt IKP un 2020. gadā pat apsteigusi Igauniju par trijiem procenta punktiem. Vēl 2009. gadā atšķirība starp Latviju un Lietuvu šajā rādītājā bija tikai četri procenta punkti, taču ir redzams, ka 2008.–2009. gada globālo finanšu krīzi Lietuva pārvarēja sekmīgāk un tās ekonomiskā izaugsme pēdējo desmit gadu laikā ir bijusi straujāka. Jāatzīmē, ka laikā no 2010. gada līdz 2020. gadam Latvijas un Igaunijas izaugsme bijusi starp straujākajām no ES dalībvalstīm, Latvijas rādītājs ir uzlabojies par 16 procenta punktiem, bet virknē Austrumeiropas valstu pieaugums ir bijis zemāks. Tādēļ tendence kopumā jāvērtē kā pozitīva, taču var secināt, ka straujākas izaugsmes iespējas nav tikušas izmantotas pilnvērtīgi, uz ko norāda gan nepietiekami piesaistītie ārvalstu investīciju apjomi, gan nepietiekamie ieguldījumi pētniecībā un attīstībā, kā arī, iespējams, veiktie ieguldījumi tikuši novirzīti nozarēs, kas nav sniegušas gaidītajam atbilstošu atdevi, piemēram, dzelzceļa kravu tranzīts.

Ar IKP rādītāju ir saistīti arī divi Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam stratēģiskie rādītāji, kuri raksturo sasniedzamos mērķus no tautsaimniecības izaugsmes viedokļa kopumā un tās teritoriālās dimensijas. Latvijas IKP reģionālā dispersija pārskata periodā ir nedaudz samazinājusies un 2020. gadā tā ir 43,6. Lai arī var konstatēt šajā rādītājā pozitīvu tendenci, salīdzinot ar bāzes gadu, un nelielu reģionālo atšķirību samazināšanos, tomēr pēdējo gadu laikā tendence bijusi svārstīga un neliecina par to, ka varētu tikt sasniegta rādītāja mērķa vērtība 2030. gadam. IKP uz vienu iedzīvotāju faktiskajās cenās laikā no 2010. gada līdz 2020. gadam ir pieaudzis par 88%, bet, ja salīdzinām IKP uz vienu iedzīvotāju šim laika periodam 2015. gada cenās, tad IKP pieaugums ir tikai 42%, ņemot vērā cenu līmeņa izmaiņas. IKP izaugsmes mērķis ir 2030. gadā sasniegt vairāk nekā 27 000 EUR uz vienu iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes. Pēc EUROSTAT datiem, 2020. gadā Latvijas IKP pēc pirktspējas paritātes bija 21400 EUR, un šāda attīstības tendence atbilst plānotajam mērķiem, un, tai lineāri turpinoties, izvirzītā mērķa vērtība var tikt sasniegta.

Otrs NAP2020 stratēģiskais rādītājs ir summārais ienākumu nevienlīdzības S80/S20 kvintīļu attiecības indekss, šā indeksa izmaiņas Latvijā redzamas attēlā Nr. 2.

Attēls Nr. 2. S80/S20 kvintīļu attiecības indeksa izmaiņas Latvijā, ES–28 un atsevišķās ES dalībvalstīs

Šis rādītājs atspoguļo sabiedrības noslāņošanas ienākumu ziņā starp 20% valsts turīgāko iedzīvotāju un 20% valsts nabadzīgāko iedzīvotāju. Šis rādītājs atspoguļo ienākumu sadalījuma polarizāciju sabiedrībā, un netieši tas ietekmē sabiedrības grupu uzskatus par sociālo taisnīgumu valstī. Jānorāda, ka augsta ienākumu nevienlīdzība var negatīvi ietekmēt sociālo mieru un stabilitāti sabiedrībā. Ienākumu nevienlīdzība Latvijā nav būtiski mainījusies kopš 2011. gada, zemāko līmeni sasniedzot 2015. gadā, tomēr kopš 2016. gada tā ir atkal augusi, līdz ar to plānotais mērķis, ka turīgāko iedzīvotāju kvintīles ienākumi ir ne vairāk kā 4,8 reizes augstāki par nabadzīgāko iedzīvotāju kvintīles ienākumiem, nav sasniegts. Vēl augstāka ienākumu nevienlīdzība 2019. gadā bija tikai Bulgārijā, Rumānijā un Lietuvā, bet Čehijā un Slovākijā bija zemākā ienākumu nevienlīdzība (3,34). Būtisku un stabilu progresu ienākumu nevienlīdzības mazināšanā ir panākusi kaimiņvalsts Igaunija, tāpēc noteikti būtu apzināma Igaunijas pieredze un instrumenti, ar kuriem tai ir izdevies panākt šādu stāvokli. Būtisku ietekmi uz šo rādītāju Latvijā rada zemas pensijas un liels pensijas vecuma iedzīvotāju īpatsvars, kā arī

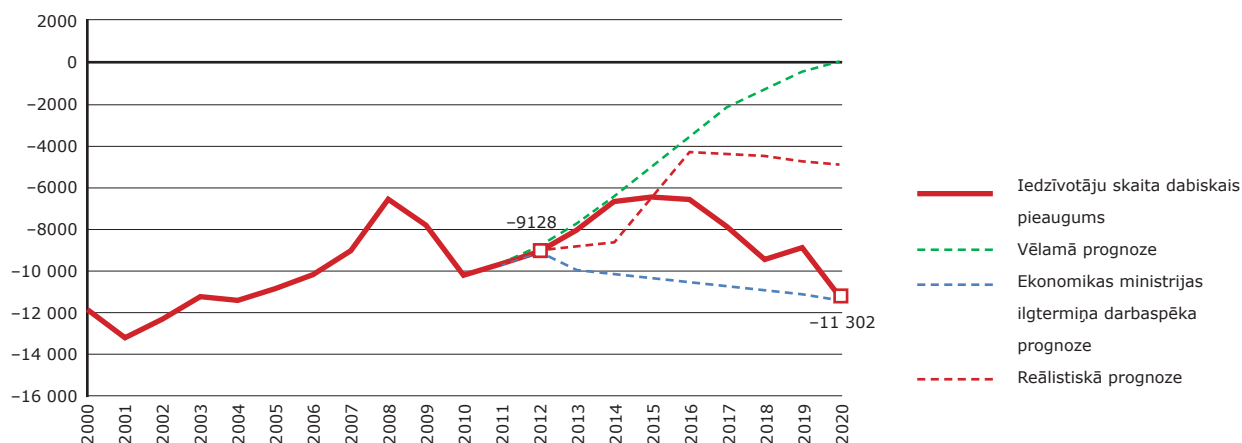
liels nodarbināto, kuri gūst ieņēmumus minimālās algas vai pat zemākā apjomā, īpatsvars. Arī Džini indekss ir svārstījies ļoti līdzīgi S80/S20 kvintīļu attiecības indeksam – 2010. gadā tas bija 35,1, un 2019. gadā šā rādītāja vērtība bija 34,5, līdz ar to izmaiņas ir nelielas.

Atbilstoši CSP datiem Latvijā personu, kuras dzīvoja zem minimālā ienākumu līmeņa¹, īpatsvars samazinājies no 9,8% 2010. gadā līdz 7,7% 2020. gadā, savukārt nabadzības risks² vienlaikus ir pieaudzis no 19% 2010. gadā līdz 21,6% 2019. un 23,4% 2020. gadā, augstākais nabadzības risks ir gados vecāko iedzīvotāju grupās no 60 gadu vecuma. Kopš 2013. gada nabadzības riska indekss ir pieaudzis, vienlaikus, piemēram, 75 gadus un vecākiem iedzīvotājiem nabadzības risks no 55,6% 2008. gadā ir mainījies uz 50% 2019. gadā un 56% 2020. gadā.

Ienākumu nevienlīdzības rādītāju ilgtermiņā būtiski ietekmē arī iespēju vienlīdzība neatkarīgi no dzimuma, vecuma vai veselība stāvokļa, kā arī īpaši attiecībā uz kvalitatīvas izglītības un augstākās izglītības pieejamību, kas ir svarīgas dimensijas jauniešu turpmākās dzīves izredzēs, tādēļ šī rādītāja uzlabošanai ilgtermiņā izglītības kvalitātei un pieejamībai visos izglītības līmeņos ir jābūt augstai prioritātei.

Nodarbināto ienākumu līmeņa celšanas priekšnosacījums būs gan tautsaimniecības transformācija uz augstākas pievienotās vērtības radīšanu, gan arī darbaspēka nodokļu sloga pārskatīšana, pārvirzot to uz citiem nodokļiem, piemēram, patēriņa nodokļiem. Nevienlīdzības mazināšana ir arī viens no ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķiem, kas paredz mazināt nevienlīdzību gan starp valstīm, gan valstu iekšienē. Kopumā var secināt, ka ienākumu nevienlīdzība ir saglabājusies un joprojām ir augsta, tātad tās mazināšanai īstenotie pasākumi ir bijuši nepietiekami.

Trešais NAP2020 stratēģiskais rādītājs ir iedzīvotāju skaita dabiskais pieaugums, kas atspoguļo starpību starp piedzimušo un mirušo iedzīvotāju skaitu. Šis rādītājs atspoguļots attēlā Nr. 3.

Attēls Nr. 3. Iedzīvotāju skaita dabiskā pieauguma izmaiņas Latvijā

NAP2020 optimistiskā prognoze paredzēja, ka iedzīvotāju skaita dabiskā pieauguma rādītājs plāna darbības periodā būtiski uzlabosies, proti, starpība starp jaundzimušo skaitu un mirušo skaitu ievērojami mazināsies, un 2020. gadā dabiskais pieaugums no ilgstoši negatīva kļūs neitrāls. Līdz 2015. gadam bija vērojama pozitīva rādītāja izmaiņu tendence, 2015. gadā piedzima 21 979 bērni, salīdzinot ar 19 781 jaundzimušo bērnu 2010. gadā, bet 2020. gadā šis rādītājs jau ir samazinājies līdz 17 552 jaundzimušajiem, neraugoties uz realizēto demogrāfijas atbalsta pasākumu ietekmi. Mirstībai saglabājoties stabilai (ap 29 000 nāves gadījumu gadā), dabiskā pieauguma rādītājs ir ievērojami pasliktinājies, īpaši 2020. gadā, kad tā negatīvā vērtība sasniedza –11 302 iedzīvotāju. Līdz ar to vērojama izvirzītajam mērķim diametrāli pretēja attīstības tendence, un izvirzītais mērķis netiek sasniegts. Tas, papildus negatīvajam migrācijas saldo, norāda uz neiespējamību sasniegt Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam izvirzīto mērķi – panākt, ka iedzīvotāju skaits

- 1 Valsts noteiktais minimālo ienākumu apmērs indivīdam vai mājsaimniecībai. Minimālā ienākuma līmenis ir noteikts 40% apmērā no mājsaimniecību rīcībā esošo ienākumu mediānas vienam ekvivalentajam patērētājam, piemērojot ekvivalences skalu pirmajai vai vienīgajai personai mājsaimniecībā vērtību „1” un pārējām personām – „0.7”. 2010. gadā minimālā ienākuma līmenis pirmajai vai vienīgajai personai mājsaimniecībā bija 116 *euro* mēnesī, 2020. gadā – 251 *euro* mēnesī.
- 2 ES noteiktais nabadzības riska sliekšnis, kas izteikts 60% no rīcībā esošo ienākumu mediānas pārrēķinātās uz ekvivalento patērētāju skaitu mājsaimniecībā, piemērojot modificēto OECD skalu (1,0; 0,5; 0,3) – pirmajam pieaugušajam tiek pielīdzināts svars 1,0, katram nākamajam mājsaimniecības loceklim vecumā no 14 gadiem un vecākam – 0,5, bet katram bērnam jaunākam par 14 gadiem – 0,3. 2019. gadā nabadzības riska sliekšņa vērtība 2010. gadā pirmajam vai vienīgajam pieaugušajam veidoja 209,75 *euro* mēnesī, 2020. gadā – 471,87 *euro* mēnesī.

2030. gadā pārsniedz 2,02 miljonus iedzīvotāju. Kopš 2011. gada sākuma valsts iedzīvotāju skaits samazinājies par 181 382 iedzīvotājiem jeb par 8,7%. Attiecīgi secināms, ka Latvijas ilgspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam izvirzīto mērķi nebūs iespējams sasniegt, ja vien netiek pieņemts lēmums īstenot mērķtiecīgu migrācijas un imigrantu integrācijas politiku.

Negatīvā migrācijas bilance pēdējo gadu laikā, pieaugošais mātes vecums pirmā bērna piedzimšanas brīdī un dzimstības kritums pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados (līdz ar to ir ievērojami mazāk reproduktīvajā vecumā esošo sieviešu, kas varētu dzemdēt bērnus) ir būtiskākie iemesli, kas nosaka jaundzimušo skaita samazinājumu un ietekmē iedzīvotāju skaita samazinājumu kopumā.

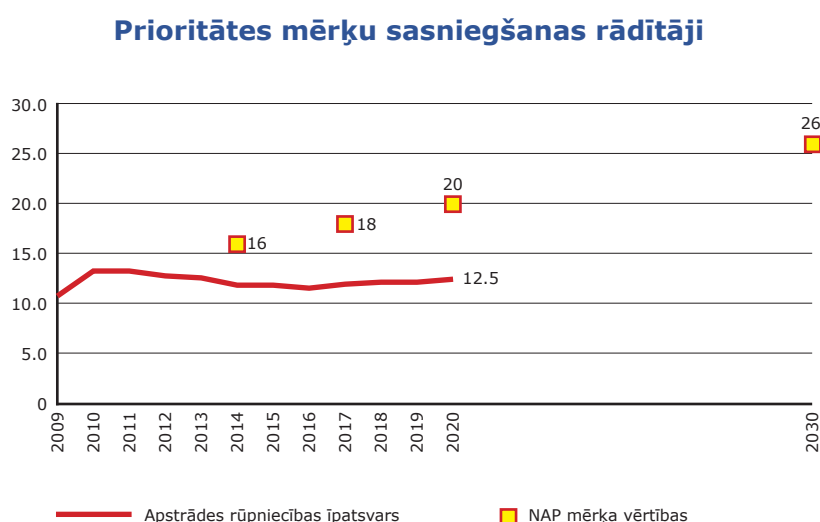
Būtiski akcentēt arī vairākus Latvijas ilgspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam stratēģiskos mērķus un indikatorus, kuri raksturo valsts attīstību makro līmenī, tādus kā Tautas attīstības indekss, kas raksturo valsti no izglītības līmeņa un ekonomiskās aktivitātes apjoma viedokļa, un Globālās konkurētspējas indekss, kurš daudzdimensionāli raksturo valsts ekonomikas konkurētspēju. Tautas attīstības indeksa valstu rangū tabulā Latvija 2020. gadā Latvija ieņem 37. vietu, kas ir kāpums par 11 vietām salīdzinājumā ar 2014. gadu. Vienlaikus jāatzīmē, ka mūsu kaimiņvalstis Lietuva un Igaunija ir augstāk par Latviju šajā valstu rangū sarakstā, attiecīgi 34. vietā un 29. vietā. Latvijas atpazīcību Tautas attīstības indeksa valstu rangū sarakstā visvairāk ietekmē sagaidāmā mūža ilgums un nacionālais kopienākums uz vienu iedzīvotāju, savukārt, sagaidāmais un vidējais faktiskais izglītošanās ilgums ir līdzīgi. Lai uzlabotu Latvijas sniegumu, būtu nepieciešams likt lielāku akcentu uz produktivitātes kāpināšanu, veselības aprūpes pieejamību un kvalitāti, veselīga dzīvesveida veicināšanu un tautas sportu.

Latvija Globālās konkurētspējas indeksa valstu reitingā 2021. gadā ieņem 38. vietu, kas ir kāpums par divām vietām augšup salīdzinājumā ar 2017. gadu. Ļoti pozitīvi vērtējams, ka jau 2021. gadā Latvija ir iekļuvusi četrdesmit sarakstā augstāko valstu skaitā. Vienlaikus jānorāda, ka Igaunija Globālās konkurētspējas indeksa reitingu sarakstā ieņem 26. vietu un Lietuva ieņem 30. vietu. Latvijai viszemākais rangs ir ekonomiskā snieguma dimensijā (44. vieta) un biznesa efektivitātē (42. vieta), bet valdības sniegums un infrastruktūras novērtējums Latvijai ir visaugstāk novērtētais un praktiski ir līdzvērtīgs Lietuvas novērtējumam. Vienlaikus Latvijai lielākais uzlabojums pēdējo piecu gadu laikā ir bijis ekonomiskā snieguma un valdības snieguma dimensijās. Kā būtiskākos izaicinājumus Globālās konkurētspējas ziņojuma izstrādātāji min ekonomikas sabremzēšanos un pieaugošu bezdarbu Covid-19 krīzes apstākļos, vakcinācijas procesa nepietiekamo efektivitāti un ierobežojumus Covid-19 saslimstības ierobežošanai, kā arī administratīvi teritoriālās reformas ietekmi.

I. NAP2020 prioritāte „Tautas saimniecības izaugsme”

Prioritāte bija vērsta uz konkurētspējīgākas tautas saimniecības struktūras veidošanu, kas sekmē vietējo resursu racionālu un efektīvu izmantošanu caur produktivitātes pieaugumu, ciešu, komerciālu privātā sektora sadarbību ar zinātni, izcilu uzņēmējdarbības vidi, ilgtspējīgu transporta infrastruktūru, t.sk vietējo un starptautisko mobilitāti, un energoresursu efektīvu izmantošanu. Tika noteikts viens prioritātes mērķis:

[84] Mērķis 1. Ilgtspējīga Latvijas ekonomikas izaugsme ar pieaugošu valsts konkurētspēju starptautiskajos tirgos

Tendence un mērķa izpilde

Nebūtiskas izmaiņas

Mērķis nav sasniegts

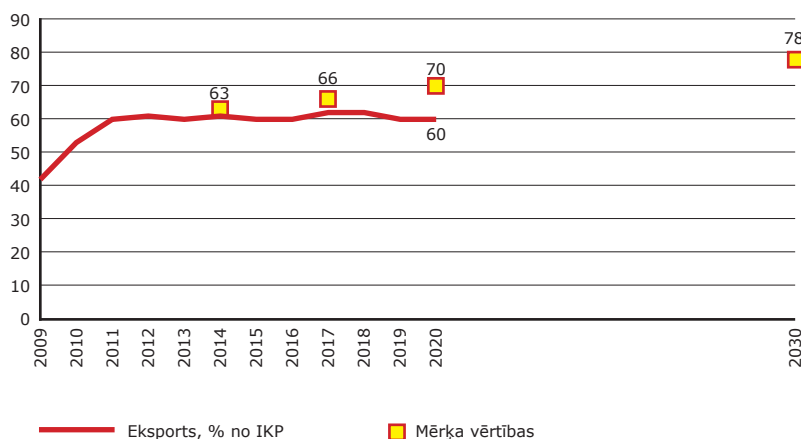
Attēls Nr. 4. Apstrādes rūpniecības īpatsvars no IKP, %

Apstrādes rūpniecības īpatsvars IKP pārskata periodā ir samazinājies par 0,8 procentpunktiem, no 13,3% 2011. gadā, samazinoties līdz 12,5% 2020. gadā. Kopumā apstrādes rūpniecības izaugsme nav sasniegusi plānotās mērķa vērtības un lielā mērā ir saglabājusi tikai savu esošo lomu IKP, nespējot apsteigt tā izaugsmes tempus. Minēto lielā mērā noteica Latvijas apstrādes rūpniecības struktūra, ar augstu zemo tehnoloģiju uzņēmumu īpatsvaru un nepietiekamu progresu produktivitātes celšanā, kur netika sasniegts vēlamais tehnoloģiskās modernizācijas un inovācijas līmenis, kopumā nenotiekot

nozares strukturālai transformācijai uz augstākas pievienotās vērtības un augstākas produktivitātes aktivitātēm. Apstrādes rūpniecības apjomus un to iespējamo izaugsmi pārskata periodā ietekmēja arī AS „KVV Liepājas metalurģis” darbības pārtraukšana 2013. gadā.

Jāatzīmē arī, ka pārskata periodā straujāk ir attīstījušās pakalpojumu nozares, kas arī sekmīgi sniegušas savu ieguldījumu IKP izaugsmē. Un diskutējami ir tas, kas ir pareizāk – noteikt mērķi vienā no tautsaimniecības nozarēm vai atbalstīt perspektīvās tautsaimniecības nozares, izvēli nosakot, izvērtējot vietējo uzņēmumu konkurētspēju un attīstības iespējas, kā arī nozaru attīstības dinamiku pasaulē un globālā pieprasījuma tendences.

Prioritātes mērķu sasniegšanas rādītāji

Tendence

un mērķa Novērtējums izpilde

Nebūtiskas izmaiņas

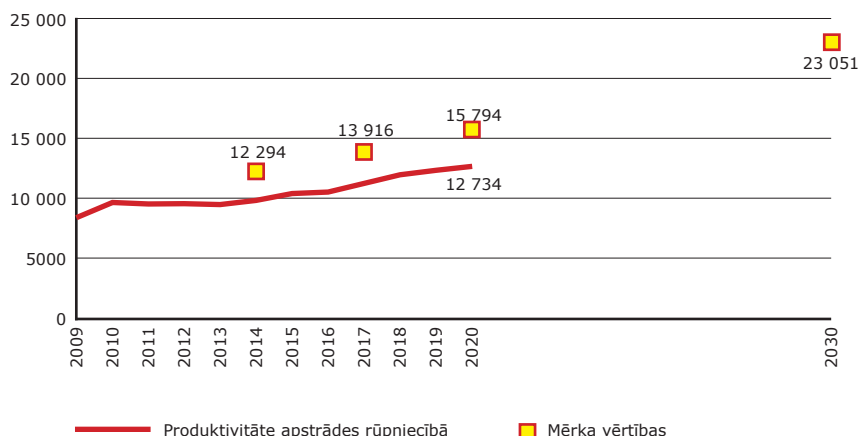

Mērķis nav sasniegts

Attēls Nr. 5. Preču un pakalpojumu eksports no IKP, %

Lai gan preču un pakalpojumu eksports pēdējo 10 gadu laikā ir uzrādījis stabilu pieauguma tempu, tomēr tam nav izdevies apsteigt IKP izaugsmes tempu, un tas ir saglabājis salīdzinoši stagnējošu pozīciju attiecībā pret to, svārstoties ap 60%, kas par aptuveni 10 procentpunktiem atpaliek no noteiktās mērķa vērtības 2020. gadā. Minēto būtiski ietekmēja ģeopolitiskā situācijas saasināšanās reģionā un, lai gan ar samazinājuma tendenci, tomēr relatīvi augsts izejvielu un materiālu īpatsvars eksportā.

Prioritātes mērķu sasniegšanas rādītāji

Tendence

un mērķa Novērtējums izpilde

Pozitīva tendence

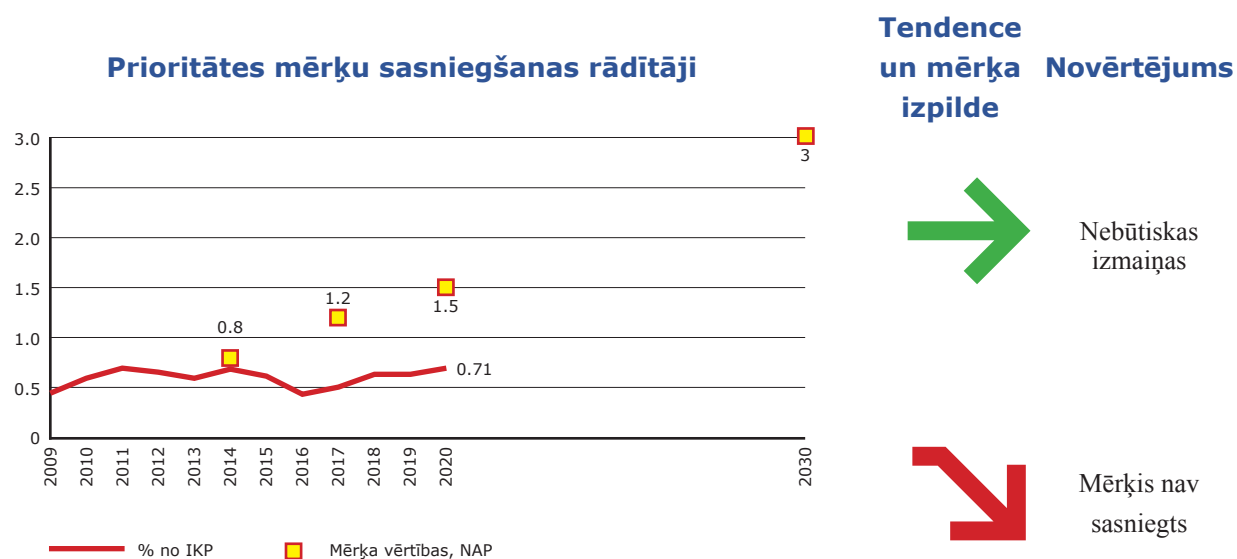

Mērķis nav sasniegts

Attēls Nr. 6. Produktivitāte apstrādes rūpniecībā uz 1 nodarbināto, euro, 2000. gada salīdzināmās cenās

Produktivitāte apstrādes rūpniecībā uz 1 nodarbināto pārskata periodā ir uzrādījusi stabilu pieaugumu, kāpjot par 3131 euro jeb 32,6%, bet vidēji par 19,2% atpaliekot no mērķa vērtībām, kas liecina par nepietiekamu progresu

produktivitātes palielināšanā. Zemo produktivitātes līmeni Latvijas apstrādes rūpniecībā galvenokārt noteica nozares struktūra ar augstu zemo tehnoloģiju uzņēmumu īpatsvaru. Lai gan augsto tehnoloģiju nozaru daļa pakāpeniski palielinās, tomēr to ietekme uz nozares un kopējo produktivitāti Latvijas tautsaimniecībā vēl ir nenozīmīga. Tāpat produktivitātes pieaugumu veicināja nodarbināto skaita samazinājums nozarē vidēji par 0,3% gadā.

Attēls Nr. 7. Izdevumu pētniecībai un attīstībai īpatsvars no IKP, %

NAP2020 paredzēja 2020. gadā sasniegt ieguldījumu apjomu pētniecībā un attīstībā 1,5% apmērā no IKP. Septiņu gadu laikā nav izdevies pietuvināt pētniecības un attīstības ieguldījumu apjomu ES vidējam līmenim, jo pētniecības un attīstības rādītājs pēc provizoriskiem datiem 2020. gadā sasniedz vien 0,71%, kas ir par 0,01 procentpunktu vairāk nekā 2014. gadā. Salīdzinot pētniecības un attīstības ieguldījumu apjomu 2019. gadā Baltijas valstīs, Igaunija ir sasniegusi samērā augstu veikto ieguldījumu apjomu pētniecībā un attīstībā, jo tās izdevumi veido 1,61% no tās vispārējās valdības kopējiem izdevumiem (Lietuva – 1%), kamēr ES vidējais rādītājs bija 2,15%. Lai nodrošināti precīzākas statistikas datu precīzāku ieguvu un to norādīšanu, norit darbs pie „2–pētniecība” P&A un inovatīvo uzņēmumu datu ieguves un uzskaites sistēmas pilnveidošanas.

Rīcības virziens „Augstražīga un eksportspējīga ražošana un starptautiski konkurētspējīgi pakalpojumi”

Rīcības virziens ir vērsts uz Latvijas iedzīvotāju labklājības pieaugumu, kas panākams caur kapitāla un investīciju (gan iekšējo, gan ārējo) piesaisti eksportspējīgajiem ražojošajiem un pakalpojumus sniedzošajiem sektoriem, kas spēs radīt augstu pievienoto vērtību un sekmēs ar to tieši un pakārtoti saistītās nozares, ražošanas modernizāciju un eksporta pieaugumu, kas balstās starptautiskās konkurētspējas izaugsmē, kā arī ģeogrāfisko un citu priekšrocību izmantošanā.

Lai sekmētu minēto, rīcības virzienā bija paredzēts novirzīt investīcijas produktīvā kapitāla veidošanai eksportspējīgās nozarēs un veicināt eksporta pieaugumu, sniedzot atbalstu iekārtu iegādei un modernizācijai eksportējamo preču vai pakalpojumu radīšanai, kā arī jaunu produktu izpētei un attīstībai. Vienlaikus bija paredzēts pilnveidot arī nodokļu stimulu sistēmu, lai sekmētu uzņēmumu konkurētspēju un investīciju piesaisti, un veidot vienotu valsts attīstības finanšu institūciju, kas ietvertu un nodrošinātu visus valsts piedāvātos finanšu atbalsta instrumentus. Tāpat būtiska loma tika atvēlēta komercializējamu radošo industriju attīstībai, sniedzot atbalstu uz eksportu orientētu tūrisma produktu veidošanai, izmantojot reģionu unikālo, dabas un kultūrvēsturisko mantojumu, reģionos izveidoto infrastruktūru un kurortoloģijas pakalpojumu potenciālu, kā arī attīstot kultūrā bāzētas inovācijas un veicinot kultūras, zinātnes un uzņēmēju sadarbību, lai atbalstītu radošo industriju uzņēmējdarbības eksportspēju. Pārskats par Rīcības virziena izvirzīto mērķu sasniegšanu atainots tabulā Nr. 1.

Tabula Nr. 1.

Mērķis 1. 2020. gadā vismaz 35% investīciju tiek novirzītas produktīvā kapitāla veidošanai (bruto pamatkapitāla veidošanai) eksportspējīgās nozarēs			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[110] Bruto pamatkapitāla veidošana apstrādes rūpniecībā (nefinanšu investīcijas gadā, milj./ EUR)		Lai gan pārskata periodā ikgadējie nefinanšu investīciju apmēri ir bijuši svārstīgi, 2019. gadā veiktās investīcijas 2,1 reizes pārsniedz 2010. gadā veiktās investīcijas. Kopumā nefinanšu investīciju pieaugums atpaliek no mērķa vērtībām. Būtisku lomu investīciju pieaugumā veidoja gan valsts atbalsta instrumenti, gan nodokļu stimula instrumenti jeb UIN maksāšana peļņas sadales brīdī.	
[111] Ārvalstu tiešās investīcijas apstrādes rūpniecībā (% no visām ienākošajām ārvalstu tiešajām investīcijām)		Neskatoties uz to, ka ĀTI pārskata periodā ir pieaugušas vidēji par 2,66% gadā, ĀTI apstrādes rūpniecībā ir bijušas svārstīgas un 2020. gadā ir vien par 1 procentpunktu augstākas nekā 2011. gadā. Pārskata periodā ĀTI plūsmas ietekmēja ģeopolitiskā situācija reģionā, izmaiņas nodokļu sistēmā, kā arī atsevišķi īstenotie projekti jeb „veiksmes stāsti”.	

Mērķis 2. Pateicoties ārvalstu tiešo investīciju koncentrācijai „tirgojamās” (preces un pakalpojumi) nozarēs, eksporta pieaugums periodā no 2014. līdz 2020. gadam ir vismaz 40% apmērā

Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[114] Ārvalstu tiešās investīcijas „tirgojamās” nozarēs (% no visām ienākošajām ārvalstu tiešajām investīcijām)		Ārvalstu tiešās investīcijas „tirgojamās” nozarēs pārskata periodā ir bijušas svārstīgas, bet būtiski augušas, 2020. gadā 3,18 reizes pārsniedzot 2011. gada vērtību, tomēr NAP2020 mērķa vērtības pārskata periodā nav sasniegtas.	
[115] Augsto tehnoloģiju nozaru eksporta īpatsvars no visa eksporta gadā (%)		Augsto tehnoloģiju nozaru eksporta īpatsvars pārskata periodā ir uzrādījis pārsvarā stabilu pieaugumu, 2020. gadā 2,48 reizes pārsniedzot 2007. gada vērtību. NAP2020 uzstādītie mērķi ir pārsniegti, 2020. gadā pārsniegumam veidojot 0,4 procentpunktus.	

Mērķis 3. Komercializējamu radošo industriju attīstība

Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[118] Radošo industriju eksporta īpatsvars no kopējā eksporta (%)		2014. gadā eksporta īpatsvars bija 1,2%; pirms Covid-19 pandēmijas 2019. gadā tas bija – 1,13%, savukārt 2020. noslīdēja līdz 0,02% atzīmei. Neskatoties uz radošo industriju eksporta apjomiem pirms Covid-19, tā zemie rādītāji norāda, ka radošajās industrijās eksporta potenciāla izmantošana saglabājas.	
[119] Kultūras un radošo industriju jomā strādājošo uzņēmumu īpatsvars no visiem uzņēmumiem (%)	Nav datu	Indikators nav aprēķināts, jo esošie klasifikatori neļauj izdalīt šāda profila uzņēmumus.	Nav datu

Mērķis 4. Nepārsniegt ilgtermiņa attīstību nodrošinošu vidē nonākošā piesārņojuma un SEG apjomus (samazinot enerģētikas, rūpniecības, transporta, lauksaimniecības, zivsaimniecības un mājsaimniecību radītās piesārņojošo vielu emisijas un radīto atkritumu daudzumu)

Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[122] Valsts kopējās gaisu piesārņojošo vielu emisijas apjoms slāpekļa oksīdam, amonjakam, gaistošajiem organiskajiem savienojumiem un cietajām daļiņām		Nemetāna gaistošajiem organiskajiem savienojumiem, cietajām daļiņām un sēra dioksīda emisijām ir vērojams samazinājums, un plānotās vērtības uz 2020. gadu ir sasniegtas, savukārt amonjaka emisijām, salīdzinot ar 2005. gadu, ir konstatēts pieaugums, jo ir pieaudzis dzīvnieku skaits un notiek intensīvāku lauksaimniecības zemju apstrāde, tāpat sasniegta nav arī slāpekļa oksīda mērķa vērtība 2020. gadam. Amonjaka mērķa vērtības pieaugums šajā plānošanas periodā nebūtu uzskatāms par neefektīvu atbalsta politiku lauksaimniecības nozarē, jo atbilstoši ES kopējās SEG emisiju samazināšanas politikas nosacījumiem, LV šajā periodā bija atļauts SEG emisiju pieaugums.	

Progresu novērtējums

Lai sasniegtu rīcības virziena ietvaros izvirzīto mērķus, laikposmā no 2014. gada līdz 2020. gadam ir nodrošinātas investīcijas aptuveni 1 418 milj. *euro* apmērā, veikti būtiski ieguldījumi tādās jomās kā:

- 1) ieguldījumi lauku saimniecībās ar kopējām investīcijām aptuveni 663 milj. *euro* apmērā, uzlabojot saimniecību konkurētspēju un ekonomiskos rādītājus, mazinot tirgus svārstību negatīvo ietekmi uz bioekonomikas nozarēm, kā arī nodrošinot vides prasību ievērošanu;
- 2) teritoriju revitalizācija, reģenerējot degradētās teritorijas atbilstoši pašvaldību integrētajām attīstības programmām, ar kopējiem izdevumiem aptuveni 192 milj. *euro*;
- 3) jauna UIN režīma ieviešana, kas paredz maksāt nodokli peļņas sadales brīdī, ar kopējiem valsts budžeta izdevumiem aptuveni 122 milj. *euro* apmērā, tādējādi veicinot jaunu produktu izstrādi un investīciju piesaisti uzņēmumu konkurētspējas stiprināšanai;
- 4) ieguldījumi uzņēmējdarbības attīstībai atbilstoši pašvaldību attīstības programmās noteiktajai teritoriju ekonomiskajai specializācijai un balstoties uz vietējo uzņēmēju vajadzībām ar kopējiem izdevumiem aptuveni 67 milj. *euro*, tādējādi sekmējot uzņēmējdarbības attīstību reģionos.

Secinājumi

2020. gadā, salīdzinot ar 2011. gadu, apstrādes rūpniecības apjoms bija par 22,7% lielāks nekā 2011. gadā, savukārt produktivitāte 2020. gadā bija par 26,6% augstāka nekā 2011. gadā. Tālāku nozares izaugsmi kavēja relatīvi zema produktivitātes līmenis, kas sakņojas nozares struktūrā, kur dominē zemo tehnoloģiju īpatsvars, konkurētspējas mazināšanās, darbaspēka izmaksām apsteidzot produktivitātes izaugsmes tempus, un ekonomikas izaugsmes tempu vājināšanās Latvijas ražotāju tradicionālajos eksporta tirgos.

Pārskata periodā no 2011. gada līdz 2020. gadam ĀTI plūsmas galvenokārt noteica ārējie faktori – investīciju pārrobežu plūsmu vājināšanās pasaulē pieaugušo ģeopolitisko risku dēļ, nestabilitāte pasaules ekonomikā, pārmaiņas ĀTI modeļos ekonomikas digitalizācijas laikmetā, kā arī Covid–19 pandēmijas ierobežojošo pasākumu ietekme. Līdz 2016. gadam Latvija gadā piesaistīja vidēji 42% no kopējām ĀTI Baltijas valstīs, savukārt pēdējos trīs gados Igaunijā piesaistītās ĀTI bija gandrīz 3 reizes lielākā apjomā nekā Latvijā un Lietuvā un veidoja vidēji 8,4% no IKP, bet Latvijā un Lietuvā ienākošo ĀTI plūsmu apjoms bija attiecīgi 2,7% un 1,6% no IKP.

Kopš 2011. gada ir vērojamas pozitīvas izmaiņas produktu eksporta struktūrā. Kaut arī lielāko daļu no eksportēto preču kopējās vērtības veido bioekonomikas nozares – lauksaimniecība, mežsaimniecība, pārtikas rūpniecība un kokapstrāde, arvien vairāk palielinās arī augsto tehnoloģiju produktu īpatsvars. Kopš 2011. gada eksporta vērtība augsto tehnoloģiju jomā nominālā izteiksmē palielinājās gandrīz par 170%, un 2020. gadā augsto tehnoloģiju produkti veidoja 11,4% no kopējā Latvijas preču eksporta. Galvenie virzītājspēki augsto tehnoloģiju eksporta attīstībai kopš 2011. gada bija datoru, elektronisko un optisko iekārtu ražošanas nozare.

Radošo industriju eksportspējas attīstīšanai tika sniegts atbalsts dzīvotspējīgu un konkurētspējīgu komersantu izveidei un attīstībai Latvijas reģionos, nodrošinot uzņēmējiem nepieciešamās konsultācijas, apmācības un pasākumus par vispārīgiem uzņēmējdarbības jautājumiem, mentoru atbalstu, vidi (telpas) un grantu līdzfinansējumu komersantu darbības izmaksām. Tāpat tika sniegts atbalsts kultūras un radošo industriju kompetences centru (radošo kvartālu) izveidei (tostarp Tabakas fabrikas kvartāla projektam Rīgā, kuru plānots pabeigt šajā plānošanas periodā), Latvijas dizaina popularizēšanai valsts un starptautiskā līmenī, t.sk. izveidojot Latvijas Dizaina centru un iedibinot Dizaina gada balvu, un ārējo tirgu apguves veicināšanai. Radošo industriju preču eksporta īpatsvars NAP2020 īstenošanas periodā nav būtiski mainījies un veido tikai ap 0,02% no kopējā preču eksporta īpatsvara, toties pakalpojumu eksporta īpatsvarā radošās industrijas 2020. gadā jau veidoja 20,3% (2015. gadā – 5,8%).

Tāpat turpinot uzņēmumu produktivitātes kāpināšanas mērķi un secīgi virzot aktivitātes NIP 2021–2027.gadam mērķa sasniegšanu – eksporta apjoms 27 milj. 2027.gadā, 2022.gada sākumā ir ieviesta jauna atbalsta programma lielu investīciju projektu īstenošanai, kas paredz, ka līdz 2029.gadam tiks radītas ne tikai 800 jaunas darba vietas, bet arī plānots

~300 milj. *euro* eksporta pieaugums un pētniecībā un attīcībā tiks ieguldīti 250 milj. *euro*.

Lai veicinātu Rīgas revitalizāciju, vides kvalitātes uzlabošanu, investīciju piesaistīšanu, uzlabotu nodarbinātību, sociālekonomisko situāciju, kā arī nodrošinātu integrētus ieguldījumus infrastruktūras attīstībā, tika attīstīta Rīgas degradētā teritorija (izveidoti vai pārbūvēti sabiedriski, kultūras un sporta objekti (infrastruktūra), ieguldot projektos 80 miljonus *euro* Eiropas Savienības struktūrfondu līdzekļu.

NAP2020 īstenošanas laikā vairumā tautsaimniecības nozaru ir panākts pakāpenisks kopējo SEG emisiju samazinājums, kas ir saistāms ar resursu pārdomātāku un efektīvāku izmantošanu, tā mazinot produktu ražošanas un pārstrādes izmaksas, kā arī tiecoties mūsdienīgi dažādot tautsaimniecības specializāciju, radot inovatīvus biznesa modeļus. Būtiski, ka Latvijai laikposmā līdz 2020. gadam ir pieļauts ne-ETS darbību SEG emisiju pieaugums par 17%, salīdzinot ar Latvijas ne-ETS darbību SEG emisiju apjomu 2005. gadā, tādējādi jaunās ES politikas augstāku klimata mērķu sasniegšanā, piemēram, Fit for 55 būs būtisks izaicinājums, ņemot vērā līdzšinējo mērenāko politiku, kas ir atbalstīta NAP2020 pasākumu ietvaros.

Latvijas kopējo SEG emisiju samazināšanā liela loma ir sabiedrības paradumu maiņai un prognozējamai rīcībai valsts noteikto klimata politikas mērķvērtību sasniegšanā. Sabiedrības informētība, sākot ar viedām vietējām rīcības grupām līdz globāli atzītiem uzņēmējiem, par valsts ekonomikas transformācijas virzieniem, ir nozīmīgs sabiedrības un valsts pārvaldes uzticēšanās faktors par tik strauju un zināšanu ietilpīgu tautsaimniecības un paradumu maiņu ES kopējo SEG emisiju mazināšanā. Kopējās slāpekļa oksīdu emisijas samazinājuma iemesls ir izmantotā kurināmā izmaiņas enerģētikas sektorā – fosilā kurināmā aizstāšana ar dabasgāzi un biomasu, kā arī energoefektivitātes pasākumu ieviešana. Savukārt pieaugošo amonjaka emisiju radītājs ir lauksaimniecības sektors. Svarīgākie emisiju avoti lauksaimnieciskajā ražošanā ir kūtsmēsli apsaimniekošanas sistēmas un sintētisko minerālmēsli un kūtsmēsli izmantošana, kur nepieciešams veicināt ilgtspējīgu prakšu izmantošanu.

Turpinot darbu pie investīciju piesaistes augstas pievienotās vērtības jomām, nākamajā periodā ir plānots turpināt pilnveidot uzņēmējdarbības vidi, sekmēt vietējo un ārvalstu investīciju piesaisti zināšanu un tehnoloģiski ietilpīgai uzņēmējdarbībai, veikt tālāku digitālo transformāciju, atbalstīt produktivitāti paaugstinošas darbības privātajā sektorā augsto tehnoloģiju pielietošanai un ieviest viedās specializācijas stratēģiju. Papildus minētajam ir plānots arī veidot atbalstošu vidi mazajiem uzņēmējiem un nevalstiskajām organizācijām kultūras, aktīvās atpūtas un radošo industriju jomās, t.sk. eksportspējīgu produktu un pakalpojumu radīšanai. Vienlaikus, atbalstot minēto, paredzēta ir arī gaisa piesārņojuma samazināšana blīvi apdzīvotās vietās un valstī kopumā, mērķtiecīgi sasniedzot augstu energoefektivitāti, oglekļa mazietilpīgu ražošanu un uzlabojot transporta sistēmas.

Rīcības virziens „Izcila uzņēmējdarbības vide”

Rīcības virziens ir vērsts uz uzņēmējdarbības vides pilnveidošanu, sakārtojot tiesisko bāzi, ar prognozējamu valsts atbalsta un uzraudzības sistēmas darbību, uz uzņēmēju vajadzībām orientētiem valsts pārvaldes pakalpojumiem, kā arī skaidriem un konkurētspējīgiem pamatnosacījumiem uzņēmējdarbības uzsākšanai un attīstībai, vienlaikus mazinot ēnu ekonomikas un korupcijas ietekmi uz uzņēmējdarbību un veicinot godīgu konkurenci.

Lai sekmētu minēto, rīcības virzienā bija paredzēts veikt plānveidīgu, vispusīgu un kvalitatīvu cilvēkresursu un valsts sniegto pakalpojumu attīstību, vienkāršojot administratīvās prasības un novēršot dublēšanos, t.sk. ieviešot vienas pieturas aģentūras principu apkalpošanā, pārnesot nodokļu slogu no darbaspēka uz patēriņu, nodrošinot koordinētu valsts iestāžu rīcību ēnu ekonomikas ierobežošanā, uzlabojot tiesu sistēmas un tiesībsargājošo institūciju darbību un stiprinot to kapacitāti, kā arī veicinot ostu un lidostas „Rīga” efektivitāti un apgrozījuma pieaugumu, dzelzceļa infrastruktūras atjaunošanu un modernizāciju un nodrošinot Rail Baltica izbūvi.

Pārskats par Rīcības virziena izvirzīto mērķu sasniegšanu atainots tabulā Nr. 2.

Tabula Nr. 2

Mērķis 1. Izveidot izcilu uzņēmējdarbības vidi, optimāli samazinot administratīvo slogu, ēnu ekonomikas īpatsvaru tautas saimniecībā, kā arī korupciju, nodrošinot prognozējamu nodokļu politiku, uzlabojot tieslietu sistēmas darbību, kā arī paaugstinot valsts pārvaldes darbības efektivitāti			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[141] Ekonomiski aktīvo komercsabiedrību skaits		Pārskata priodā ekonomiski aktīvo komercsabiedrību skaits ir pieaudzis par 31 085 jeb 47,4%, nodrošinot 2020. gada mērķa vērtību sasniegšanu.	
[142] Prasības kārtībā izskatāmo civillietu izskatīšanas ilgums līdz 12 mēnešu laikā visās 1. instances tiesās (%) no visām lietām)		Ir nodrošināts to civillietu, kuras izskata 12 mēnešu laikā, īpatsvara stabils pieaugums, ņemot vērā arī straujo e-pakalpojumu attīstību tiesās. 2020. gadā salīdzinājumā ar 2011. gadu civillietu izskatīšanas ilguma līdz 12 mēnešiem visās 1. instances tiesās īpatsvars ir par 15,7 procentpunktiem augstāks, tomēr šis rādītājs 2020. gadam atpaliek no mērķa par 3,1 procentpunktu.	
[143] Latvijas vieta „Doing Business” indeksā		Lai arī pēdējos trīs gadus Latvija atrodas Doing Business indeksa 19. vietā, ir jāuzsver, ka pārskata periodā no 2011. līdz 2020. gadam Latvija indeksā ir pakāpusies par 5 vietām, no 24. uz 19. vietu, kopumā atpaliekot no NAP2020 mērķa vērtības 2020. gadam par 6 vietām. Jāņem vērā, ka <i>Doing Business</i> indeksa izdošana ir pārtraukta pavisam, jo datu integritātes auditā tika konstatēts, ka daudzas valstis bija sniegušas neatbilstošu informāciju	

[144] Latvijas vieta Globālās konkurētspējas indeksā		Pārskata periodā no 2011. līdz 2019. gadam Latvija Globālās konkurētspējas indeksā ir pakāpusies par 23 vietām, no 64. uz 41. vietu. Svarīgi atzīmēt, ka arī šajā indeksā ir tikusi mainīta metodoloģija un veiktas snieguma korekcijas. Salīdzinājumā ar vidējo Eiropas un Ziemeļamerikas valstu sniegumu, Latvijas pozīcija ir augstāka 2 pīlāros (makroekonomiskā stabilitāte un IKT ieviešana), zemāka 4 pīlāros (veselība, finanšu sistēma, tirgus lielums un inovācijas spējas), bet pārējos (infrastruktūra, prasmes, produktu tirgus, darba tirgus, uzņēmējdarbības dinamisms un institūcijas) ir līdzīga.	
[145] Latvijas publiskās pārvaldes darbības efektivitāte pēc GRICS indeksa (%)		Pārskata periodā kopumā vērojams neliels valsts pārvaldes efektivitātes pieaugums, lai gan vienlaikus rādītājs ievērojami svārstījies, 2016. gadā un 2017. gadā samazinājies, bet 2018. gadā un 2019. gadā uzlabojies ievērojami, gandrīz jau sasniedzot mērķa vērtību. Tomēr 2020. gadā vērojams ievērojams indeksa vērtības kritums, un Latvija šajā rādītājā 2020. gadā par sešiem indeksa punktiem atpaliek no Lietuvas (lai gan 2019. gadā Latvijas indeksa vērtība bija par 3 vienībām augstāka) indeksa vērtības un par 11 punktiem no Igaunijas.	
[146] Latvijas korupcijas uztveres indekss		Pārskata periodā no 2011. līdz 2020. gadam Latvija Korupcijas uztveres indeksā ir piedzīvojusi salīdzinoši strauju kāpumu un ir pakāpusies par 1,5 punktiem jeb 19 vietām, pārsniedzot gan 2014. gada, gan 2017. gada mērķa vērtības, bet, ņemot vērā, ka 2018. gadā Latvijas kāpums indeksā apstājās un nākamajā gadā pat piedzīvoja nelielu kritumu, NAP2020 mērķa vērtības 2020. gadam netika sasniegtas. Viena no pozīcijām, kas Latvijai ir kavējusi tālāku kāpumu indeksā, bija saistīta gan ar nepilnībām izmeklēšanas un apsūdzības procesu efektivitātē, kas atstāja negatīvu ietekmi uz kriminālprocesu par noziedzīgiem nodarījumiem ekonomikas un finanšu jomā savlaicīgu izmeklēšanu un iztiesāšanu, gan arī atsevišķiem kriminālprocešiem, kuros iesaistītas augsta līmeņa amatpersonas, izmeklēšanas un iztiesāšanas ilgumu, kā arī politiskā un biznesa integritāte.	

Mērķis 2. Nodrošināt Latvijas starptautisko sasniedzamību			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[149] Kravu apgrozījums Latvijas lielajās ostās (Rīga, Ventspils, Liepāja) milj. t gadā		Kravu apgrozījums ostās sācis kristies kopš 2013. gada, 2017. gadā tas nostabilizējās, bet 2020. ir bijis būtisks kritums līdz 44,9 miljoniem tonnu, kas ir gandrīz trīs reizes mazāk nekā plānotā mērķa vērtība. Rādītāja tendenci būtiski ietekmējusi Krievijas ostu attīstība un ģeopolitiskā situācija, šo apstākļu ietekmē kravas tiek ievērojami mazāk sūtītas caur Latvijas ostām.	
[150] Apkalpoto gaisa satiksmes pasažieru skaits gadā lidostā „Rīga” (milj. gadā)		Rīgas lidostā apkalpoto pasažieru skaits līdz pat 2019. gadam ir būtiski palielinājies, bet 2020. gadā Covid–19 pandēmijas ietekmē un, ņemot vērā noteiktos ceļošanas ierobežojumus, pasažieru skaits ir būtiski samazinājies, un faktiskā indikatoru vērtība ir vairāk nekā četras reizes zemāka nekā plānotā mērķa vērtība. Saskaņā ar VAS „Starptautiskā lidosta „Rīga”” vidēja termiņa darbības stratēģiju 2021.–2027. gadam, kas ir balstīta uz starptautisko sadarbības partneru aplēsēm, aviokompāniju vidēja termiņa pasažieru plūsmas prognozēm un saģaidāmiem IKP rādītājiem, lidosta 2019.gada līmeni sasniegs 2024. gadā, bet 2027. gadā plāno apkalpot 9 miljonus pasažieru gadā. Turpinoties Covid–19 izplatībai un mainoties iedzīvotāju paradumiem un uzņēmumu darbības modeļiem, ir risks, ka tuvāko gadu laikā neizdosies atjaunot pasažieru skaitu plānotajā līmenī.	
[151] Pasažieru skaits starptautiskajā dzelzceļa transportā (tūkst. pasažieru gadā)		Dzelzceļa pasažieru skaits starptautiskajos pārvadājumos ir samazinājies kopš 2013. gada, lielākais samazinājums bija 2015. gadā, turpmākajos gados pasažieru skaitam saglabājoties gandrīz nemainīgam. Būtiski pasažieru skaits samazinājies 2020. gadā, kas arī skaidrojams ar Covid–19 pandēmijas ietekmi un ceļošanas ierobežojumiem.	
[152] Apkalpoto pasažieru skaits Rīgas ostā (tūkst. gadā)		Rīgas ostā apkalpoto pasažieru skaits ir bijis svārstīgs, 2014. un 2015. gadā ir bijis samazinājums, bet 2016. gadā rādītājs uzlabojās, tomēr nepietiekami, lai tuvinātos mērķa vērtības attīstības plānotajai trajektorijai. 2018. gadā un 2019. gadā šis rādītājs saglabājies gandrīz nemainīgs, bet 2020. gadā Covid–19 pandēmijas ietekmē pasažieru skaits ir būtiski samazinājies, kā rezultātā tas ir gandrīz trīs reizes zemāks, nekā plānots, un turpmākā situācijas attīstība ir grūti prognozējama, ņemot vērā nenoteiktību Covid–19 izplatības ziņā.	

Progresu novērtējums

Lai sasniegtu rīcības virziena ietvaros noteiktos mērķus, laikposmā no 2014. līdz 2020. gadam ir nodrošinātas investīcijas aptuveni 798 milj. *euro* apmērā, veikti būtiski ieguldījumi tādās jomās kā:

- 1) Rail Baltica projekts ar kopējām investīcijām aptuveni 310 milj. *euro* apmērā;
- 2) valsts sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu likmes samazināšana ar kopējiem izdevumiem aptuveni 154 milj. *euro*, tādējādi veicinot darbaspēka nodokļu sistēmas konkurētspēju. Šajā laikposmā ir palielināts diferencētā neapliekamā minimuma apmērs;
- 3) lielo ostu drošības līmeņa un transporta tīkla mobilitātes uzlabošana ar kopējām investīcijām aptuveni 83 milj. *euro* apmērā.

Secinājumi

Lai arī virzībā uz izcilu uzņēmējdarbības vidi nav izdevies sasniegt vairākas izvirzītās mērķa vērtības, tendences kopumā liecina par pozitīvām izmaiņām un uzņēmējdarbības vides uzlabošanos. Tas panākts dialogā ar uzņēmēju organizācijām risinot būtiskākos problēmu jautājumus Uzņēmējdarbības vides pilnveidošanas pasākumu plāna ietvaros, veicot reformas maksātspējas jomā, ieviešot „konsultē vispirms” principu uzņēmumus uzraugošo institūciju darbībā, modernizējot un digitalizējot valsts pārvaldes pakalpojumus un īstenojot citus pasākumus, kas mazina administratīvo slogu un birokrātiju, rezultātā uzlabojot Latvijas uzņēmējdarbības vides konkurētspēju.

Satiksmes nozarē neviens no izvirzītajiem rīcības virziena mērķiem nav ticis sasniegts, lai arī tendences kravu transportā un pasažieru transportā bijušas atšķirīgas. Kravu pārvadājumu jomā ostu darbības rezultāti ir konstanti pasliktinājušies, tāpat kā ir ievērojami samazinājies pa dzelzceļu pārvadāto kravu apjoms. Tā rezultātā jau NAP2020 darbības termiņa ietvaros tika pārskatīta virkne investīciju projektu dzelzceļa un ostu darbības jomā, apzinoties, ka minētie ieguldījumi ir ar ļoti augstu riska pakāpi no investīciju atdeves un sabiedriskā labuma ieguvumu viedokļa. Tā, piemēram, tika pārskatīts dzelzceļa tīkla elektrifikācijas projekts, pārdalot šā projekta finansējumu citiem satiksmes nozares projektiem, un turpmāk investīcijas dzelzceļa jomā plānojot projektiem, kas orientēti uz dzelzceļa infrastruktūras modernizāciju vilcienu ātruma paaugstināšanai, dzelzceļa pasažieru infrastruktūras modernizāciju, atsevišķas dzelzceļa līnijas elektrifikāciju, kā arī dzelzceļa transporta sistēmas uzlabojumiem Rīgas metropoles areālā.

Pasažieru pārvadājumu jomā kā vajākais sniegums jāvērtē dzelzceļa pārvadājumi, taču tas arī nav pārsteidzoši, ņemot vērā Covid–19 pandēmijas un ar tās ierobežošanu saistīto mobilitātes ierobežojumu un ceļošanas samazinājumu, kā arī to, ka nedarbojas dzelzceļa savienojumi ar citām ES dalībvalstīm, starptautiskie dzelzceļa pārvadājumi šajā periodā notika tikai starp Latviju un Krieviju, Baltkrieviju un Ukrainu, un ka būtiski pasliktinājušās ES un Krievijas attiecības. Situācija ES attiecībās ar Krieviju neuzlabojas, būtiski ir pasliktinājušās attiecības ar kaimiņvalsti Baltkrieviju, līdz ar to starptautisko dzelzceļa pasažieru pārvadājumu izaugsme ilgākā termiņā saistāma sasaistē ar ES dalībvalstīm, pirmām kārtām, ar mūsu kaimiņvalstīm Lietuvu un Igauniju.

Vienlaikus jāatzīmē, ka pozitīvākas tendences bijušas jūras un īpaši gaisa pārvadājumu jomā, tomēr 2020. gada sākumā Covid–19 un ar to saistītie mobilitātes ierobežojumi ir būtiski ietekmējuši ceļošanas iespējas un paradumus, rezultātā, iespējams, šīs jomas pēc Covid–19 krīzes pārvarēšanas būs ar mērenāku izaugsmi nekā iepriekš. Līdz 2019.gadam ieskaitot, lidostas „Rīga” apkalpotais pasažieru skaits pieauga atbilstoši plānotajam, sasniedzot 7,8 miljonus pasažieru, bet 2020. gadā Covid–19 pandēmijas ietekmē un, ņemot vērā noteiktos ceļošanas ierobežojumus, pasažieru skaits būtiski samazinājās. 2020. gads ieies vēsturē kā grūtākais gads, kādu piedzīvojusi pasaules aviācija. Latvijas gaisa transporta sektors nav izņēmums. Lai gan Covid–19 pandēmijas ietekme joprojām ir saistīta ar daudziem nezināmajiem, tiek prognozēts, ka COVID–19 ietekme būs spēcīga, taču saglabāsies arī galvenie ilgtermiņa izaugsmes virzītājspēki un novērotās tendences aviācijas nozarē. Aviācijā periodiski ir bijuši pieprasījuma satricinājumi, bet nozare katru reizi ir atguvusies no šīm lejupslīdēm un atgriezies pie ilgtermiņa izaugsmes tendencēm. Attiecīgi Latvijas vīzija nākotnei saglabājas nemainīga – saglabāt lielākā gaisa satiksmes centra statusu Baltijā un turpināt izaugsmi, lai kļūtu par nozīmīgu Ziemeļeiropas gaisa satiksmes centru, nodrošinot labu savienojamību uz un no reģiona.

Ņemot vērā līdzšinējās kravu pārvadājumu attīstības tendences un to perspektīvas, NAP2027 periodā būtiski lielāks uzsvars tiks likts uz transporta infrastruktūras kvalitāti vietējos pārvadājumos, SEG emisiju samazināšanu transportā, dzelzceļu kā sabiedriskā transporta mugurkaulu un ceļu satiksmes drošību. Nākamais plānošanas periods arī būs svarīgs Rail Baltica projekta īstenošanas kontekstā, jo tiks pabeigta dzelzceļa līnijas projektēšana, un jau pašlaik ir uzsākta un turpināsies Rail Baltica dzelzceļa līnijas būvniecība, kas līdztekus aviotransportam uzlabos Latvijas starptautisko sasniedzamību.

Tieslietu jomā būtiski ir atzīmēt veikto šķīrējtiesu reformu, kuras mērķis bija noteikt stingrākas prasības šķīrējtiesnešiem un pastāvīgās šķīrējtiesas izveidē, kā arī stiprināt uzraudzības mehānismus, sekmējot šķīrējtiesu darbības efektivitāti un kvalitāti, kā arī sakārtojot šķīrējtiesu darbības vidi. Kopumā kopš veiktajām šķīrējtiesu reformām šķīrējtiesu skaits Latvijā samazinājies apmēram par divām trešdaļām. Tāpat kvalitatīvai un ātrai komercstrīdu, ekonomisko un finanšu noziegumu, kā arī korupcijas lietu izskatīšanai ļoti nozīmīga ir bijusi Ekonomisko lietu tiesas, kas savu darbu uzsāka 2021. gada 31. martā, izveide. Būtisks darbs paveikts arī tiesu sistēmas un tiesībsargājošo institūciju darbības uzlabošanā un kapacitātes stiprināšanā.

Turpinot pilnveidot uzņēmējdarbības vidi, nākamajā periodā ir plānots veidot stabilu un paredzamu nodokļu politiku, tālāk ierobežot ēnu ekonomiku un noziedzīgi iegūtu līdzekļu nonākšanu ekonomikā, attīstīt alternatīvu strīdu atrisināšanas iespējas biznesa vidē, sekmēt intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzību, nodrošināt konkurētspējīgu un atvērtu regulējumu nākotnes tehnoloģijām, turpināt valsts pārvaldes rīcībā esošo datu atvēršanu, balstoties uz principu „atvērts pēc noklusējuma, nodrošinot turpmākus ieguldījumus videi draudzīga transporta, jo īpaši dzelzceļa pasažieru pārvadājumu attīstībā un sasniedzamības uzlabošanā.

Rīcības virziens „Attīstīta pētniecība, inovācija un augstākā izglītība”

Rīcības virziens bija vērst uz to, lai paaugstinātu spēju radīt jaunus produktus un pakalpojumus pētniecībā un attīstībā un veicinātu privātā sektora interesi ieguldīt pētniecībā un inovācijā, tādējādi panākot ciešu, komerciālu sadarbību ar zinātņi. Zinātnes attīstībai un pētniecības veicināšanai rīcības virziens paredzēja uzdevumus, kas: (a) piesaistītu cilvēkresursus zinātnei valsts nozīmes pētniecības centru īstenošanās jomās, (b) atbalstītu akadēmisko un zinātnisko personālu mobilitātei, karjerām un labās prakses pārņemšanai, (c) atbalstītu EUREKA, EUROSTARS programmas finansējumu ieguvušos projektus, (d) atbalstītu divpusējo un trīspusējo sadarbību zinātnisko projektu īstenošanai, (e) atbalstītu lietišķu pētījumu izstrādi ar zinātnes komercializācijas potenciālu, (f) atbalstītu Latvijas un Eiropas patentu pieteikumu sagatavošanu, (g) modernizētu pētniecības un tehnoloģiju pārnese infrastruktūru. Savukārt, lai attīstītu inovāciju, rīcības virzienā bija plānots veikt šādus uzdevumus: (a) sniegt atbalstu grantu un subsidētu pakalpojumu veidā jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādei, (b) sekmēt Latvijas zinātnieku integrāciju Eiropas kopējā pētniecības telpā, t.sk. sniedzot atbalstu starptautisku pētījumu projektu pieteikumu izstrādei, (c) atbalstīt jaunu produktu un tehnoloģiju izstrādi, t.sk. rūpnieciskā īpašuma aizsardzībai un komercializācijai, vienotas tehnoloģiju pārnese sistēmas izveidei.

Rīcības virziens paredzēja virkni pasākumu augstākās izglītības pieejamības nodrošināšanā, piem., (a) izveidojot sociālā atbalsta fonda atbalsta pasākumus maznodrošinātajiem/trūcīgajiem studējošajiem, kā arī sniedzot atbalstu izcilajiem studentiem, (b) renovējot dienesta viesnīcas augstskolās un koledžās, (c) veicinot augstākās izglītības digitalizāciju, (d) piesaistot ārvalstu pasniedzējus darbam Latvijas augstskolās, (e) stiprinot augstākās izglītības kapacitāti, t.sk. izveidojot vai pilnveidojot mūsdienīgas studiju programmas, (f) uzlabojot augstskolu materiāltehnisko bāzi. Valodu tehnoloģiju attīstības jomā, rīcības virzienā bija paredzēta mašintulkošanas sistēmas pilnveide.

Pārskats par Rīcības virziena izvirzīto mērķu sasniegšanu atainots tabulā Nr. 3.

Tabula Nr. 3

Mērķis 1. Ieguldījumi pētniecībā un attīstībā 1,5% apmērā no IKP 2020. gadā, mērķtiecīgi sekmējot cilvēkresursu piesaisti, inovatīvu ideju izstrādi, pētnieciskās infrastruktūras pilnveidi, augstākās izglītības, zinātnes un privātā sektora sadarbību, kā arī pētniecības un inovācijas pārnesi uzņēmējdarbībā			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[172] Privātā sektora ieguldījums pētniecībā un attīstībā 2020. gadā sasniedz vismaz 48% no kopējiem ieguldījumiem pētniecībā un attīstībā (privātā sektora ieguldījumi pētniecībā un attīstībā, % no kopējiem ieguldījumiem)		Rādītājs ir ļoti zems – 2020. gadā uzrādot 27,0%, kas ir par 0,8 procentpunktiem mazāk, nekā bija 2014. gadā un par 21 procentpunktu mazāk, nekā bija plānots sasniegt 2020. gadā. Jāatzīmē, ka Latvija būtiski atpaliek no ES dalībvalstīm, kur uzņēmēji finansē vairāk nekā pusi no kopējiem ieguldījumiem pētniecībā un attīstībā.	

[173] Zinātnieku skaits, kas nodarbināti privātajā sektorā (% no visiem, atbilstoši pilna laika ekvivalentam)		Zinātnisko darbinieku skaits, kas nodarbināti privātajā sektorā 2020. gadā veidoja 20,8%, kas ir par 4,6 procentpunktiem vairāk nekā 2010. gadā. Rādītāja tendences liecina, ka, lai gan tas bija svārstīgs, privātajā sektorā (uzņēmumos) joprojām saglabājas vājš pieprasījums pēc darbiniekiem ar augstu zinātnisko un tehnoloģisko kvalifikāciju.	
[174] Grādu vai kvalifikāciju ieguvušo studentu skaits augstskolās un koledžās (tūkst./cilv.)		Studentu skaitam ir tendence samazināties salīdzinājumā pret 2014. gada vērtību. Jāatzīmē, ka rādītājam ir tendence samazināties gan demogrāfiskās situācijas, gan studējošo atbiruma dēļ.	
[175] Augstākā izglītība (iedzīvotāju īpatsvars % 30–34 gadu vecumā ar augstāko izglītību)		Rādītāja vērtība tika pārsniegta 2014. gadā, savukārt 2020. gadā rādītāja vērtība sastādīja 49,2%. Šeit ir jāuzsver, ka augstie rādītāja sasniegumi atspoguļo nevis studējošo skaita pieaugumu, bet gan ir demogrāfiskās situācijas negatīvo izmaiņu un iedzīvotāju kopējā skaita samazināšanās rezultāts.	
[176] Piešķirtie Eiropas patenti, kas pieteikti no zinātniekiem, kas rezidē Latvijā		Spriežot pēc EPB datiem, rādītāja vērtības ir ļoti mainīgas un nestabilas (augstākais rādītājs 30 (2015. gadā), zemākais – 5 (2020. gadā). Rādītāju sniegumu ietekmē sarūkošā patentu pieteikumu intensitāte kopš 2014. gada.	
Mērķis 2. Komercializējot zināšanas, veicināt inovatīvu, starptautiski konkurētspējīgu produktu ar augstu pievienoto vērtību radīšanu un ieviešanu ražošanā, šādi paaugstinot minēto produktu izlaides apjoma īpatsvaru tautas saimniecībā			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[179] Inovatīvo produktu apgrozījums (% no kopējā apgrozījuma)		Nav izdevies sasniegt 2020. gada mērķi (11%), jo inovatīvo produktu apgrozījums kopš 2014. gada ir zemāks par 4%. Jāsecina, ka ir jārisina problēmas, kas saistītas ar procesu inovāciju un inovatīvu produktu ieviešanu. Ņemot vērā, ka nav datu par 2019. un 2020. gadu, šis novērtējums var nebūt pietiekami objektīvs.	
[180] Inovatīvo uzņēmumu īpatsvars (% no visiem uzņēmumiem)		Inovatīvo uzņēmumu īpatsvars pārsniedz izvirzīto mērķa vērtību, 2018. gadā sasniedzot 32,9% no kopējā uzņēmumu skaita. Secināms, ka valsts īstenotie atbalsta mehānismi, informatīvās kampaņas, tiesiskā regulējuma un uzņēmējdarbības vides uzlabojumi ir pozitīvi ietekmējuši inovatīvo uzņēmumu veidošanās dinamiku.	

Progresu novērtējums

Lai sasniegtu rīcības virzienā izvirzītos mērķus, laika periodā no 2014. gada līdz 2020. gadam ir nodrošinātas investīcijas aptuveni 583 milj. *euro* apmērā, veikti būtiski ieguldījumi šādās jomās:

- 1) pētniecības un attīstības infrastruktūras attīstīšana viedās specializācijas jomās un zinātnisko institūciju institucionālās kapacitātes stiprināšana ar kopējām investīcijām aptuveni 107 milj. *euro* apmērā, attīstot pētniecības infrastruktūru viedās specializācijas stratēģijas jomās, balstoties uz izmaksu–ieguvumu analīzi, īstenojot zinātnisko institūciju darbības kvalitātes starptautiskā novērtējuma rekomendāciju konkurētspējas palielināšanai starptautiskā līmenī ieviešanu un mērķtiecīgus zinātnisko institūciju apvienošanās pasākumus;
- 2) jaunu produktu un tehnoloģiju izstrāde kompetences centru ietvaros un jaunu produktu ieviešana ražošanā ar

kopējām investīcijām aptuveni 125 milj. *euro*, tādējādi radot jaunus inovatīvus un eksportspējīgus produktus un pakalpojumus;

- 3) augstākās izglītības mobilitāte, sadarbība un inovāciju spēju stiprināšana ar kopējām investīcijām aptuveni 66 milj. *euro* apmērā, tādējādi sekmējot Eiropas Izglītības telpas izveidi, saikni starp izglītību un zinātni, starpvalstu un starpdisciplināru studiju programmu izstrādi, jaunu mācīšanās un mācīšanas metožu izstrādi un apguvi.

Secinājumi

Kopumā vērtējot rīcības virzienu, var uzskatīt, ka progress mērķu sasniegšanā nav bijis sekmīgs, jo noteiktās mērķa vērtības pētniecības un zinātnes jomā nav sasniegtas. Ieguldījumu apjoms pētniecībā un attīstībā ir zems, kas ietekmē zinātnisko darbinieku iespējas veikt kvalitatīvu un starptautiski konkurētspējīgu pētniecību, arī pētnieku īpatsvars uzņēmumos nav augsts. Bremzējošs faktors ir arī finanšu sektora nespēja orientēties uz produktīvām nākotnes investīcijām, tai skaitā pētniecības un attīstības atbalstu, savukārt attīstības resurss tikai no publiskā un ES fondu finansējuma ir un paliek ierobežots. Papildus tam joprojām neizdodas piesaistīt ievērojamu skaitu ārvalstu pasniedzēju, lai veidotu augsti kvalificētu pētniecības līmeni Latvijas augstskolās.

Positīvi vērtējams sasniegtais inovatīvo uzņēmumu vairošanās, vienlaikus gan jāatzīmē, ka Latvijas uzņēmēju inovācijas kapacitāte aizvien ir salīdzinoši zema, ko lielā mērā ietekmē esošā ekonomikas struktūra un zemie publiskā un privātā sektora ieguldījumi pētniecībā un attīstībā. Būtiski, ka tika izveidota valsts kapitālsabiedrību inovācijas iniciatīvas platforma starpnozaru inovāciju projektu īstenošanai ar mērķi veicināt Latvijas valsts kapitālsabiedrību investīciju pieaugumu pētniecībā un attīstībā, radot jaunus inovatīvus un eksportspējīgus produktus un pakalpojumus.

Izpratne par inovāciju kā strukturētu un mērķtiecīgi virzītu darba procesu nonākusi arī valsts pārvaldes dienaskārtībā. Lai uzlabotu valsts pārvaldes darba kultūru – attīstīt inovētspēju, moderno un inovatīvo metožu izmantošanu, 2018. gada nogalē tika izveidota Valsts pārvaldes inovācijas laboratorija – publiskās pārvaldes inovācijas virzītājs, kas darbojas, lai nodrošinātu drošu un motivējošu vidi eksperimentiem un kopradei³. Valsts pārvaldes inovācijas laboratorijas projekta ietvaros tika veiktas vairākas sistēmiskas aktivitātes, lai veidotu pamatu inovācijas kultūras iedzīvināšanai valsts pārvaldē: tika izveidots mācību modulis par inovācijas lomu un pielietojumu un apmācīti ap 1500 valsts pārvaldē nodarbinātie, izveidots valsts pārvaldes inovācijas ekspertu tīkls, publicēta rokasgrāmata „Kā plānot, īstenot un noslēgt inovācijas sprintu”, Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas Publiskā sektora inovācijas observatorija (OECD OPSI) ir veikusi pētījumu „Publiskā sektora inovācijas sistēma Latvijā”⁴, tika izstrādātas un publicētas Eksperimentēšanas vadlīnijas Latvijas publiskajam sektoram⁵, kā arī praktiskās vadlīnijas „Inovācijas process administratīvā sloga mazināšanai”⁶. Šajā ceļā esam sākumposmā, un ir kritiski svarīgi relatīvi īsā laikā sasniegt ievērojami augstāku inovācijas brieduma pakāpi kā politiku viedošanā, tā arī publisko pakalpojumu attīstībā.

Lai veicinātu zinātnisko institūciju un komersantu sadarbību un atbalstītu pētniecību, kas sniedz ieguldījumu viedās specializācijas stratēģijas mērķu sasniegšanā, zinātnes un tehnoloģiju cilvēkkapitāla attīstībā un jaunu zināšanu radīšanā tautsaimniecības konkurētspējas uzlabošanai, nozīmīgas investīcijas tika ieguldītas pētniecības veikšanai, t.sk. inovāciju grantos studentiem, pēcdoktorantūrā (fundamentālie un lietišķie pētījumi, rūpnieciskie pētījumi, eksperimentālās izstrādes, inovācijas atbalsta darbības u.c.).

Tika nodrošināts atbalsts studējošajiem, lai veicinātu inovatīvu ideju attīstību un jauno līderu un uzņēmēju radīšanu. Tādējādi tika sniegts ieguldījums viedās specializācijas stratēģijas mērķu sasniegšanā un izaugsmes prioritāšu īstenošanā, jo īpaši STEM, medicīnas un radošo industriju jomās.

Sniedzot atbalstu starptautiskās sadarbības projektiem pētniecībā un attīstībā, ir paplašināti starptautiskās sadarbības tīkli, Latvijas zinātnisko institūciju Eiropas Pētniecības telpas bilaterālās un multilaterālās sadarbības projektu izstrādei un dalībai starptautiskos pētniecības, tīklošanās un sadraudzības pasākumos un Eiropas Pētniecības telpas infrastruktūras

3 <https://www.mk.gov.lv/lv/inovācijas-laboratorija-govlablatvia>; <https://inovacija.mk.gov.lv/lv/kas-mes-esam/>

4 <https://inovacija.mk.gov.lv/lv/aktualitates/jaunumi/publicets-zinojums-publiska-sektora-inovācijas-sistema-latvija/>

5 <https://inovacija.mk.gov.lv/lv/aktualitates/jaunumi/eksperimentēšanas-vadlinijas-latvijas-publiskajam-sektoram/>

6 <https://tai.mk.gov.lv/ieraksts/izstradatas-vadlinijas-administrativa-sloga-mazinasanai>

stratēģiskā foruma infrastruktūras objektos, programmas „Apvārsnis 2020” Nacionālā kontaktpunkta darbības paplašināšanai, sniedzot ieguldījumu viedās specializācijas stratēģijas mērķu sasniegšanai un specializācijas jomu attīstībai. Ņemot vērā NAP2020 laikā uzsāktās sadarbības projektus, 2020. gadā Latvija pievienojās Eiropas Kosmosa aģentūrai asociētās dalībvalsts statusā, un 2021. gadā kļuvām par Eiropas Kodolpētījumu organizācijas (CERN) asociēto dalībvalsti.

Lai nodrošinātu efektīvu augstskolu pārvaldību, izveidots un 2015. gadā tika uzsākts ieviest trīs pīlāru augstākās izglītības finansēšanas modeļi, kas sastāv no – finansējuma pamatdarbībai jeb bāzes finansējuma, snieguma finansējuma un attīstības finansējuma. Veikta studiju programmu fragmentācijas samazināšana (programmu konsolidācija), un uzsākta jauna augstskolu iekšējās pārvaldības sistēmas ieviešana.

Periodā no 2014. līdz 2020. gadam viena no izglītības politikas nozares prioritātēm bija veicināt STEM (*science, technology, engineering, mathematics*) zināšanas un prasmes šādās specializācijas jomās: (a) biomedicīna, medicīnas tehnoloģijas, biofarmācija un biotehnoloģijas, (b) IKT, (c) bioekonomika, (d) viedo materiālu izstrāde, tehnoloģijas un inženiersistēmas, (e) viedā enerģētika. Līdz ar to, lai attīstītu koledžu un augstskolu resursus, liels apjoms investīciju tika ieguldīts studiju un zinātniskā darba infrastruktūras attīstībai augstskolu stratēģiskās specializācijas stiprināšanā.

Lai risinātu akadēmiskā personāla novecošanās problēmu, tika piešķirts finansējums doktorantu nodarbināšanai akadēmiskā darbā augstākās izglītības institūcijās, pilnveidotas esošā akadēmiskā personāla kompetences, kas attīsta svešvalodu un IKT zināšanas, personāla līderību un sadarbības kompetenci ar industriju.

Turpmāk nepieciešams stiprināt privātā, akadēmiskā un publiskā sektora sinerģiju un ciešāku sadarbību viedās specializācijas stratēģijas ieviešanā un nodrošināt finansējuma pieejamību pilnā inovācijas ciklā. Svarīgi pilnveidot un stratēģiski attīstīt pētniecības un inovācijas infrastruktūru, kā arī uzlabot inovāciju un tehnoloģiju pārnesei veicinošu likumisko ietvaru, īpaši intelektuālā īpašuma tiesību aizsardzības jomā. Konsekventi jāpalielina privātā un publiskā sektora ieguldījumi augstākajā izglītībā, pētniecībā, attīstībā un inovācijā, tajā skaitā, sekmējot digitālo transformāciju un tehnoloģiski ietilpīgu risinājumu ieviešanu.

Rīcības virziens „Energoefektivitāte un enerģijas ražošana”

Rīcības virziens ir vērsts uz vietējo energoresursu, īpaši atjaunojamo, izmantošanas enerģijas ražošanā attīstīšanu, vienlaikus sabalansējot enerģijas ražošanas un importa struktūru ceļā uz lielāku Latvijas energoneatkarību. Lai atbalstītu Latvijas konkurētspējas pieaugumu, rīcības virziens paredz energoefektivitātes celšanu ražošanas jomā, publiskajā sektorā un dzīvojamo ēku sektorā.

Lai sasniegtu minēto, rīcības virziens paredz īstenot tādus pasākumus kā atbalstu inovatīvu enerģētikas un energoefektivitātes tehnoloģiju projektiem, instrumentus valsts, pašvaldību un dzīvojamo ēku energoefektivitātei un pārejai uz atjaunojamiem energoresursiem, transporta sektora pārejai uz atjaunojamiem energoresursiem un nepieciešamās infrastruktūras nodrošināšanai, kā arī veicināt atjaunojamo energoresursu izmantošanu enerģijas ražošanā, samazinot atkarību no fosilajiem energoresursiem, vienlaikus veicinot energoefektivitāti centralizētajā siltumapgādē un energoapgādes tīklu attīstību.

Pārskats par Rīcības virziena izvirzīto mērķu sasniegšanu atainots tabulā Nr. 4.

Tabula Nr. 4

Mērķis 1. Nodrošināt tautsaimniecībai nepieciešamo energoresursu ilgtspējīgu izmantošanu, veicinot resursu tirgu pieejamību, sektoru energointensitātes un emisiju intensitātes samazināšanos un vietējo atjaunojamo energoresursu īpatsvara palielināšanos kopējā patērētajā apjomā, fokusējoties uz konkurētspējīgām enerģijas cenām			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[196] No atjaunojamiem energoresursiem saražotās enerģijas īpatsvars kopējā bruto enerģijas galapatēriņā vismaz 40% 2020. gadā		Pārskata periodā no atjaunojamiem energoresursiem saražotās enerģijas īpatsvars ir piedzīvojis stabilu kāpumu, laika periodā no 2009. līdz 2020. gadam pieaugot par 7,8 procentpunktiem, tādējādi nodrošinot 2020. gada mērķa vērtības sasniegšanu jau 2018. gadā. Mērķa sasniegšanā būtisks bija atbalsts ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem elektroenerģijas obligātā iepirkuma ietvaros un īstenotie projekti atjaunojamo energoresursu veicināšanai siltumapgādē un apstrādes rūpniecībā.	
[197] Enerģijas patēriņš IKP radīšanai (kg naftas ekvivalenta uz 1000 EUR no IKP)		Energointensitāte ekonomikā pārskata periodā ir piedzīvojusi stabilu kritumu, pārsniedzot NAP2020 noteiktās 2014. gada un 2017. gada mērķa vērtības. No 2010. gada līdz 2020. gadam energointensitāte ir samazinājusies par 82 kg naftas ekvivalenta uz 1000 EUR no IKP, tomēr, ņemot vērā, ka no 2016. gadā palēninājās krituma temps, 2020. gada mērķa vērtība tomēr netika sasniegta.	
[198] Energoatkarība – neto energoresursu imports/bruto iekšzemes enerģijas patēriņš plus bunkurēšana (%)		Kopumā Latvijas energoatkarība laikposmā no 2015. līdz 2020. gadam ir uzrādījusi kopumā lēzeni krītošu tendenci un samazinājusies par 7,3 procentpunktiem gadā, nodrošinot 2020. gada mērķa vērtības sasniegšanu.	

[199] Tautsaimniecības SEG emisiju intensitāte (t CO ₂ ekvivalenta/ uz 1000 LVL no IKP)		Novērojama tautsaimniecības pakāpeniska pāreja uz energoefektīvākiem risinājumiem ražošanas procesos, kur tas ir ekonomiski pamatoti. Rādītāja izmaiņas ir stabilas, kas liecina par pārdomātu, izmaksu izsvērtu ekonomikas transformāciju. 2020. gada SEG emisiju intensitātes vērtība nav sasniegta, ievērojot ekonomikas sasaisti ar dabas resursu izmantošanu un LV mazās ekonomikas mērogu, kas neļauj strauji pāriet uz dārgākiem un videi nekaitīgākiem tehnoloģiskajiem risinājumiem.	
---	---	--	---

Progresu novērtējums

Lai sasniegtu rīcības virzienā izvirzīto mērķus, laikposmā no 2014. līdz 2020. gadam ir nodrošinātas investīcijas aptuveni 658,3 milj. *euro* apmērā, veikti būtiski ieguldījumi šādās jomās:

- 1) energoapgādes tīklu attīstība, izbūvējot jaunus pārrobežu un iekšējos elektropārvades tīklus ar kopējām investīcijām aptuveni 240 milj. *euro* apmērā, tādējādi uzlabojot elektrības tirgus pieejamību un nodrošinot konkurētspējīgākas elektroenerģijas cenas;
- 2) energoefektivitātes paaugstināšana un atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšana dzīvojamās ēkās, valsts un pašvaldību sabiedriskajās ēkās ar kopējām investīcijām aptuveni 178 milj. *euro*, tādējādi veicinot energoresursu ilgtspējīgu izmantošanu, samazinot energointensitāti un emisiju intensitāti un sekmējot vietējo atjaunojamo energoresursu izmantošanu;
- 3) valsts budžeta dotācijas ieviešana, lai obligātā iepirkuma komponenti summāri saglabātu nemainīgā līmenī ar kopējām investīcijām aptuveni 109 milj. *euro* apmērā, tādējādi nodrošinot elektroenerģijas konkurētspējas sekmēšanu;
- 4) energoefektivitātes celšana un vietējo atjaunojamo energoresursu izmantošanas veicināšana, centralizētajā siltumapgādē kopumā investējot aptuveni 83 milj. *euro*, veicinot atjaunojamo energoresursu pielietojumu ražošanā, mazinot enerģijas patēriņu un sekmējot energoneatkarību.

Secinājumi

Kopvērtējumā visi rīcības virziena indikatori salīdzinājumā ar bāzes gadu ir uzrādījuši stabilu, pozitīvu tendenci. 2020. gada mērķa vērtības ir sasniegtas vai progress ir bijis pietiekami tuvs mērķa vērtību sasniegšanai.

Energoresursu ilgtspējīgas izmantošanas stūrakmens ir atjaunojamie energoresursi. Latvija sekmīgi jau 2018. gadā pārsniedza noteikto 40% atjaunojamo energoresursu īpatsvaru enerģijas galapatēriņā. Lielāko daļu no šīs vērtības sastādīja no biomasas ražota siltumenerģija un elektroenerģija, kas saražota hidroelektrostacijās, bet minētais resurss ir pakļauts klimatisko apstākļu riskam un atkarīgs no ūdens pieteces upēs, līdz ar to būtiska ir bijusi arī citu atjaunojamo energoresursu attīstība – augstas efektivitātes koģenerācija, vējš, saule un biogāze, kā arī investīcijas atjaunojamo energoresursu izmantošanai siltumapgādē un apstrādes rūpniecībā un atbalsts ražošanai no atjaunojamiem energoresursiem elektroenerģijas obligātā iepirkuma ietvaros. Būtiski negatīvi atjaunojamo energoresursu īpatsvara tālāku pieaugumu ietekmēja transporta joma, kur nav izdevies sasniegt noteiktos atjaunojamās enerģijas īpatsvara mērķus, tomēr NAP2020 periodā no 2014. gada līdz 2020. gadam atjaunojamās enerģijas īpatsvars transportā ir pieaudzis par 2,65 procentpunktiem līdz 6,73%.

Lai mazinātu enerģijas patēriņu IKP radīšanai, būtisks faktors ir energoefektivitāte. Kopš 2016. gada ir veikti būtiski pasākumi energoefektivitātes uzlabošanai – pieņemts Energoefektivitātes likums, kā arī normatīvais regulējums attiecībā uz energopārvaldību un energoefektivitāti veicinošajiem pasākumiem privātajā un publiskajā sektorā. Būtiskas investīcijas ir veiktas energoefektivitātes paaugstināšanai dzīvojamās ēkās, valsts un pašvaldību sabiedriskajās ēkās. Ceļā uz efektīvu un pārdomātu elektroenerģijas patēriņu nozīmīga aktivitāte ir bijusi aptuveni 230 000 viedo skaitītāju uzstādīšana sadales sistēmas objektos.

Energoatkarības jomā būtiskākie virzieni ir bijuši vietējo energoresursu attīstības veicināšana, ražošanas jaudu kāpināšana un pieeja pārrobežu enerģijas un resursu tirgiem. Kopš 2017. gada Latvijā atvērta dabasgāzes tirgus, kas veicina tirgus integrāciju, kā arī dabasgāzes avotu diversifikāciju. Elektroenerģijas jomā ir pabeigts darbs pie projekta „Igaunijas–Latvijas trešais starpsavienojums”, vienlaikus turpinot darbus citiem projektiem, kas sekmē Baltijas valstu elektrotīklu integrāciju un sinhronizāciju ar Eiropas tīklu. Vienlaikus jāatzīmē, ka energoatkarību būtiski ietekmē klimatiskie apstākļi, piemēram, aukstas ziemas, kad rodas nepieciešamība vairāk importēt energoresursus, lai nosegtu pieaugušo patēriņu.

Tautsaimniecības SEG emisiju intensitātes samazinājums ir komplekss aktivitāšu rezultāts, kur nozīmīga loma ir tehnoloģiju attīstībai, jauniem biznesa modeļiem, sabiedrības paradumu maiņai, masu ražošanas aizstāšanai ar ražošanu pēc pieprasījuma un mērķtiecīgai valsts atbalsta politikai noteiktu emisiju vērtību sasniegšanā.

Nemot vērā minēto, lai tālāk veicinātu enerģētikas nozares ilgtspēju, 2021.–2027. gada plānošanas periodā ir paredzēta:

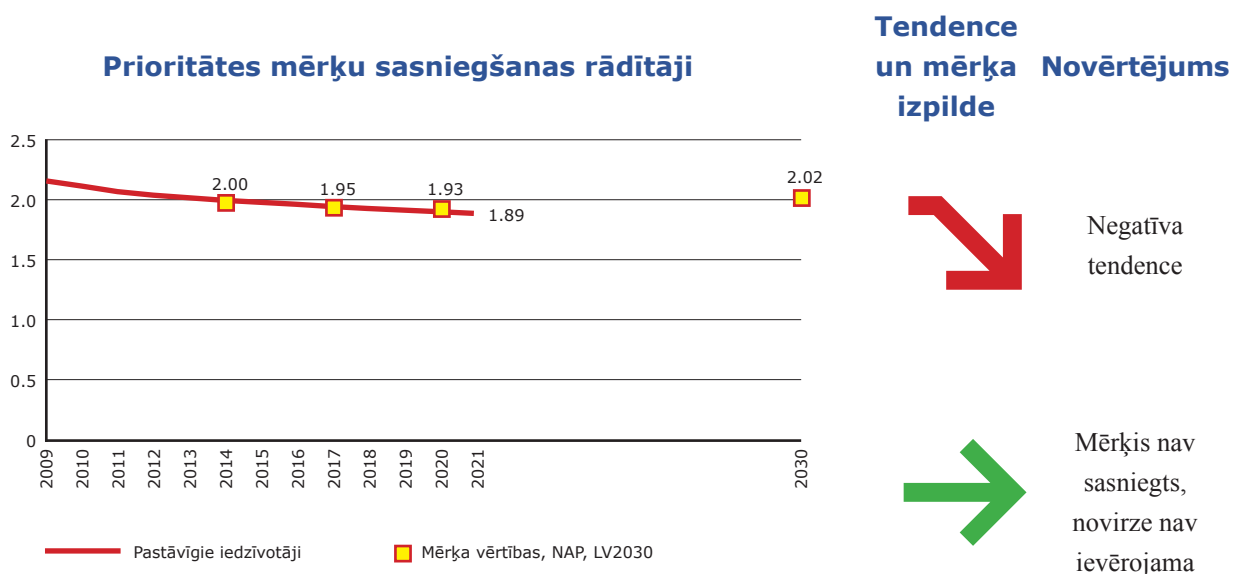
- 1) transporta sistēmas pilnveidošana un dekarbonizācija, palielinot videi draudzīgu transportlīdzekļu lietošanu (iegādājoties bezizmešu transporta līdzekļus – jaunus elektroautobusus, tramvajs un bateriju elektrovilcienus, kā arī ieviešot vienoto biļeti un reāllaika pasažieru informācijas sistēmas) un atjaunojamo energoresursu izmantošanu, t.sk. veidojot atbilstošu infrastruktūru (veicot ieguldījumus dzelzceļa un pilsētas sabiedriskā transporta infrastruktūras attīstībā, veidojot jaunus tramvaju līniju pagarinājumus un elektrificējot atsevišķas pilsētas un piepilsētas dzelzceļa līnijas, veidojot metrobusa līniju, kā arī nodrošinot pilsētas sabiedriskā transporta integrāciju ar dzelzceļa stacijām) un veicinot autoparka nomainī;
- 2) enerģētiskās drošības un neatkarības palielināšana, turpinot iesaisti Baltijas valstu elektrotīklu sinhronizācijā un gāzes vienotā tirgus attīstībā, vienlaikus atbalstot civilās enerģētikas mikroprojektus, lai iesaistītu mājsaimniecības enerģijas ražošanā no atjaunojamiem avotiem pašu patēriņam un energotaupīgu ēku būvniecībā un atjaunošanā;
- 3) SEG emisiju samazināšana, izmantojot risinājumus klimata pārmaiņu mazināšanai un klimata tehnoloģiju atklājumus, sasniedzot augstu energoefektivitāti un oglekļa mazietilpīgu ražošanu.

II. NAP2020 prioritāte „Cilvēka drošumspēja”

Prioritāte bija vērsta uz ikkatra Latvijas iedzīvotāja noturības/drošumspējas palielināšanu, lai sabiedrība būtu gatava jebkādiem nākotnes izaicinājumiem. Drošumspējai svarīgi ir pietiekami un prognozējami ienākumi, laba un droša bērnība, laba veselības aprūpe, darba tirgum nepieciešamas prasmes un kompetences, spēja sadarboties un uzticēties citiem un valstij. Būtiskākie mērķi šīs prioritātes kontekstā ir saglabāt valsts cilvēkkapitālu, stiprināt vidusšķiru un veicināt ģimenēm ar bērniem labvēlīgāku vidi.

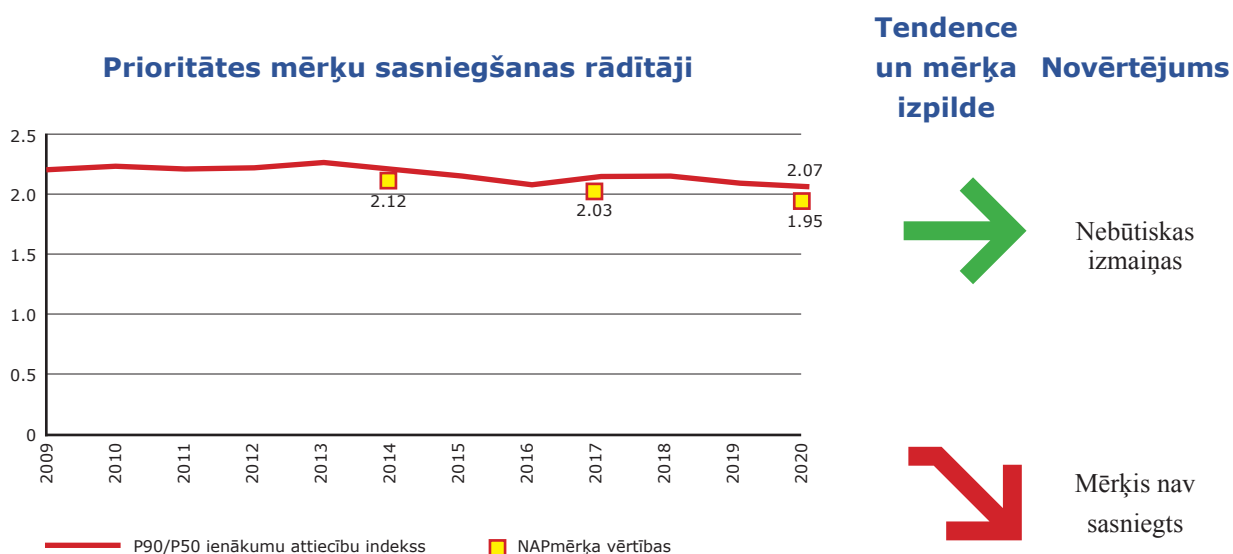
Covid-19 pandēmija ir bijusi nopietns pārbaudījums sabiedrības noturībai gan psihoemocionāli, gan spējā tikt galā ar sadzīves jautājumiem. Statistikas dati par pēdējo divu gadu periodu ziņojuma gatavošanas laikā attiecībā uz sabiedrības noturību vairākos aspektos ir nepietiekami, tomēr ir iespējams kopumā novērtēt virzību uz NAP2020 mērķu sasniegšanu visā NAP2020 septiņu gadu periodā.

[215] Mērķis: Radīt spēcīgu vidusšķiru un nodrošināt tautas ataudzi Latvijā – valstī, kur ikkatram cilvēkam ir iespējas gādāt par savu, savu tuvinieku un Latvijas attīstību

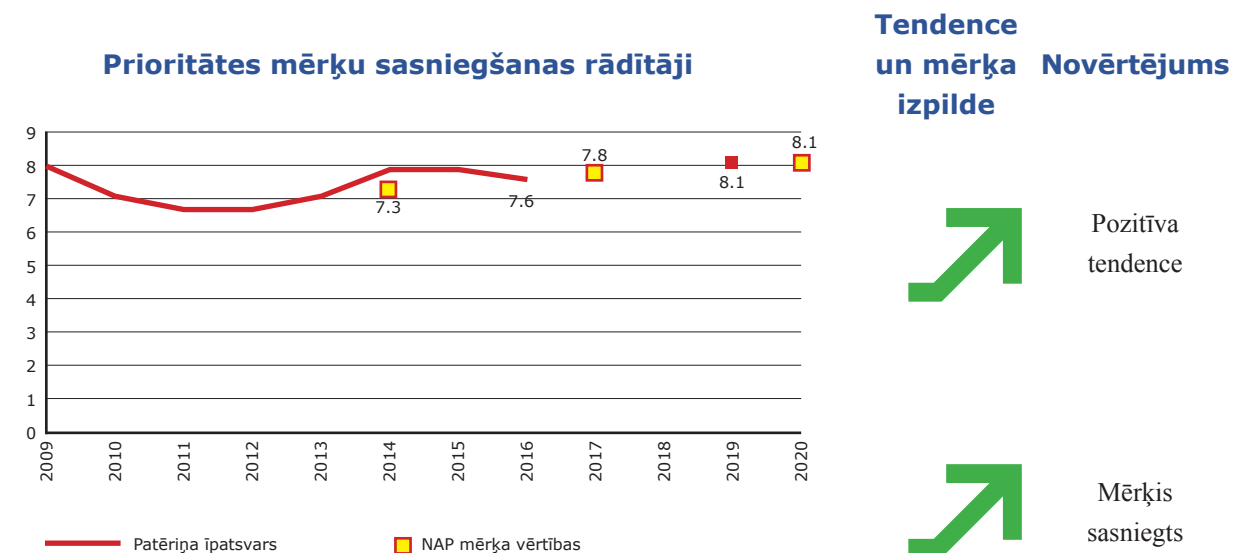
Attēls Nr. 8. Pastāvīgo iedzīvotāju skaits Latvijā

Pastāvīgo iedzīvotāju skaits Latvijā atpaliek no 2020. gadam izvirzītās mērķa vērtības un ir pastāvīgi samazinājies pārskata periodā, tomēr novirze nav ļoti ievērojama. Galvenie iemesli: samazinājies jaundzimušo bērnu skaits, daudz emigrējušu gados jaunu iedzīvotāju, tomēr kritums nav ļoti straujš, jo ekonomika ir attīstījusies, valsts sniegusi atbalstu ģimenēm ar bērniem, un negatīvais migrācijas saldo ir samazinājies.

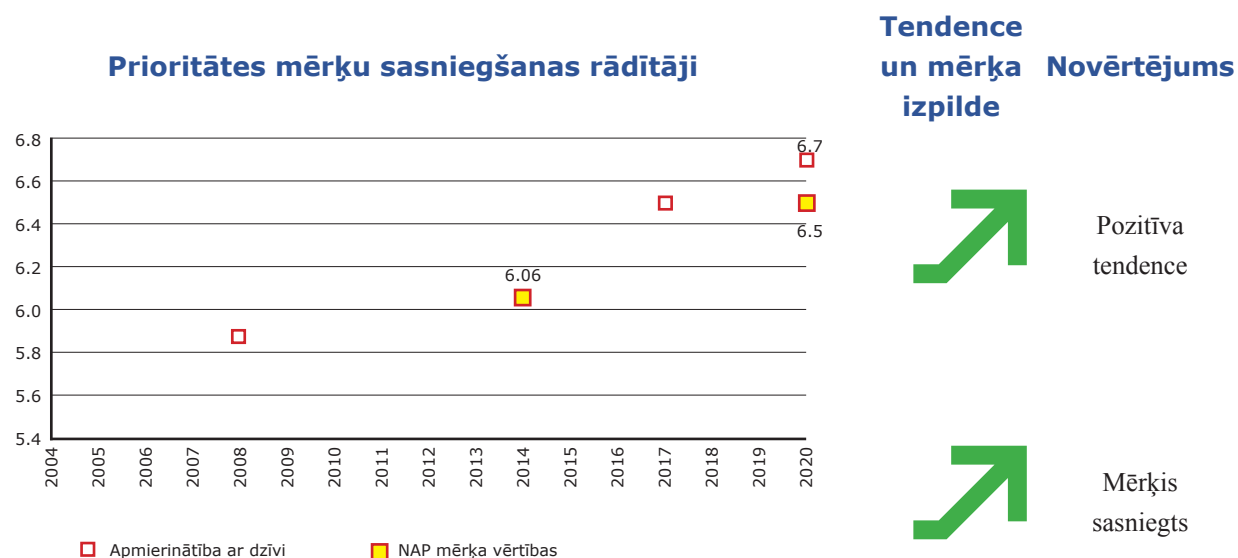
Attēls Nr. 9. Pastāvīgo P90/P50 ienākumu attiecību indekss

Iedzīvotāju ienākumu devītās deciles augstāko ienākumu attiecība pret vidējiem ienākumiem valstī samazinājās līdz 2016. gadam, bet turpmākajos gados tā ir stagnējusi. Valdības rīcība minimālā ienākuma līmeņa paaugstināšanai no 2021. gada un plānotā rīcība tā pārskatīšanai ik gadu mazinās nabadzību vistrūcīgākajiem iedzīvotājiem, kā arī mazinās ienākumu plaisu ar tiem, kuri saņem vidējus un augstus ienākumus.

Attēls Nr. 10. Mājsaimniecību patēriņa atpūtai un kultūrai īpatsvars no IKP

2019. gadā sasniegts plānotais rezultāts, ka mājsaimniecības vidēji 8,1% no kopējiem ienākumiem izmanto atpūtai un kultūrai. Tomēr, disagregējot datus, redzams, ka Rīgas piepilsētās, Rīgā un pārējās pilsētās patēriņa īpatsvars atpūtai un kultūrai ir daudz augstāks nekā lauku iedzīvotājiem. Savukārt ģimenes ar bērniem kopumā velta vairāk naudas atpūtai un kultūrai nekā mājsaimniecības bez bērniem.

Attēls Nr. 11. Apmierinātība ar dzīvi

Vidējā apmierinātība ar dzīvi atbilstoši Eiropas Sociālā pētījuma datiem jau 2017. gadā pārsniedza 2020. gada prognozes.

Viens no NAP2020 stratēģiskajiem mērķiem bija ienākumu nevienlīdzības mazināšana 20% Latvijas iedzīvotāju ar viszemākajiem ienākumiem (to raksturo S80/S20 ienākumu kvintiļu attiecības indekss), kā arī prioritāte „Cilvēka drošums” ir vērsta gan uz trūcīgo 10% iedzīvotāju nabadzības riska mazināšanu, gan uz personu ar zemām algām iespējām uzlabot savu situāciju. Laikposmā no 2014. līdz 2020. gadam, valdības ir ne tikai mazinājušas nabadzības risku strādājošiem (skat. RV Cienīgs darbs) un ģimenēm ar bērniem (RV Stabili pamati tautas ataudzei). Lai mazinātu nevienlīdzību un ekonomisko spiedi, ir paaugstināta minimālā alga un ar IIN neapliekamais minimums, kā arī atsevišķi valsts sociālie pabalsti.

Rīcības virziens „Cienīgs darbs”

Cienīgs darbs ir ceļš uz vidusšķiras attīstību un ienākumu nevienlīdzības mazināšanu, tas nodrošina atalgojumu, sociālo aizsardzību, cilvēka un valsts izaugsmes iespējas. Nodarbināto īpatsvara palielināšana bija ne tikai Latvijas prioritāte, tas bija viens no ES dalībvalstu kopīgiem galvenajiem mērķiem, veidojot Kohēzijas politiku – Darbības programmu „Izaugsme un nodarbinātība” 2014. – 2020. gadam, kas nosaka KF, ERAF un ESF finansējamus pasākumus. Latvijas situācijā bija divi nopietni izaicinājumi – pirmkārt, zems atalgojums radīja strādājošo nabadzību, veicināja emigrāciju, otrkārt, ne visi cilvēki spēja iekļauties darba tirgū atbilstoši savam potenciālam.

Pārskats par Rīcības virziena izvirzīto mērķu sasniegšanu atainots tabulā Nr. 5.

Tabula Nr. 5

Mērķis 1. Veikt pasākumus nodarbināto labklājības līmeņa paaugstināšanai, samazinot nabadzības riskam pakļauto nodarbināto īpatsvaru			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[238] Nabadzības riska indekss strādājošajiem vecuma grupā no 18 līdz 64 gadiem		Nabadzības risks strādājošiem stagnējis visā NAP2020 īstenošanas periodā. Vienlaikus 2019. gadā tas bija zemāks nekā vidēji ES valstīs. Prognozētā vērtība 2020. gadā, iespējams, bija pārāk ambicioza, jo tās sasniegšanas gadījumā Latvija ierindotos TOP 8 starp ES dalībvalstīm, līdzās Nīderlandei. Strādājošo nabadzība pārsvarā novērojama cilvēkiem ar zemu izglītību un nestandarta darbu (nepilna laika nodarbinātība, darba līgumi uz noteiktu laiku, u. c.).	
[239] Strādājošo reālās darba samaksas dinamika, % pret iepriekšējo gadu		Strādājošo reālo darba samaksas dinamiku nosaka tas, kā mainījies vidējā neto darba samaksa pret patēriņa cenu izmaiņām. Pieaugums svārstījies, 2020. gada mērķis nav sasniegts, bet kopumā tas vidēji bijis mērķa vērtību diapazonā starp 106% un 108%, kas nozīmē, ka inflācija nav apsteigusi algu pieaugumu sabiedrībā kopumā.	
[240] Ekonomiskās spriedzes indekss mājsaimniecībās, kas pēc kompleksiem kritērijiem mēra materiālo nenodrošinātību		Ekonomiskā spriedze ievērojami kritusi kopš perioda sākuma, 2020. gadā sasniedzot 32,2 (mērķa vērtība 42). Lai gan ir ievērojams kritums kopumā, spriedze joprojām ir augsta mājsaimniecībās, kurās galvenais peļnītājs (16–64.g.v.) ir ar pamatskolas izglītību (60,7) un vienas 65+g.v. personas mājsaimniecībās (50,9).	
Mērķis 2. Palielināt nodarbinātības īpatsvaru vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[243] Nodarbinātības īpatsvars vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem, %		2020. gadā 77% personu vecumā 20–64 bijušas nodarbinātas, pārsniedzot Latvija2030 mērķi 2030. gadam. Uz ES kopējā fona šis īpatsvars ir ļoti augsts, to apsteigušas tikai Skandināvijas valstis, Šveice, Vācija, Nīderlande, Malta, Čehija un Igaunija. ES vidējais rādītājs 2020.gadā bija – 72,3.	

Progresu novērtējums

Latvijai ir izdevies palielināt nodarbinātības īpatsvaru (2. mērķis), bet tikai daļēji mazināt strādājošo nabadzības risku un ekonomisko spriedzi, kas joprojām ir aktuāli cilvēkiem ar darba tirgum nepiemērotām prasmēm, zemu izglītību un nestandarta darbu (1. mērķis). Ekonomiskā spriedze kopumā ir zemāka strādājošo mājsaimniecībās, tikuši īstenoti pasākumi spriedzes mazināšanai arī tiem iedzīvotājiem, kuri nevar strādāt.

Lielākie ieguldījumi rīcības virziena mērķu sasniegšanā:

- IIN progresīvās likmes ieviešana un diferencētais neapliekamais minimums strādājošiem (176,2 milj. *euro*).
- aktīvie darba tirgus pasākumi – pakalpojumi reģistrētajiem bezdarbniekiem un bezdarba riskam pakļautiem cilvēkiem, t.sk. individuālā profilēšana, karjeras konsultācijas, mācības, kā arī cits atbalsts, īpaši ilgstošiem bezdarbniekiem (157,3 milj. *euro*).
- jauniešu nodarbinātības veicināšana jauniešiem, kas nav iesaistīti ne nodarbinātībā, ne izglītībā, ne mācībās – profesionālo izglītības iestāžu programmas un stipendijas, NVA, NVO un jauniešu centru atbalsta pasākumi (127 milj. *euro*).
- ieslodzīto un probācijas klientu resocializācija – resocializācijas programmas, Olaines atkarīgo centra un Korekcijas dienestu darbinieku Mācību centra un atklātā cietuma korpusa būvniecība, elektroniskās uzraudzības ieviešana (35,7 milj. *euro*). jauna Liepājas cietuma būvniecības plānošana (67,5 milj. *euro*).

Citi ieguldījumi, kas ir vērsti uz ienākumu nevienlīdzības mazināšanu:

- minimālās algas pakāpeniska celšana, zemāko mēneša darba algu izlīdzināšana valsts sektorā strādājošiem.
- atbalsts, tostarp aktīvie nodarbinātības pasākumi, personām ar invaliditāti, pensionāra neapliekamā minimuma palielināšana.

Secinājumi

Latvijas progress nodarbinātībā kopumā ir ievērojams un augsts salīdzinoši ar citām ES dalībvalstīm, pateicoties ekonomikas attīstībai, kas veicināja jaunu darba vietu veidošanos un aktīvās darba tirgus pasākumiem.

Nepietiekama izglītība un zemas digitālās prasmes palielina nabadzības risku. Pasākumi pieaugušo – gan nodarbināto, gan bezdarbnieku – izglītības jomā ir snieguši iespējas un atbalstu iedzīvotājiem, kas vēlas pielāgoties mainīgajām darba tirgus prasībām. Taču arī turpmāk būs svarīgi meklēt risinājumus nabadzības riska mazināšanai tiem cilvēkiem pirmajā kvintilē, kas nav spējuši pilnībā iekļauties nodarbinātībā. Līdz ar to ir svarīgi prioritāri pieaugušo izglītībā iesaistīt tieši sociālās atstumtības riskam pakļautās iedzīvotāju grupas.

Nākotnē jānovērš nestandarta darba (nepilnā darba laika un jauno nodarbinātības formu) negatīvās ietekmes risks uz sociālo aizsardzību un jāsamazina risks pieaugt darba samaksas atšķirībām starp sievietēm un vīriešiem. Šādu risku iestāšanos var veicināt minimālās algas celšana, nepietiekamas darba un privātsdzīves saskaņošanas iespējas, pieaugošs aprūpes pienākumu slogs, īpaši sievietēm, digitālā transformācija un citi faktori.

Minimālās darba algas palielināšanai bija divējāds efekts. Minimālās algas palielināšana uzlabo ienākumus daļai darba ņēmēju, bet atsevišķi darba devēji pāriet uz citu nodarbinātības formu vai samazina slodzes, kas var palielināt nabadzības risku strādājošajiem un samazināt sociālo aizsardzību īstermiņā un ilgtermiņā. Joprojām darba ņēmēju skaits, kas saņem minimālo algu un mazāk, ir ievērojams (privātajā sektorā – 112 680, sabiedriskajā sektorā – 22 601 (2020. gada jūnijs)).

Lai mazinātu strādājošo nabadzību, nabadzības risku nestrādājošiem un ienākumu nevienlīdzību, Latvijas Bankas un Baltijas Starptautiskā Ekonomikas Politikas Studiju Centra (BICEPS) eksperti secina, ka neapliekamais minimums un atvieglojumi par apgādībā esošām personām nākotnē aizstājami ar sociālajiem pabalstiem, kas ir tieši mērķēti uz trūcīgo mājsaimniecību atbalstu.⁷ Tāpēc turpināma minimālā ienākumu līmeņa sistēmas pilnveide un līmeņa palielināšana – meto-

doloģiski pamatots un finansiāli ieviešams sliekšnis valsts sociālo pabalstu, sociālās apdrošināšanas un sociālās palīdzības pilnveidošanai, kas vienlaikus stimulē iedzīvotājus būt aktīviem savas nabadzības mazināšanā. Pēc Valsts kontroles lietderības revīzijas par nabadzību Latvijā (2019. g.) un Satversmes Tiesas lēmumiem (2020. g.) valdība noteica jaunu minimālā ienākuma sliekšni (109 *euro* mēnesī) un palielināja atbalstu vistrūcīgākajām personām no 2021. gada. Nākotnē paredzēts nostiprināt sliekšni kā procentus no ienākumu mediānas un nodrošināt sliekšņa regulāru pārskatīšanu un palielināšanu.

Pozitīvi vērtējama uzsāktā pāreja no universāliem valsts pakalpojumiem uz individualizētiem pakalpojumiem. Pieeja attīstīta, profilējot un piedāvājot bezdarbniekiem un personām ar bezdarba risku aktīvā darba tirgus pakalpojums, kas risina specifiskos šķēršļus nodarbinātībai, un ne vairāk.

Jauniešu garantijas nodarbinātības pasākumu (2014. –2018. g.) rezultātā iesaistītās puses aprobēja un guva apliecinājumu efektīvām intervencēm jauniešiem, kuri nekur nestrādā un nemācās. Vērā ņemami jauniešu viedokļi par pasākumu lietderību.

NAP2020 īstenošanas periodā ieviesta sociālā uzņēmējdarbības atbalsta instrumenti, kā arī izstrādāts sociālās uzņēmējdarbības ietvars. Sociālā uzņēmējdarbība ir vērsta uz inovāciju veicināšanu sociālajā politikā, atbalstot uzņēmumus, kuru galvenais mērķis nav peļņas gūšana, bet gan labvēlīgas sociālās ietekmes radīšana, nodarbinot mērķa grupas (piemēram, personas ar invaliditāti vai garīga rakstura traucējumiem) vai uzlabojot dzīves kvalitāti sabiedrības grupām, kuru dzīvi ietekmē sociālās problēmas, vai veicot citas sabiedrībai nozīmīgas darbības, kas rada ilgstošu pozitīvu sociālo ietekmi. Tika izstrādāta sociālās uzņēmējdarbības koncepcija, dibināta Latvijas Sociālās uzņēmējdarbības asociācija. 2018. gada 1. aprīlī stājās spēkā Sociālā uzņēmuma likums, ar kuru tika izveidots tiesiskais ietvars sociālajai uzņēmējdarbībai Latvijā, paredzot gan kritērijus sociālā uzņēmuma statusa iegūšanai, gan kārtību, kā valsts atbalsta šāda veida uzņēmējdarbību. Vienlaikus ES fonda līdzfinansētajā pasākuma „Atbalsts sociālajai uzņēmējdarbībai” ietvaros sociālie uzņēmumi var pretendēt uz Altum finansiālo atbalstu (grantu). Plānots turpināt attīstīt sociālo uzņēmējdarbību Latvijā un sniegt atbalstu sociālajiem uzņēmumiem ES fondu 2021.–2027. gada plānošanas periodā.

Deinstitucionalizācija ir viena no ievērojamākajām sociālajām reformām, kas ir uzsākta NAP2020 periodā. Reforma veicina pāreju no ilgtermiņa institucionālas aprūpes uz sabiedrībā balstītiem sociālajiem pakalpojumiem pilngadīgām personām ar garīga rakstura traucējumiem, ģimeniskai videi pietuvinātiem pakalpojumiem bērniem ārpusģimenes aprūpē un novērš personu ar invaliditāti nonākšanu institucionālā aprūpē, aktīvi iesaistot pašvaldības un sociālo pakalpojumu sniedzējus. LM un pašvaldībām, ņemot vērā pieejamo finansējumu, nākotnē nepieciešams vienoties par vienotu pieeju līdzvērtīgu sociālo pakalpojumu pieejamībā visās pašvaldībās, tikmēr uzlabojams dialogs ar sabiedrību. Vienlaikus svarīgi uzlabot ilgstošas sociālās aprūpes centru drošības un kvalitātes uzlabošanu.

Ieslodzīto un probācijas klientu resocializācija uzlabota ar jaunu risku un vajadzību noteikšanas instrumentu un programmu izveidi un izrietošajām darbinieku apmācībām. Būtiski pieaugusi izpratne par ģimenes lomas pozitīvo ietekmi uz resocializācijas iznākumu, personas iespējām veiksmīgai iekļaušanai sabiedrībā pēc soda izpildes beigām, tai skaitā aktīvai līdzdalībai sabiedrības procesos (arī nodarbinātības jomā) Periodā ir pierādījies, ka notiesāto resocializācijas procesu būtiski kavē cietumu novecojuši infrastruktūra, tāpēc prioritāte publiskās infrastruktūras attīstībā būs Liepājas jaunā cietuma būvniecība.

NAP2027 stratēģiskais mērķis nav tikai ienākumu nevienlīdzības mazināšana (raksturo ar Džini koeficientu), bet arī vienlīdzīgu iespēju nodrošināšana pieejai publiskajiem pakalpojumiem. NAP2027 paredzēti līdzīgi aktīvās nodarbinātības pasākumi, kādi tika īstenoti NAP2020, vienlaikus nodrošinot paplašinātu mācību piedāvājumu IKT programmām un digitālajām prasmēm (piemēram, tiešsaistes platformās, jaunos izglītības programmu veidos u.c.), uzlabotu profilēšanas rīku piemērošanu, t.sk., identificējot trūkstošās digitālās prasmes un kombinējot individuāli nepieciešamo atbalsta mācību piedāvājumu, kā arī pilnveidotu atbalsta pasākumus personu ar invaliditāti nodarbinātības veicināšanai. Turklāt paredzēts īstenot pasākumus, lai darba tirgū Latvijā iesaistītos remigranti, nodrošinot viņiem nepieciešamo atbalstu. Savukārt rīcības virziena „Sociālā iekļaušana” mērķis ir nodrošināt individualizētu sociālo atbalstu katram, kam tas būtu visvairāk vajadzīgs.

Rīcības virziens „Stabili pamati tautas ataudzei”

Novērtējot, ka tieši stipras un stabilas ģimenes ir nacionālas valsts un tautas pamats, rīcības virziens „Stabili pamati tautas ataudzei” vērsts uz drošības sajūtas stiprināšanu un labvēlīgu apstākļu nodrošināšanu ģimenēm ar bērniem, kas rezultētos dzimstības pieaugumā, atbalstītu vecākus ikdienas rūpēs par bērniem un stiprinātu izvēli veidot kuplākas ģimenes, kā arī dotu iespēju visiem bērniem izaugt ģimeniskā vidē.

Lai celtu ģimeņu ar bērniem labklājību tika paredzēti atbalsta pasākumi daudzveidīgu pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai pašvaldībās, bērnu vecumposma iespējām atbilstošas garantētas un kvalitatīvas pirmsskolas izglītības nodrošināšanai, sekmējot darba un ģimenes dzīves saskaņošanu. Ģimeņu drošības un stabilitātes sajūtas stiprināšanai paredzēti pasākumi nodokļu un ģimenēm ar bērniem paredzēto pabalstu sistēmu pilnveidošanā. Vienlaikus stiprinot alternatīvo ģimeņu kustību, nepieciešams arī pilnveidot ārpusģimenes aprūpē bērnam sniegtos pakalpojumus.

Lai nodrošinātu atbalstu ģimenēm krīzes situācijās, veidotas krīzes konsultāciju, vardarbības prevencijas un rehabilitācijas atbalsta programmas, kā arī programmas bērnu noziedzības mazināšanai, novēršot noziedzīgu uzvedību veicinošus faktorus, uzlabojot bērnu drošību, mazinot bērnu traumatismu un dzīvības apdraudējumu. Pārskats par Rīcības virziena izvirzīto mērķu sasniegšanu atainots tabulā Nr. 6.

Tabula Nr. 6

Mērķis 1. Ieviešot kompleksu atbalsta sistēmu ģimenēm, panākt, ka katru gadu dzimst vairāk bērnu nekā iepriekšējā gadā			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[257] Jaundzimušo bērnu skaits		Jaundzimušo bērnu skaita ziņā nav sasniegta nedz optimistiskā, nedz reālistiskā mērķa vērtība. Kopumā samazinoties valsts iedzīvotāju skaitam, jo īpaši ekonomiski aktīvo un potenciālo vecāku vecuma grupā, samazinās arī to iedzīvotāju skaits, kuri ir gatavi kļūt par vecākiem, un attiecīgi arī dzimst mazāk bērnu.	
[258] Iedzīvotāju īpatsvars, kas dzīvo ģimenē ar 2 vai vairāk nepilngadīgiem bērniem. %		Lai arī noteiktā mērķa vērtība – 22% iedzīvotāju dzīvo ģimenēs ar 2 vai vairāk nepilngadīgiem bērniem, nav sasniegta, tomēr vērojama rādītāja pieaugoša tendence un pakāpeniski palielinās to ģimeņu skaits, kurās audzina 2 un vairāk bērnus.	
Mērķis 2. Panākt, ka bērni dzīvo labvēlīgā ģimeniskā vai ģimenei pietuvinātā vidē, un vardarbība ģimenē samazinās			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[261] Ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaits attiecībā pret visu nepilngadīgo skaitu valstī (%)		Samazinājies un pat pozitīvi pārsniedzis plānoto ārpusģimenes aprūpē esošo bērnu skaits attiecībā pret visu nepilngadīgo skaitu, kas liecina par sekmīgiem rezultātiem ārpus ģimeņu atbalsta sniegšanā un alternatīvo ģimeņu popularizēšanā	

[262] Aizbildnībā un audžuģimenēs (ģimeniskā vidē) dzīvojošu bērnu skaits attiecībā pret visiem bērniem, kas ir ārpusģimenes aprūpē, %		Pozitīvu pieaugumu un plānoto rādītāju pārsniegšanu uzrāda arī aizbildnībā un audžuģimenēs dzīvojošu bērnu skaita attiecība pret visiem bērniem, kas ir ārpusģimenes aprūpē, liecinot par veiksmīgām investīcijām ģimeniskās vides attīstībā un atbalstā	
Mērķis 3. Ar kompleksas ģimeņu atbalsta sistēmas palīdzību, kas veicina darba un ģimenes dzīves savienošānu, mazināt bērnu nabadzības risku no 25% 2010. gadā uz 20% 2020. gadā			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[265] Nabadzības riska indekss ģimenēm, kurās viens pieaugušais audzina bērnus		Lai arī pilnībā noteiktā mērķa vērtība NRI (30) nav sasniegta, tomēr 2019. gada rādītājs – 30,6 uzrāda pozitīvu tendenci un liecina par ģimeņu, kurās viens pieaugušais audzina bērnus, ienākumu pieaugumu.	
[266] Nabadzības riska indekss mājsaimniecībām, ko veido 2 pieaugušie un 3 un vairāk apgādībā esošu bērnu		Periodā ir būtiski samazinājies un plānoto rādītāju pārsniegšanu uzrāda arī NRI mājsaimniecībām, ko veido 2 pieaugušie un 3 un vairāk apgādībā esošu bērnu. NRI šīm mājsaimniecībām 2019.gadā krities līdz 17,7, kamēr mērķa vērtība bija 27.	
[267] Nabadzības riska indekss bērniem (0–17) kopumā		Pozitīvu NRI kritumu uzrāda arī rādītājs bērniem vecumā līdz 17 gadiem, apliecinot, ka ģimenēm ar bērniem un bērniem sniegtais atbalsts sasniedz mērķi, uzlabojot bērnu labklājību.	

Progresu novērtējums

Lai arī daļa no rīcības virziena „Stabili pamati tautas ataudzei” mērķu rādītājiem nav sasniegti, kopumā vērojama pozitīva tendence, un rādītājiem ir tendence uzlaboties.

Rīcības virziena „Stabili pamati tautas ataudzei” mērķu sasniegšanai sākotnēji tika plānots investēt kopumā 287,9 milj. *euro*. Rīcības virziena uzdevumu īstenošanai ir apzinātas kopējās investīcijas 269,6 milj. *euro* apmērā, kas veido 93,7% no sākotnēji plānotā. No minētajām investīcijām vairākums jeb 97,6% veido valsts budžeta finansējums.

Secinājumi

Rīcības virziena pirmajā mērķī noteiktie rādītāji tieši norāda uz dzimstības kritumu absolūtos skaitļos. Arī fakts, ka summārais dzimstības koeficients ir samazinājies no 1,7 (2016. gadā) uz 1,6 (2020. gadā), iezīmē svārstīgas tendences. Tomēr būtiski uz šo jautājumu skatīties plašākā kontekstā. Pirmkārt, jāņem vērā, ka kopumā ir samazinājies Latvijas iedzīvotāju skaits, jo īpaši ekonomiski aktīvo un potenciālo vecāku vecuma grupās, līdz ar to samazinājies arī to iedzīvotāju skaits, kuri ir gatavi kļūt par vecākiem un attiecīgi arī kopsummā ir piedzimis mazāk bērnu. Otrkārt, dzimstības samazināšanās tendence ir ne tikai Latvijas, bet arī Eiropas kopējā problēma, tāpēc risinājumi bieži vien ir ne tikai lokāli, bet sabiedrības attīstības tendences kopumā.

Pozitīvie otrā un trešā mērķa rādītāji apliecina, ka mērķtiecīga politika, fokusējoties uz noteiktām mērķa grupām, sniedz vēlamu rezultātu. Tā ekonomiskās labklājības pieaugums un nabadzības risku samazinājums vērojams ģimenēs ar vairākiem bērniem, kuru atbalstam īstenota daudzbērnu ģimeņu atbalsta politika. Arī ieviestā un popularizētā ārpus

ģimenes aprūpes kustība ir ļāvusi krasi palielināt to bērnu skaitu, kas palikuši bez vecāku aprūpes, tomēr dzīvo ģimenei pietuvinātā vidē.

Pozitīvi vērtējamas tās investīcijas, kas nodrošina gan tiešu finansiālu atbalstu (uzsāktā ģimenes valsts pabalsta reforma, kas sakārto un paaugstina valsts atbalstu ģimenēm, kuras aprūpē bērnus, gan pakalpojumu sniegšanu ģimenēm ar bērniem) paplašināta mājokļu garantiju programma ALTUM un ieviesta jauna grantu programma „Balsts”, kas palīdz risināt mājokļu jautājumus ģimenēm ar bērniem; bērnu pieskatīšanas pieejamības nodrošināšana.

Demogrāfisko procesu analīzei ir nepieciešams plašāks rādītāju kopums, kas neļautu ieguldījumus tautas ataudzē vērtēt vienpusīgi un šauri, tikai no piedzimušo bērnu skaita, bet ņemot vērā valstī norisošos ekonomiskos un sociālpolitiskos procesus, kas netiešā veidā, bet būtiski ietekmē pieņemtos lēmumus par bērnu ienākšanu ģimenēs.

Rīcības virziens „Kompetenču attīstība”

Lai stiprinātu cilvēka drošumspēju, rīcības virziens vērsts uz iespējām attīstīt kompetences kvalitatīvā formālā un neformālā izglītībā visa mūža garumā. Rīcības virzienā iekļautie uzdevumi plānoti ne tikai visos izglītības apguves posmos – pamata un vidējā izglītība, profesionālā izglītība, bet arī neformālajā, interešu un pieaugušo izglītībā. Tāpēc, lai sasniegtu izvirzītos rīcības virziena mērķus, NAP2020 uzdevumus bija plānots īstenot, lai:

- (a) izveidotu inovatīvu mācību saturu un formu, piemēram, pirmsskolas izglītības metodikas pilnveide (nodrošinot individualizētu, bērna vecumposmam atbilstošu mācību procesu) un izglītības satura pilnveide, inovatīvu mācību līdzekļu izstrāde, digitālo mācību materiālu izstrādē un digitālās mācību grāmatas bibliotēkas izveide, svešvalodu apguves sekmēšana u.c.;
- (b) attīstītu iekļaujošas izglītības pieeju, piemēram, izstrādājot mācību līdzekļus un metodiskos materiālus, atbalstot skolotāja un pedagogu palīgus, nodrošinot izglītības iestādes ar tehniskajiem palīg līdzekļiem;
- (c) veicinātu talantu attīstību, izveidojot atbalsta sistēmu izglītojamajiem;
- (d) pilnveidotu pedagogu sagatavošanu, piemēram, pilnveidojot pedagogu sagatavošanas programmas Latvijas augstskolās (lai tiktu nodrošinātas mūsdienīgas un kvalitatīvas studiju programmas un pedagoģiskās prakses), pilnveidojot pedagogu tālākizglītības kursu piedāvājumu, t.sk. pilnveidojot kursus pedagogiem par izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām;
- (e) īstenotu ārpus formālās izglītības aktivitātes, iesaistot jauniešus ārpus formālās izglītības un brīvprātīgajā darbā;
- (f) vairotu profesionālās izglītības pievilcību un uzlabotu tās kvalitāti, piemēram, nodrošinot mācību prakses iespējas, nodrošinot profesionālās izglītības iestādes ar modernu aprīkojumu un programmatūru, piedaloties starptautiskās mobilitātes pasākumos;
- (g) īstenotu dažādas pieaugušo izglītības aktivitātes, piemēram, pilnveidojot dažādas prasmes (t.sk. IKT jomā) dažādosursos, programmās, lai nostiprinātu savas jau esošās zināšanas vai lai iegūtu jaunas.

Pārskats par Rīcības virziena izvirzīto mērķu sasniegšanu atainots tabulā Nr. 7.

Tabula Nr. 7

Mērķis 1. Nodrošinot visiem bērniem un jauniešiem kvalitatīvu un konkurētspējīgu pamatzglītību un vidējo izglītību, kā arī pieeju nodarbībām un aktivitātēm ārpus formālās izglītības, samazināt bērnu un jauniešu ar zemām pamatprasmēm īpatsvaru, vienlaicīgi palielinot skolēnu īpatsvaru, kuri uzrāda augstākos kompetenču līmeņus			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[280] Jauniešu lasītprasmes (15.–16.g.v.) līmenis OECD PISA standartā – augstākie kompetenču līmeņi (5. un 6. līmenis)		Jauniešu lasītprasmes augstāko kompetenču līmeņu rādītāji paaugstinās ļoti mēreni, līdz ar to OECD PISA dati liecina, ka Latvijā vēl joprojām ir neliels izglītojamo īpatsvars ar augstiem mācību rezultātiem. Jāatzīmē, ka Latvijas jauniešu vidējie sasniegumi lasīšanā pēdējā OECD PISA 2018 pētījumā ir nedaudz zemāki nekā vidēji OECD valstīs, ieņemot 28.–35. vietu.	
[281] Jauniešu (15.–16.g.v.) lasītprasmes līmenis OECD PISA standartā – zemākie kompetenču līmeņi (1. līmenis)		Nepieciešams lielāks darbs Latvijas skolēnu lasītprasmes uzlabošanai, jo jauniešu īpatsvars ar zemu lasītprasmi saglabājas augstā līmenī un pat pieaug. Lasītprasmes rezultātos pastāv atšķirības starp zēniem un meitenēm (zēniem ir zemāki sasniegumi). Zemi sasniegumi netieši norāda uz to, cik lielā mērā jaunieši ir apguvuši nepieciešamās zināšanas un prasmes un kāda ir viņu gatavība pamatskolas beigšanai.	

[282] Skolu nepabeigušo iedzīvotāju īpatsvars 18–24 gadus vecu iedzīvotāju vidū		Plānotās vērtības ir sasniegtas, pārsniedzot mērķa vērtības – 2020. gadā – 7,2% (NAP2020 bija plānoti 10%). Tādējādi var secināt, ka valsts un pašvaldības iestādes aktīvi iesaistās preventīvajā darbā un intervences pasākumos, lai mazinātu skolu nepabeigušo iedzīvotāju skaitu.	
Mērķis 2. Balstoties uz starptautiskajām tendencēm un darba tirgus prognozēm, veidot adaptētus spējīgu un konkurētspējīgu profesionālās izglītības sistēmu			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[285] Izglītojamo proporcija vispārējās vidējās izglītības un profesionālās izglītības programmās pēc pamatizglītības ieguves		Mērķis – skolēnu proporcijas līdzsvarošana vispārējā un profesionālajā izglītībā vidējās izglītības pakāpē, līdz 2020. gadam sasniegt 50/50 – nav sasniegts. NAP2020 īstenošanas laikā proporcija nav ievērojami mainījusies un ap 60% skolēnu joprojām izvēlas turpināt mācības vispārējā izglītībā vidējās izglītības pakāpē. Tādējādi jāsecina, ka jauniešu vidū profesionālā izglītība vēl nav pietiekami pievilcīga, lai tajā mācītos un apgūtu profesiju, ir jāturpina iesākto reformu īstenošana izglītības resorā.	
Mērķis 3. Attīstīt pieaugušo izglītību, veicinot cilvēka darba produktivitātes pieaugumu atbilstoši darba tirgus prasībām			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[288] Pieaugušo izglītībā iesaistīto personu īpatsvars 25–64 gadu vecumā, %		Dati liecina, ka pēdējos gados ir novērojams neliels pieaugums: no 5,6% 2014. gadā līdz 7,4% 2019. gadā, kas ir mazāk nekā vidējais ES rādītājs, kurš pārskata periodā nav ievērojami mainījies un ir 11,3%. Lai rādītājs uzlabotos, jāturpina motivēt iedzīvotājus, darba devējus, izglītības iestādes vairāk iesaistīties pieaugušo izglītībā.	

Progresu novērtējums

Rīcības virziena „Kompetenču attīstība” mērķu sasniegšanai lielākie ieguldījumi tika veikti, lai izveidotu pilnveidoto mācību saturu, jo tobrīd esošais mācību saturs bija veidots, balstoties atsevišķu nozaru zinātnu tradīcijās; izglītības saturā (standartos) definētie izglītošanas aspekti nebija iestrādāti vienotā, pēctecīgā sistēmā, kā arī mācību satura apguve bija nepietiekami fokusēta uz radošai dzīves darbībai un turpmākajām mācībām aktuālu kompetenču apguvi. NAP2020 īstenošanas laikā tika nodrošināta tāda kompetencēs balstīta izglītības satura izveide (un uzsākta tā aprobācija), kas paredzēja mācību satura, mācību darba organizācijas modeļu un metodikas, diagnostikas instrumentu, diagnosticējošo darbu un mācību un metodisko līdzekļu izstrādi un aprobāciju, kā arī pedagogu profesionālās kompetences pilnveidi.

OECD PISA pētījumu rādītāju dati un izglītības statistikas rezultāti parāda, ka ir nepieciešams turpināt īstenot uzsāktās reformas izglītības sistēmā, veicinot izglītības kvalitātes paaugstināšanu, lai veidotu tādas zināšanas un prasmes, kas Latvijas iedzīvotājiem nodrošina ne tikai daudzveidīgas kompetences, bet arī iespēju strādāt cienīgu darbu. Papildus investīcijas tam, lai īstenotu inovatīvu mācību saturu un formu, tika novirzītas vispārējās vidējās izglītības iestāžu mācību vides uzlabošanai (t.sk. dabaszinātņu kabinetu iekārtošanai sākumskolās un pamatskolās), kā arī profesionālās izglītības iestāžu modernizācijai.

Veiksmīgai jaunā izglītības satura pakāpeniskai ieviešanai tika nodrošināta pedagogu sagatavošana ne tikai pilnveidojot profesionālo kvalifikāciju, uzņēmējspējas, līderības prasmes, radošumu, IKT un svešvalodu prasmes, bet arī uzlabojot prasmes darbam iekļaujošā izglītībā un darbam ar talantīgiem un apdāvinātiem bērniem. Vienlaikus tika sniegts atbalsts jauno pedagogu sagatavošanā un piesaistē un tika veikta pedagogu sagatavošanas programmu pilnveide, kas paredzēja, lai

Latvijas augstskolās, kas gatavo pedagogus, būtu mūsdienīgas un kvalitatīvas pedagoģisko studiju programmas, nodrošinot pedagoģiskās prakses.

Iekļaujošas izglītības attīstībai tika investēti projektos, kas paredzēja:

- pasākumu īstenošanu skolotāju un pedagogu palīgu nodrošināšanai valsts un pašvaldību vispārējās izglītības iestādēs;
- pedagogu tālākizglītības kursu izglītojamo ar funkcionāliem traucējumiem iekļaušanai vispārējās izglītības plūsmā īstenošanu;
- metodisko materiālu izstrādi pedagogiem un skolu sociālajiem darbiniekiem par darbu ar riska grupas bērniem iekļaujošas izglītības sasniegšanai (ilgstoša slimība, uzvedības vai mācīšanās traucējumi, skolas kavējumi u.c.);
- mācību līdzekļu izstrādi bērniem ar speciālām vajadzībām;
- speciāli adaptētu vai tehnoloģiski sarežģītu tehnisko palīgīdzekļu nodrošināšanu izglītības iestādēm, kurās mācās izglītojamie ar funkcionāliem traucējumiem.

Secinājumi

Investīcijas profesionālajā izglītībā nodrošināja profesionālās izglītības atbilstību Eiropas kvalifikācijas ietvarstruktūrai, palielināja kvalificētu profesionālās izglītības iestāžu audzēkņu skaitu darba vidē balstītās mācībās vai mācību praksē uzņēmumā, veicināja mācību līdzekļu izstrādi modulāro programmu īstenošanas nodrošinājumam atbilstoši darba tirgus dinamikai sadarbībā ar nozaru ekspertu padomēm.

Lai veidotu vienotu izpratni par izglītības kvalitāti, t.i. spētu izdarīt secinājumus par izglītības kvalitāti dažādos izglītības veidos un pakāpēs, tika uzsākta projekta īstenošana par izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveidi izglītības kvalitātes attīstībai, kas balstās uz statistiskās informācijas, salīdzinošo izglītības pētījumu rezultātu, valsts līmeņa izglītojamo sasniegumu mērīšanu un analīzi.

Lai samazinātu priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas risku, izglītojamajiem tika nodrošināta – sabiedriskā transporta pakalpojuma izdevumu kompensācija, naktsmītnes dienesta viesnīcā vai internātā, ēdināšana, individuālie mācību līdzekļi, speciālais transports izglītojamiem ar invaliditāti, mācību priekšmeta pedagogu konsultācijas, speciālistu (pedagoga, psihologa, sociālā pedagoga, pedagoga palīga, speciālās izglītības pedagoga, surdotulka, asistenta, logopēda, ergoterapeita) konsultācijas. Īstenotie pasākumi atspoguļojās Skolu nepabeigušo iedzīvotāju (18–24 gadus vecu) rādītājā; ir izdevies sasniegt ne tikai NAP2020 noteiktās vērtības, bet arī uzrādīt septiņu gadu laikā labāku rezultātu nekā ES vidēji.

Ņemot vērā zemo pieaugušo izglītībā iesaistīto personu īpatsvara rādītāju, kompetenču attīstības jomā tika finansēti projekti, kas paredzēja ne tikai pilnveidot nodarbināto personu profesionālo kompetenci, bet arī palielināt diskriminācijas riskiem pakļauto iedzīvotāju integrāciju darba tirgū un sabiedrībā. Neskatoties uz ieguldījumiem pieaugušo izglītībā, statistikas rādītājs (Pieaugušo izglītībā iesaistīto personu īpatsvars 25–64 gadu vecumā,%) neuzrādīja lielu progresu, jo, salīdzinot 2014. gada datus ar 2020. gadu, progress sastādīja tikai vienu procentpunktu.

Veicinot iespējas jauniešu līdzdalībai un iesaistei aktivitātēs ārpus formālās izglītības un brīvprātīgajā darbā, tika sniegts atbalsts pašvaldībām jaunatnes politikas īstenošanai un darba ar jaunatni sistēmas attīstībai, nodrošināts atbalsts jaunatnes organizāciju darbībai un iniciatīvām, notikuši profesionālās pilnveides pasākumi un nodrošināts metodiskais atbalsts darbā ar jaunatni iesaistītajām personām. Lai nodrošinātu jauniešiem plašākas iespējas lietderīgi pavadīt brīvo laiku drošā vidē, tika pilnveidota jauniešu centru infrastruktūra visā Latvijā. Tika atbalstīta jauniešu un darbā ar jaunatni iesaistīto personu dalība ES izglītības mobilitātes jaunatnes jomas programmās, nodrošinot iespējas kompetenču attīstībai, kā arī veicinot sadarbību un sociālo iekļaušanu.

Rīcības virziens „Vesels un darbaspējīgs cilvēks”

Rīcības virziens „Vesels un darbaspējīgs cilvēks” vērsts uz priekšlaicīgas mirstības mazināšanu, kas ir viens no būtiskākajiem gan tautsaimniecības, gan nacionālo attīstību kavējošiem faktoriem. Priekšlaicīga mirstība atspoguļo visus tos nāves gadījumus, kas notikuši, personai vēl nesasniedzot 65 gadu vecumu un tās cēloņi pamatā saistīti ar ietekmējamām veselības riskiem. Eiropā galvenie ietekmējamie veselības riski, kas rada būtiskas veselības aprūpes un sociālās izmaksas, ir smēķēšana, alkohola lietošana, fizisko aktivitāšu trūkums un neveselīgs uzturs. Šo iemeslu dēļ rīcības virzienā plānotie uzdevumi vērsti uz (a) veselīga un aktīva dzīvesveida paradumu nostiprināšanu sabiedrībā, (b) atkarību izraisošo procesu un vielu lietošanas izplatības ierobežošanu. Arī vairāki no rīcības virziena indikatoriem atspoguļo progresu saistībā ar ietekmējamo veselības risku mazināšanu.

Priekšlaicīgas mirstības galvenie iemesli ir sirds un asinsvadu slimības, ārējie nāves cēloņi un onkoloģiskās slimības. Mirstībai ārējo nāves cēloņu dēļ pēdējos gados nav novērojama mazināšanās tendence, un to starpā nozīmīgākais iemesls ir pašnāvības. Šo iemeslu dēļ NAP2020 periodā par prioritārām veselības jomām atzītas kardioloģijas, onkoloģijas un psihiskās veselības joma, kā arī perinatālā aprūpe, ņemot vērā tās būtisko lomu dzimstības un tautas ataudzes mērķu sasniegšanā.

Tieši prioritārajās veselības jomās tika paredzēti koncentrēt ieguldījumus agrīnās diagnostikas attīstīšanai, veselības aprūpes pakalpojumu apmaksas sistēmas pilnveidošanai, veselības aprūpes kvalitātes uzlabošanai, t.sk. ārstniecības personu tālākizglītībai un veselības aprūpes infrastruktūras modernizēšanai. Vienlaikus, lai uzlabotu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību, bija paredzēti ieguldījumi primārās veselības aprūpes lomas stiprināšanā un neatliekamās medicīniskās palīdzības infrastruktūrā. Tā kā priekšlaicīga darbaspēju zaudējuma gadījumā nozīmīga loma ir rehabilitācijai, kas palīdz atjaunot cilvēka spējas un veselību, viens no rīcības virziena uzdevumiem paredzēja medicīniskās un sociālās rehabilitācijas pasākumu īstenošanu, t.sk. personām pēc nelaimes gadījumiem, slimībām un traumām.

Pārskats par Rīcības virziena izvirzīto mērķu sasniegšanu atainots tabulā Nr. 8.

Tabula Nr. 8

Mērķis 1. Veicinot veselīgu dzīvesveidu, uzlabojot plānošanu un koordinēšanu veselības aprūpes sistēmā, kā arī ambulatorās veselības aprūpes kvalitāti un pieejamību, mazināt hronisko slimību un ārējo nāves cēloņu riska faktoru izplatību sabiedrībā, tādā veidā sekmējot iedzīvotāju veselības saglabāšanu un uzlabošanu, kas ir pamats ilgam un produktīvam darba mūžam			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[304] Veselīgi nodzīvoti mūža gadi, vidējie gadi, vīrieši/ sievietes		Rādītājs par veselīgi nodzīvoto mūža gadu skaitu kopš 2014. gada praktiski nav mainījies, līdz ar to NAP2020 izvirzītais mērķis palielināt veselīgi nodzīvoto mūža gadu skaitu nav sasniegts. Jāatzīmē, ka šāda stagnācija ierindo Latviju joprojām pēdējā vietā Eiropā, kas nozīmē, ka mūsu valstī ātrāk nekā citviet cilvēki zaudē darbspēju, viņu dzīves kvalitāte un veselība pasliktinās, turklāt starpība ar Eiropas vidējiem rādītājiem ir pat lielāka par desmit gadiem. Ja Latvijā vīrieši ar labu veselību un dzīves kvalitāti nodzīvo vidēji 52,2 gadus, bet sievietes – 54,1 gadu, tad Eiropā vidēji laba veselība un dzīves kvalitāte ir sagaidāma vīriešiem līdz 65,1 gada vecumam, bet sievietēm – līdz 64,2 gadu vecumam. Papildus jāņem vērā, ka, sākot ar 2013. gadu, šī rādītāja mērķa sasniegšanu ir ietekmējušas izmaiņas EU–SILC aptaujas apsekojuma metodoloģijā, kā dēļ ir vērojams kritums veselīgi nodzīvoto mūža gadu rādītāja datus. Tā kā dati ir pieejami tikai līdz 2019 gadam, mērķa sasniegšanu nav iespējams izvērtēt par 2020. gadu.	

[305] Potenciāli zaudētie mūža gadi, uz 100 000 iedzīvotāju		Līdz 2020. gadam vērojamas pozitīvas izmaiņas rādītājā, kas atspoguļo to gadu skaitu, ko cilvēki varētu būt nodzīvojuši līdz 64 gadu vecumam, ja vien nebūtu priekšlaicīgi miruši. Rādītāja pazemināšanos galvenokārt nosaka ar ārējo nāves cēloņu (nelaimes gadījumi, ceļu satiksmes negadījumi, pašnāvības, slepkavības u. tml.) izraisītas priekšlaicīgas mirstības samazināšanās. Pozitīva tendence vērojama arī sirds un asinsvadu slimību grupā. Kā liecina statistikas dati, jau 2017. gadā tika sasniegta NAP2020 izvirzītā indikatora mērķa vērtība, taču jāņem vērā, ka pēdējos gados samazinājums ir gaušs, bet atsevišķās cēloņu grupās apstāties.	
[306] Iedzīvotāju īpatsvars, kas vismaz 1–2 reizes nedēļā Latvijā nodarbojas ar fiziskām vai sportiskām aktivitātēm, %		Izmaiņu novērtēšana rādītājā ir ierobežota, jo plānošanas perioda laikā ir veikts tikai viens mērījums – 2017. gadā, kas atspoguļo to iedzīvotāju īpatsvaru, kas vismaz 1–2 reizes nedēļā nodarbojas ar fiziskām vai sportiskām aktivitātēm. Salīdzinot ar 2013. gadu, izmaiņas rādītājā faktiski nav vērojamas.	
[307] Darbspējas vecuma iedzīvotāju īpatsvars, kuri vismaz reizi pēdējā gada laikā apmeklējuši ģimenes ārstu, %		Līdz 2018. gadam straujāk, nekā plānots, ir pieaudzis to darbspējas vecuma iedzīvotāju īpatsvars, kuri vismaz reizi pēdējā gada laikā apmeklējuši ģimenes ārstu. Tomēr 2020. gadā vērojams rādītāja kritums, līdz ar to mērķis nav sasniegts. Iekļaujot šo rādītāju NAP2020 indikatoru sarakstā, bija plānots, ka tas kopā ar pozitīvām izmaiņām veselīgi nodzīvoto mūža gadu rādītājā liecinātu par izmaiņām sabiedrības paradumos, izvēloties regulāri profilaktiskos nolūkos apmeklēt savu ģimenes ārstu. Ņemot vērā, ka veselīgi nodzīvoto mūža gadu rādītājā virzība uz nosprausto mērķi nav pietiekama, pieaugošais darbspējas vecuma iedzīvotāju skaits, kuri ik gadu apmeklē ģimenes ārstu, var liecināt arī par vispārējā iedzīvotāju veselības stāvokļa pasliktināšanos. Rezultāti nav interpretējami viennozīmīgi, jo šī rādītāja izmaiņu iemesli ir kompleksi un atkarīgi no daudziem neatkarīgajiem mainīgajiem, no kuriem viens no iemesliem noteikti ir Covid–19 pandēmijas ietekme.	
[308] Pēdējā gada laikā pārmērīgi alkoholu lietojušo īpatsvars darbspējas vecumā, %		Izmaiņu novērtēšana rādītājā ir ierobežota, jo plānošanas perioda laikā ir veikts tikai viens mērījums, kas atspoguļo pārmērīgi alkoholu lietojušo īpatsvaru sabiedrībā.	
[309] Regulāras smēķēšanas paraduma izplatība 15 gadu vecumā, %		Pēdējo desmit gadu laikā ārkārtīgi strauji ir samazinājies regulāri smēķējošo pusaudžu īpatsvars, par ko liecina gan NAP2020 iekļautais indikators, gan arī citi datu avoti. Tomēr īstenotās aktivitātes sabiedrības veselības jomā un smēķēšanu ierobežojoša politika ir tikai viens no skaidrojumiem minētajām izmaiņām. Dati liecina arī par atkarību transformāciju paaudzē, kas dzimusi pēc tūkstošgades mijas, proti, tabakas izstrādājumu lietošana primāri tiek aizstāta ar dažādu nikotīnu saturošu izstrādājumu lietošanu, galvenokārt, ar elektronisko smēķēšanas ierīču smēķēšanu. Šo produktu izplatības ierobežošana ar likumdošanā nostiprinātu regulējumu ir sarežģīta un laikietilpīga, ko veicina gan vienota un harmonizēta regulējuma trūkums šiem izstrādājumiem ES līmenī, gan industrijas lobija ietekme. Tai pat laikā kopš 2015. gada ir pieaudzis marihuānas pamēģināšanas rādītājs 15–16 gadus vecu Latvijas skolēnu vidū un, pieaugot IKT lietojumam sabiedrībā, pieaug arī procesu atkarības.	

Progresu novērtējums

Rīcības virziena „Vesels un darbaspējīgs cilvēks” mērķu sasniegšanai sākotnēji tika plānots investēt kopumā 462,9 milj. *euro*, galvenokārt no ES fondu līdzekļiem. Taču faktiski 2014.–2020. gada plānošanas periodā lielākie ieguldījumi veselības aprūpē veikti no valsts budžeta, turklāt kopējie veiktie ieguldījumi divas reizes pārsnieguši sākotnēji plānotos un veido kopumā 948,2 milj. *euro*.

Iemesli šādām plānoto un faktisko ieguldījumu atšķirībām skaidrojami ar to, ka plānošanas perioda gaitā faktiski mainījās prioritātes veselības jomā, priekšplānā izvirzoties jautājumiem par zemo veselības aprūpes finansējumu (piemēram, procentuālā daļa no IKP salīdzinājumā ar citām Eiropas valstīm Latvijā ir viena no zemākajām), kā arī par ārstniecības personu darba samaksas paaugstināšanu, lai nodrošinātu ārstniecības personu esamību un piesaisti publiskā sektora finansētu pakalpojumu sniegšanai. Papildu līdzekļiem teorētiski vajadzētu sekmēt arī veselības aprūpes pakalpojumu teritoriālās un finansiālās pieejamības uzlabošanu, taču, lai to novērtētu, nepieciešams veikt padziļinātu izpēti.

Ņemot vērā izmaiņas rādītājos par veselīgi nodzīvotiem mūža gadiem, kā arī izmaiņas rādītājā par iedzīvotāju paredzamo mūža ilgumu, nav pārliciecināmu pierādījumu tam, ka kopumā sabiedrības veselība 2014.–2020. gada plānošanas periodā ir uzlabojusies.

Lielākie ieguldījumi no ES fondu 2014.–2020. gada plānošanas perioda līdzekļiem rīcības virziena mērķu sasniegšanā:

- Veselības veicināšanai un slimību profilakses pasākumu īstenošanai – 46.3 milj. *euro*
- Veselības aprūpes infrastruktūras attīstīšanai, nodrošinot gan sekundārās ambulatorās aprūpes, gan stacionārās aprūpes, kā arī primārās veselības aprūpes infrastruktūras attīstību – 363.7 milj. *euro*
- Veselības aprūpes kvalitātes sistēmas attīstīšanai – 6.8 milj. *euro*
- Ārstniecības un ārstniecības atbalsta personu kvalifikācijas paaugstināšanai – 14.7 milj. *euro*
- Ārstniecības personu piesaistei darbam ārstniecības iestādēs ārpus Rīgas – 12 milj. *euro*, savukārt reaģējot uz sabiedrības veselības krīzi piešķirts papildus atbalsts arī neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta darbiniekiem un ārstu piesaistei Rīgā – 8.9 milj. *euro*.

Secinājumi

Lielākā valsts budžeta ieguldījumu daļa veselības aprūpē bijusi darba samaksas paaugstināšanai ārstniecības personām, mazāks ieguldījumu apjoms ticis novirzīts pakalpojumu un zāļu pieejamības uzlabošanai. Valsts budžeta finansējums veselības aprūpei uz vienu iedzīvotāju Latvijā joprojām ir otrs zemākais Eiropas Savienībā, tāpat kā pacientu līdzmaksājumi par veselības aprūpi, kas ir otri augstākie ES. Vienaļikus Latvijā joprojām ir starp Eiropas valstīm viszemākais rādītājs gadu skaitam, ko cilvēki nodzīvo, esot pie labas veselības un dzīves kvalitātes. Ņemot vērā rādītāja komplekso raksturu, izmantojot gan veselības, gan labklājības sistēmā uzkrāto informāciju, būtu padziļināti analizējami ilgstošas darbnespējas cēloņi, kā arī hronisko slimību ārstēšanas process pirmspensijas vecuma iedzīvotājiem. Kontekstā ar sabiedrības novecošanos tas rada būtiskus Latvijas konkurētspējas apdraudējuma riskus nākotnē.

Lai nākotnē labāk varētu novērtēt ieguldījumu veselības aprūpē atdevi, nepieciešami uzlabojumi veselības aprūpes sistēmas pārvaldībā, virzoties uz skaidrāku ieguldījumu sasaisti ar aprūpes rezultātu, kā arī uzlabojot veselības aprūpes sistēmā uzkrāto datu savietojamību, kvalitāti un apjomu.

Nepieciešams daudz lielāku uzsvāru likt uz veselības veicināšanu un efektīvu slimību profilakses aktivitāšu klāsta paplašināšanu, īpaši uzmanību pievēršot iedzīvotāju grupām ar lielāku priekšlaicīgas darba nespējas vai mirstības risku. Būtiska loma slimību profilaksē ir ģimenes ārstu prakses komandai, taču rīcībpolitika, lai profilakses aktivitātēs plašāk iesaistītu medicīnas māsas, kā tas ir, piemēram, Igaunijā un Skandināvijas valstīs, pašreiz Latvijā netiek atbilstoši īstenota.

Rīcības virziens „Cilvēku sadarbība, kultūra un pilsoniskā līdzdalība kā piederības Latvijai pamats”

Cilvēki, kas jūtas piederīgi Latvijai, sadarbojas ar citiem, līdzdarbojas politikas veidošanā un veiksmīgāk var reaģēt uz pēkšņiem izaicinājumiem.

Lai stiprinātu identitāti, tika plānots atbalstīt Latvijas valsts simtgades programmu, filmu veidošanu, muzeju un kultūras objektu darbību, tostarp arī latgaliešiem un lībiešiem. 2019.gada 1.janvārī stājās spēkā Diasporas likums, kurā ir noteikta diasporas loma kā neatņemama Latvijas sabiedrības daļa, kurai pieejams sistemātisks atbalsts. 2019. un 2020. gadā tika izveidotas un darbojās piecas tematiskās darba grupas Plāna darbam ar diasporu 2021.–2023.gadam izstrādei, kurās aktīvi līdzdarbojās arī diasporas organizāciju pārstāvji.⁸

Lai cilvēki vairāk varētu sniegt savu artavu labākiem valsts un pašvaldību lēmumiem („pilsoniskā līdzdalība”) un lai cilvēki vairāk savstarpēji sadarbotos („pilsoniskās sabiedrības sadarbība”): laukos attīstītas sabiedrības virzītas vietējo attīstības (SVVA jeb LEADER pieejas) iniciatīvas, stiprināta NVO reģionu programma, izveidots valsts budžeta finansēts NVO fonds⁹, atbalstītas mazākumtautību, t.sk. romu, iespējas saglabāt savu kultūru un līdzdarboties un sadarbīties ar citiem. Valsts kanceleja koordinē valsts un pašvaldības iniciatīvas pārvaldības atklātības, atbildības un sabiedrības līdzdalības uzlabošanai („atvērtā pārvaldība”). Kopš 2020. gada Valsts kanceleja izveidojusi jaunu struktūrvienību – Stratēģiskās komunikācijas koordinācijas departamentu – ar mandātu nodrošināt Latvijas informatīvās telpas monitoringu, tostarp dezinformācijas, ieviest stratēģisko komunikāciju valsts pārvaldē, koordinēt un veidot vienotu valsts komunikāciju ar iedzīvotājiem, tostarp nodrošinot pārresoru komunikācijas kampaņas, kā arī īstenot dažādus informatīvās telpas drošības stiprināšanas pasākumus. Lai arī pirmajos darbības gados tā fokusējusies uz krīzes komunikāciju par Covid–19, struktūrvienības pamata mērķi un prioritātes turpmāk plānoti saistībā ar komunikācijas aktivitāšu īstenošanu, lai veicinātu iedzīvotāju piederību valstij, kā arī veicinātu sabiedrības noturību un spējas pretoties dezinformācijai, tostarp ar medijpratības palīdzību.

Īstenoti saistoši diskriminācijas mazināšanas pasākumi, piemēram, darba vides izvērtēšana un apbalvošana, piešķirts finansējums pašvaldībām un NVO, kas palīdzēja bēgļiem un personām ar alternatīvo statusu integrēties sabiedrībā.

Mediju telpai tika nodrošināts nepieciešamais atbalsts, tostarp reģionālā satura veidošanai, lai tā kļūtu daudzveidīgāka, demokrātiskāka un kvalitatīvāka. Paplašināta piekļuve medijiem, t.sk. novados, jauniešiem un krievvalodīgajiem, cilvēkiem ar redzes un dzirdes traucējumiem. Ir izstrādāts jauns mediju vides normatīvais regulējums, izveidota Sabiedrisko elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome, sabiedriskie mediji ir izgājuši no reklāmas tirgus un Mediju atbalsta fonds konkursu kārtībā atbalsta nekomerciāla sabiedriski nozīmīga satura veidošanu medijos.

Lai veicinātu mūsdienīgu un koordinētu latviešu valodas apguvi, stiprināta Valsts valodas centra kapacitāte. Liela uzmanība pievērsta mūsdienīgai un koordinētai latviešu valodas apguvei – tiek sniegts būtisks atbalsts latviešu valodas apguvei pasaulē, kā arī atbalstītas ārvalstu augstskolas, kurās māca latviešu valodu. To sekmējis Diasporas likums un Plāns darbam ar diasporu 2021.–2023. gadam.

Pārskats par Rīcības virziena izvirzīto mērķu sasniegšanu atainots tabulā Nr. 9.

8 Plāns darbam ar diasporu 2021.–2023.gadam tika apstiprināts 2021.gada 19.janvārī ar Ministru kabineta rīkojumu Nr. 33.

9 NVO fonda mērķis – veicināt pilsoniskās sabiedrības ilgtspējīgu attīstību Latvijā, atbalstot aktivitātes iedzīvotāju līdzdalības un sadarbības procesiem, nodrošinot demokrātisku valsts pārvaldību un plašākas sabiedrības iesaisti sabiedrībai svarīgu jautājumu risināšanā, kvalitatīvu un sabiedrības interesēm atbilstošu lēmumu pieņemšanā un pakalpojumu sniegšanā.

Mērķis 1. Veicināt iedzīvotāju piederību, pilsonisko apziņu un lepnumu par savu valsti un tautu

Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[322] Lepnums par piederību Latvijas iedzīvotājiem, %		2015. gadā 88,9% Eiropas Sociālā pētījuma (ESS) ietvaros aptaujāto teikuši, ka jūtas tuvi/vai ļoti tuvi Latvijai. Latvijā 2020. gadā īpatsvars ir samazinājies līdz 78,7%, ko, iespējams, var skaidrot ar mazliet atšķirīgu pieeju izlases veidošanā, mainoties pētījuma veicējam. Rādītājam saglabājoties aptuveni 80% apmērā, var runāt par tendences stabilitāti.	
[323] Iedzīvotāju pilsoniskās līdzdalības indekss		2020. gadā 11% ESS aptaujas respondentu, uzskata, ka piedalās vismaz trīs dažādās pilsoniskās sabiedrības aktivitātes (no astoņām). Īpatsvars pakāpeniski pieaug, bet nav sasniedzis iecerēto – 19%.	
[324] Iedzīvotāju politiskās uzticēšanās indekss		Cilvēku uzticēšanās Saeimai, tieslietu sistēmai, policijai, politiķiem, partijām, Eiropas Parlamentam un ANO kopumā ir zema. Lai gan uzticēšanās ir pakāpeniski un stabili pieaugusi visām septiņām institūcijām kopumā jau kopš 2010. gada, vērtība 2020. gadā tomēr atpaliek no mērķa vērtības. Latvijā kopumā ir lielāka uzticēšanās policijai, Eiropas Parlamentam un ANO, ievērojami mazāka – politiķiem, partijām un Saeimai.	

Mērķis 2. Palielināt iedzīvotāju savstarpējo sadarbību un uzticēšanos

Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[327] Iedzīvotāju savstarpējās uzticēšanās īpatsvars, %		Iedzīvotāju, kuri uzskata, ka citiem cilvēkiem var uzticēties, īpatsvars pakāpeniski pieaug, bet tomēr nav sasniedzis mērķa vērtību.	
[328] Iedzīvotāju īpatsvars, kas darbojas nevalstiskajās organizācijās, %		Respondentu īpatsvars, kas apgalvo, ka darbojas kādā nevalstiskajā organizācijā, ir strauji audzis kopš 2009. gada, kad tikai 2,8 procenti no respondentiem piekrita šādam apgalvojumam. Tomēr 2020. gadā sasniegts tikai 7,1%, nevis 9%, kas bija plānots NAP2020.	
[329] Sabiedrības neiecietība pret citu tautību pārstāvjiem, %	Nav datu	Rādītāja avots DEREK indekss, kas mēra neiecietību atbilstoši 29 ESS jautājumiem kopš 2016./2017. gada netiek aprēķināts. NAP2027 neiecietības jēdziens aizstāts ar subjektīvo diskriminācijas pieredzi, savukārt saliedētības, sabiedrības polarizācijas un diskriminācijas analīzei zinātnieki izmanto sociālās distancēšanas mērījumus ar plašāku parametru spektru.	Nav datu

Mērķis 3. Veicināt Latvijas iedzīvotāju palikšanu un Latvijas valsts piederīgo atgriešanos Latvijā			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[332] Migrācijas saldo		2020. gadā migrācijas saldo bija –3150 (izbrauca par 3150 vairāk iedzīvotāju, nekā iebrāva uz dzīvi Latvijā). Lai gan rādītājs ir labvēlīgākais pēdējo 25 gadu laikā, tomēr netika sasniegts ambiciozais mērķis par pozitīvu migrācijas saldo, proti, ka valsts uzņemtu par 1000 iebrāvējiem vairāk, nekā būtu no valsts izbraukušo. Turklāt jāatzīmē, ka 53,5% no visiem iebrāvējiem bija remigranti.	
Mērķis 4. Palielināt latviešu valodas lietojumu sabiedrībā, stiprinot latviešu valodas pozīciju ikdienas saziņas situācijās			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[335] Latviešu valodas lietojums saziņas situācijās (latvieši/cittautieši), %		2014. gadā 35% aptaujāto cittautiešu apgalvoja, ka lieto latviešu valodu (galvenokārt vai vairāk nekā citas valodas) saziņas situācijās. Šis īpatsvars 2019. pieaudzis līdz 39% (mērķis 2020.g. – 40%). Valodas lietošana saistīta ar vecumu – latviešu valodu saziņā ar latviešiem izvēlās 76% no mazākumtautību pārstāvjiem, kas ir vecumā no 18–34.g.v.	

Progresu novērtējums

Izdevies stiprināt lepnumu par piederību Latvijai, cilvēki atgriežas Latvijā un mazāk brauc prom, un diaspora ir apzināta kā Latvijas neatņemama sastāvdaļa, palielinās remigrācija (1. un 3. mērķis). Savukārt vairākās jomās nav izdevies sasniegt mērķus. Iedzīvotāju līdzdalība politikas veidošanā varētu būt augstāka, un ir zema uzticēšanās politiķiem un partijām, arī Saeimai (1. mērķis). Lai gan iedzīvotāju savstarpējā uzticēšanās ir samērā augsta, liels cilvēku īpatsvars nav aktīvs plašākos sabiedrisko aktivitāšu lokos. Kvalitatīvas un demokrātiskas informatīvās telpas veidošanai ir sakārtota mediju telpa, taču nākotnē uzmanība pievēršama dezinformācijas problemātikai un sociālo tīklu lomai sabiedrības uzskatu un attieksmes veidošanā. Nepietiekami izmantota valsts valodas loma cilvēku saliedēšanai (4. mērķis).

Lielākie ieguldījumi rīcības virziena mērķu sasniegšanā:

- Lauku iedzīvotāju aktivizēšana (106,1 milj. *euro*) – sabiedrības virzītas vietējās attīstības (SVVA) stratēģijas un ar lauksaimniecību nesaistītu darbību īstenošana
- Latviešu identitāte (45 milj. *euro*) – simtgades programmai, filmām, muzejiem, biedrībām
- Atbalsts kvalitatīvai un demokrātiskai informatīvās telpas esamībai (38,7 milj. *euro*), t.sk. sabiedrisko mediju iziešanai no reklāmas tirgus (13,8 milj. *euro*)
- Diasporas un remigrācijas atbalsts (14,7 milj. *euro*)
- Nevalstisko organizāciju aktivitātēm (8,6 milj. *euro*)
- Trešo valsts piederīgo integrācija, t.sk. valodas apguvei un diskriminācijas mazināšanai sabiedrībā (6,03 milj. *euro*)
- Atbalsts latviešu valodas apgūšanai un lietošanai (664 000 *euro*)

Secinājumi

NAP2020 īstenošanas periodā pasaulē un Latvijā pastiprinājās polarizācijas tendences. Covid-19 pandēmija, izmaiņas informatīvās telpas lietojumā (mediji/sociālie tīkli), ģeopolitiski notikumi, sociālie un ekonomiskie apstākļi pārbaudīja rīcības virziena īstenoto pasākumu ietekmi uz cilvēku drošumspēju/noturību, t.i., uz spējām izturēt satricinājumus un izmantot jaunas iespējas.

Lepnumu par piederību Latvijā stiprināja Simtgades programma. Aptverot daudzveidīgas darbības jomas valsts vēsturē un sabiedrības attīstībā, tā kļuvusi par vērtīgu ieguldījumu Latvijas cilvēkos un valsts nākotnē. Rezultāti rāda, ka programmas īstenošanā ir sasniegti nospraustie mērķi – pieaugusi iedzīvotāju piederības sajūta savai valstij un kopienai, aktivizējusies līdzdalība un sadarbība, tapušas daudzas paliekošas vērtības dažādās jomās. Nozīmīgākās Simtgades programmas ietvaros uzsāktās iniciatīvas, piemēram, Latvijas Skolas soma, tiks turpinātas arī nākamajā periodā.

Diasporas atbalsta sistēma ir izstrādāta, finansēta un koordinēta. Nākotnē nacionālā identitāte un sociālā atmiņa stiprināma digitālās vides kontekstā.

Turpinot darbu pie pilsoniskās sabiedrības stiprināšanas nepieciešams paplašināt aktivitātes, kas stiprina sadarbību un savstarpēju sapratni **starp dažādām** paaudzēm, etniskajām un interešu grupām, profesijām, teritorijām, pie **īpaši sabiedriski neaktīvo iedzīvotāju iesaistīšanas**, talku un citu brīvprātīgu aktivitāšu veicināšanas, kopienu attīstības un līdzdalības politikas veidošanas.

Sabiedrības virzītas vietējai attīstības (jeb LEADER pieejas) pasākumos ieguldīts ievērojams finansējums. Tas sniedzis konkrēto teritoriju iedzīvotājiem iespējas pašiem noteikt vietējās problēmas un attīstības prioritātes. Jādomā, ka gūtā pieredze veicinās iedzīvotāju lielāku līdzdalību pašvaldību procesos pēc reformas, t.sk. iedzīvotāju padomju izveidē. Pārskata periodā SVVA iniciatīvās iesaistījās aktīvie iedzīvotāji. Izaicinājums no 2021.gada – pasīvo iedzīvotāju un jauniešu lielāka iesaiste sabiedrībā virzītajās vietējās iniciatīvās.

NAP2020 īstenošanas periodā nostiprināts institucionālais mehānisms NVO lomas palielināšanai iedzīvotāju sadarbībā un līdzdalībā sabiedriskajos un politiskajos procesos, proti Sabiedrības integrācijas fonda administrētais NVO fonds, paša sektora vadītais Aktīvo iedzīvotāju fonds, horizontālo sadarbības jautājumu risināšana Nevalstisko organizāciju un Ministru kabineta sadarbības memoranda īstenošanas padomes ietvarā Valsts kancelejas vadībā. Sistēmas misija nākotnē – stiprināt sadarbību starp dažādām grupām, starp kurām var būt spriedze (jeb sociālā distance) un sabiedriski neaktīvo iedzīvotāju iesaistīšana procesos.

Publiskās pārvaldes komunikāciju (dialogu) ar iedzīvotājiem ietekmēja nepieciešamība noteikt ārkārtējo situāciju, kā arī straujās izmaiņas informatīvās telpas vidē. Pieredze komunikācijā ārkārtējas situācijas laikā būtu vērtējama, lai uzlabotu turpmāko krīžu komunikāciju un dialogu ar sabiedrību.

Ņemot vērā zemo uzticēšanos politiķiem, politiskajām partijām un Saeimai, svarīgi būtu politiskajām partijām kopīgi vienoties par konkrētiem principiem un rīcību, lai celtu pārstāvnieciskās demokrātijas prestižu sabiedrībā.

Veidojot iekļaujošu sabiedrību, turpināms darbs diskriminācijas mazināšanas virzienā, pievēršot uzmanību labajai praksei, kas izveidota pārskata periodā (piem., www.dazadiba.lv), kā arī radot iespējas sadarboties cilvēku grupām, starp kurām ir sociālā distance (t.sk. pasīvie iedzīvotāji un cilvēkiem, kuriem ir subjektīvā diskriminācijas pieredze).

Turpināms darbs patvēruma meklētāju un arī citu trešo valstu piederīgo integrācijai sabiedrībā.

Nozīmīgi, ka kvalitatīvas un demokrātiskas informatīvās telpas veidošanā stiprināta mediju neatkarība un nodrošināta sabiedrisko mediju iziešana no reklāmas tirgus. Uzmanība pievēršama sociālo tīklu ietekmei uz sabiedrības saliedētību, kā arī valsts lomai iedzīvotāju aizsardzībai sociālajos tīklos, nepārkāpjot tiesības uz privātumu un runas brīvību. Vienlaikus definējama valsts loma mākslīgā intelekta jomas regulēšanā.

Lai gan jaunieši arvien vairāk izmanto latviešu valodu, pārskata periodā latviešu valodas lietošana publiskajā telpā un neformālajās attiecībās nav pieaugusi atbilstoši nozīmīgajam valodas prasmju līmeņa kāpumam. Tas, ka latviešu valoda sabiedrības dzīvē pēdējos gados mūsdienu daudzvalodu vidē ieņem galveno vietu, vairāk panākts ar juridiskiem un arī pedagoģiskiem instrumentiem. Nākamā perioda valodas politika paredz sabiedrību vairāk iesaistīt valodas lietojuma veicināšanā, iesaistīt jauniešus un atbalstīt pilsoniskās aktivitātes.

NAP2027 paredz turpināt ceļu uz saliedētas sabiedrības izveidošanu, NAP2020 periodā aprobētās iniciatīvas papildinot ar jauninājumiem, piemēram, pasākumiem nacionālās identitātes saistīšanai arī ar kopīgas ekonomikas dimensiju,

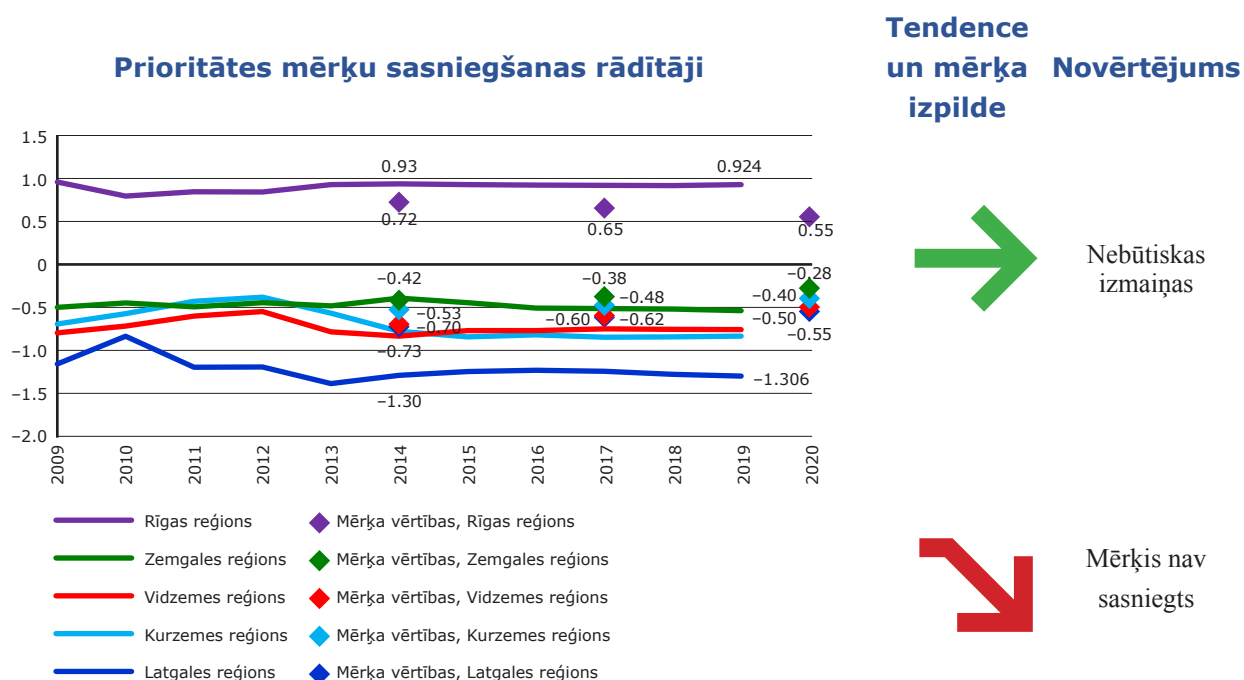
stiprinot starpgrupu un starpkultūru saziņas intensitāti, paplašinot medijpratību un kritiskās domāšanas prasmes, uzlabojot latviešu valodas apguves pieejamību un sabiedrības atbalstu runātājiem, kuriem valodas prasme nav augstā līmenī. Nākotnē tiks izstrādātas jaunas metodes, kā iesaistīt sabiedrību politikas un pārvaldības lēmumu pieņemšanā, panākot līdzsvarotu sabiedrības grupu pārstāvību. Kā īpaši aktuāls jauns uzdevums ir cilvēku rīcībspējas stiprināšana apdraudējuma gadījumos, cilvēkiem sadarbojoties ar atbildīgajiem valsts dienestiem un iesaistoties brīvprātīgajās organizācijās.

III. NAP2020 prioritāte „Izaugsmi atbalstošas teritorijas”

Prioritāte bija vērsta uz priekšnoteikumu radīšanu ilgtspējīgai un līdzsvarotai ekonomiskajai attīstībai Latvijas pil-sētās un novados. Tā kā Latvija ir neliela valsts ar lielu dabas un cilvēku resursu daudzveidību, izvirzītie rīcības virzieni paredzēja efektīvu pieejamo resursu apsaimniekošanu, teritoriālās attīstības iespēju izmantošanu un ekonomikas attīstības apdraudējumu mazināšanu Latvijas pierobežas teritorijās. Prioritātei tika noteikti 2 mērķi:

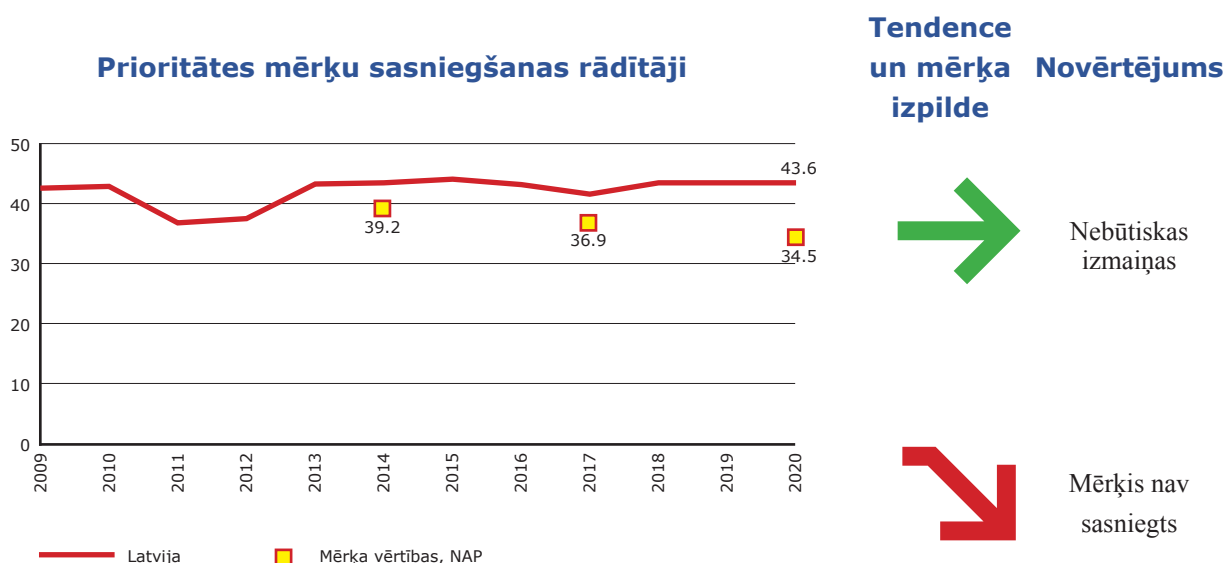
[352] Mērķis 1. Radīt līdzvērtīgākas darba iespējas un dzīves apstākļus visiem iedzīvotājiem, izmantojot teritoriju attīstības potenciālus un unikālos resursus

[353] Mērķis 2. Stiprināt Latvijas reģionu starptautisko konkurētspēju, palielinot Rīgas kā Ziemeļeiropas metropoles un citu nacionālās nozīmes attīstības centru starptautisko lomu

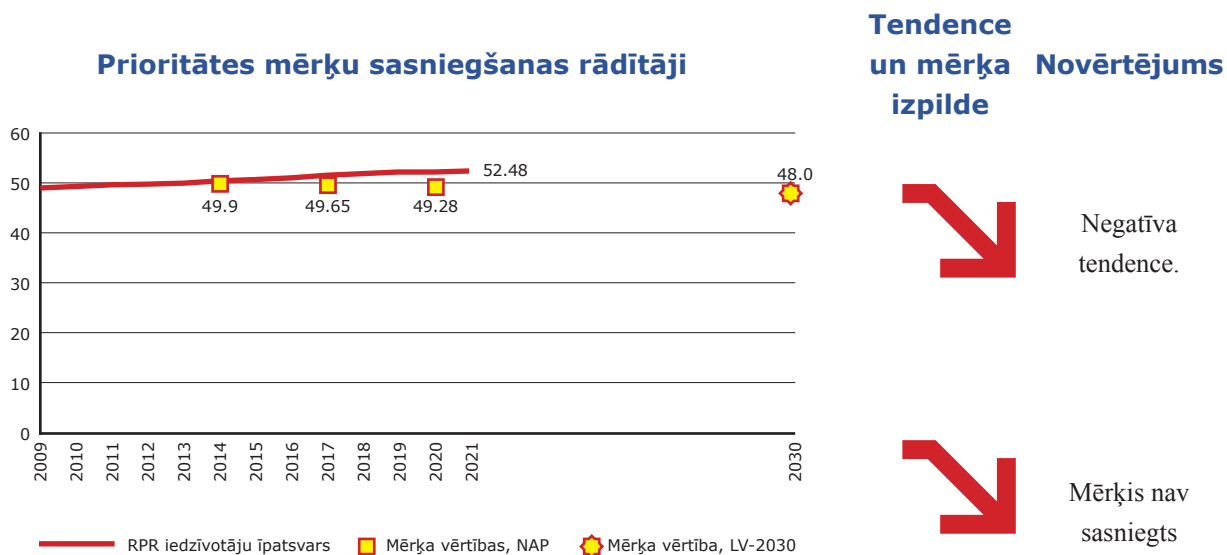
Attēls Nr. 12. Teritorijas attīstības indeksi plānošanas reģionos

Teritorijas attīstības indeksa vērtības visos plānošanas reģionos (t.sk. Rīgas reģionā) līdz 2019. gadam ir nedaudz samazinājušās, bet plānotās vērtības tomēr nav sasniegtas, un sociālekonomiskās atšķirības starp plānošanas reģioniem ir saglabājušās. Galvenie iemesli: iedzīvotāju migrācija uz Rīgas plānošanas reģionu un ekonomisko aktivitāšu, t.sk. augstas pievienotās vērtības darbības koncentrēšanās, kā arī veiksmīga investīciju piesaiste šajā reģionā.

Attēls Nr. 13. Reģionālā IKP uz vienu iedzīvotāju dispersija, %

Rādītāja „IKP uz vienu iedzīvotāju dispersija” rezultāts rāda, ka dispersija starp reģioniem ir palikusi praktiski nemainīga un nozīmīga (dispersija = 0, ja IKP īpatsvars visos reģionos ir vienāds). Lai gan bija izvirzīts mērķis šo dispersijas rādītāju samazināt līdz 34,5% 2020. gadā, tomēr to nav izdevies sasniegt, faktiskais rādītājs –43,6% – ir 2014. gada līmenī.

Attēls Nr. 14. Rīgas plānošanas reģiona iedzīvotāju īpatsvars no visiem valsts iedzīvotājiem gada sākumā, %

Rīgas plānošanas reģiona iedzīvotāju īpatsvars no visiem valsts iedzīvotājiem ir pieaudzis līdz 52,36%, līdz ar to šā rādītāja attīstība ir pretēja izvirzītajam mērķim, pat neskatoties uz to, ka Rīgas plānošanas reģiona iedzīvotāju skaits šā perioda laikā ir samazinājies par vairāk nekā 26 000 iedzīvotājiem. Arī Latgales iedzīvotāju skaits šā perioda laikā samazinājies par vairāk nekā 15%, Vidzemes plānošanas reģionā – vairāk nekā par 12% iedzīvotāju, bet valstī vidēji iedzīvotāju skaits samazinājies par 7,4% iedzīvotāju.

Rīcības virziens „Ekonomiskās aktivitātes veicināšana reģionos – teritoriju potenciāla izmantošana”

Rīcības virziens vērsts uz sociālekonomisko atšķirību starp reģioniem mazināšanu, kas panākams ar priekšnoteikumu radīšanu uzņēmējdarbības attīstībai un jaunu darba vietu veidošanai gan ražošanas, gan pakalpojumu sektorā reģionos. Tādā veidā bija plānots sekmēt reģionālo attīstību un atbalstīt policentrisca attīstības centru tīkla izveidi, kas ir pakārtota apdzīvotībai un iedzīvotāju struktūrai. Vienlaikus, ņemot vērā Latvijas ģeogrāfiskās priekšrocības, rīcības virziens paredzēja īpašu uzmanību koncentrēt uz ekonomisko aktivitāti austrumu pierobežā un arī attīstīt galvaspilsētas infrastruktūru, lai nostiprinātu Rīgas kā nozīmīga Ziemeļeiropas darījumu, zinātnes, kultūras un tūrisma centra statusu.

Lai sekmētu uzņēmējdarbības attīstību reģionos, rīcības virziena ietvaros bija paredzēts atbalsts lauksaimniecības, zivsaimniecības un mežsaimniecības produktu ražošanai un apstrādei, kooperācijas stiprināšanai visos ražošanas un pakalpojumu sniegšanas posmos, mazo ostu infrastruktūras attīstībai piekrastē, kā arī organizatoriskais atbalsts potenciālo investoru uzrunāšanai un piesaistei industriālajās un kūrorta teritorijās, vienlaikus ar nodokļu politikas un citiem instrumentiem motivējot arī pašvaldības aktīvai rīcībai investīciju piesaistē. Sekojot līdzi iedzīvotāju iekšējās migrācijas procesiem un izmaiņām apdzīvotībā, NAP2020 bija paredzēts pilnveidot valsts administratīvi teritoriālo iedalījumu.

Pārskats par Rīcības virziena izvirzīto mērķu sasniegšanu atainots tabulā Nr. 10.

Tabula Nr. 10

Mērķis 1. Nodrošināt priekšnoteikumus uzņēmējdarbības attīstībai un jaunu darba vietu radīšanai ražošanas un pakalpojumu sektorā reģionos			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[374] Darba meklētāju īpatsvars statistiskajos reģionos ārpus Rīgas, %		Rādītāja vērtības samazinājušās vairāk, nekā bija plānots, darba meklētāju īpatsvars vidēji ir par 3,2% mazāks, nekā bija plānots, no 2015. gada līdz 2019. gadam uzrādot stabilu krītošu tendenci. 2020. gadā rādītāja vērtības pieauga (no 0,8% Latgales reģ. līdz 3% Vidzemes reģ.). Tas skaidrojams gan ar ekonomiskās aktivitātes pieaugumu pēc finanšu krīzes un ES strukturālo fondu līdzekļu ieplūšanu valsts tautsaimniecībā, gan ar iedzīvotāju skaita samazinājumu valstī kopumā. Kā arī secināms, ka rādītāja prognozes bijušas ļoti piesardzīgas. Savukārt 2020. gadā augstākas rādītāja vērtības atspoguļo Covid-19 negatīvo ietekmi uz darba tirgu. Latgales plānošanas reģionā rādītāja mērķa vērtība ir sasniegta, tomēr situācija uzlabojas ievērojami lēnāk kā citos reģionos, turklāt lielākais samazinājums panākts laika posmā 2017.–2019.g., bet 2020. gadā situācija nedaudz pasliktinājusies.	
[375] Tirgus sektora ekonomiski aktīvās vienības reģionos uz 1000 iedzīvotājiem		Visi plānošanas reģioni ir pārsnieguši plānotās rādītāju vērtības, īpaši tas attiecināms uz Vidzemes un Kurzemes plānošanas reģioniem. Rādītāja faktiskās vērtības jau 2015. gadā sasniedza 2020. gada mērķa vērtības, bet no 2016. gada novērojama neliela lejupslīdoša tendence. Rādītājs netieši parāda iedzīvotāju aktivitāti un gatavību iesaistīties uzņēmējdarbībā, kas salīdzinājumā ar 2014. gadu ir pieaugusi no +2 uzņēmumiem uz 1000 iedzīvotājiem Latgalē, līdz 11,8 uzņēmumiem uz 1000 iedzīvotājiem Kurzēmē, bet kopumā Latvijā rādītājs pieaudzis par +8,2.	

Mērķis 2. Radīt priekšnoteikumus ekonomiskās aktivitātes uzlabošanai Austrumu pierobežā			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[378] Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi uz 1 iedz. Austrumu pierobežas novadu pašvaldībās, % no novadu vidējā		Rādītājs atspoguļo sociālekonomisko attīstību Austrumu pierobežā, ņemot vērā šīs nacionālo interešu telpas īpašo ģeogrāfisko novietojumu pie ES ārējās robežas un no tā izrietošos attīstības ierobežojumus. Tika izvirzīts mērķis panākt rādītāja vērtību no 63% 2011. gadā līdz 72% 2020. gadā, bet faktiski rādītājs ir samazinājies līdz 61,87% 2020. gadā (kaut gan līdz 2017. gadam rādītāja tendence bija pozitīva).	
Mērķis 3. Nodrošināt priekšnoteikumus uzņēmējdarbības attīstībai un jaunu darba vietu radīšanai ražošanas un pakalpojumu sektorā reģionos			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[381] Pašvaldību finansālās kapacitātes novērtējums autonomo funkciju veikšanai, %	Nav datu	Rādītāja avots ir CSP pētījums „Latvijas vietējo pašvaldību pašvērtējumi”, kas kopš 2013. gada vairs netiek veikts, līdz ar to šo rādītāju nav iespējams novērtēt.	Nav datu
[382] Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi pašvaldību budžetos uz vienu iedzīvotāju, <i>euro</i>		Rādītāja vērtība 2020. gadā sasniedza 763,63 <i>euro</i> , kas ir ievērojami vairāk nekā izvirzītā mērķa vērtība – 447 <i>euro</i> , bet 2014. gada vērtība bija 421 <i>euro</i> . Rādītājam ir stabila augoša tendence, un mērķa izpilde ir pārsniegta par 71%, kas liek secināt, ka rādītāja prognozes bijušas ļoti piesardzīgas.	

Progresu novērtējums

Rīcības virziena uzdevumu īstenošanai ir apzinātas kopējās investīcijas 562,6 milj. *euro* apmērā, kas veido 26,4% no sākotnēji plānotā. Novirzi no plānotā pamato arī veikto investīciju raksturs un ietekme laika gaitā, rezultātā būtiska daļa no sākotnēji rīcības virzienā plānotajām investīcijām NAP2020 ieviešanas gaitā tika attiecinātas uz citām prioritātēm un rīcības virzieniem. No minētajām investīcijām lielāko daļu jeb 47,6% veido ES fondu finansējums, bet valsts budžeta finansējums ir 28,5% un privātais finansējums – 19,4%.

Lielākie ieguldījumi rīcības virziena īstenošanā:

- Atbalsts lauksaimniecības, zivsaimniecības un mežsaimniecības produktu ražošanas, to tālākas apstrādes un pakalpojumu (t.sk. nišas produkti un pakalpojumi) attīstībai – 264,8 milj. *euro*;
- Atbalsts un pasākumi mazo un vidējo uzņēmumu – lauksaimniecības, zivsaimniecības un meža produkcijas ražotāju pieejai preču izplatīšanas tīkliem un piegādes ķēžu saīsināšanai, t.sk. mazo saimniecību attīstībai un uzņēmējdarbības uzsākšanai – 179,2 milj. *euro*;
- Attīstīt Rīgas kā reģiona metropoles funkciju veikšanai nepieciešamo infrastruktūru (tūrisma, kultūras, zinātnes un investīciju piesaistes jomā), t.sk. maģistrālo ielu sakārtošanai – 74,8 milj. *euro*.

Lielākie ieguldījumi Reģionālās politikas atbalstam:

- Mazo ostu un uzņēmējdarbību veicinošas infrastruktūras attīstība piekrastē – 17,0 milj. *euro*;
- Pārrobežu un pierobežas sadarbība ar mērķi paaugstināt ekonomisko aktivitāti – 12,4 milj. *euro*;
- Ieviest pilnveidotu valsts administratīvi teritoriālo iedalījumu, balstoties uz administratīvi teritoriālās reformas rezultātu novērtējumu – 9,8 milj. *euro*.

Ieguldījumi netika veikti uzdevuma „Palielināt pašvaldību motivāciju piesaistīt investīcijas ražošanas un pakalpojumu sfēras attīstībai, izmantojot atbilstošus nodokļu politikas un citus instrumentus” realizācijai.

Secinājumi

Sociālekonomiskās atšķirības plānošanas reģionos, vērtējot pēc IKP un Teritorijas attīstības indeksa, ir saglabājušās gandrīz nemainīgas.

Reģionu IKP uz vienu iedzīvotāju dispersija (%)¹⁰ rāda, ka 2018. gadā rādītājs ir identisks 2014. gada rezultātam – 43,6%. Tāpēc secināms, ka, neskatoties uz veiktajiem ieguldījumiem un realizētajām politikām, ekonomiskās atšķirības starp reģioniem nav mainījušās. Vienlaikus jāņem vērā, ka 2014.–2020. gada periodā veiktie ieguldījumi lielākajai daļai projektu noslēdzas tikai 2020.–2022. gadā.

Uzņēmējdarbības attīstība reģionos tika monitorēta, sekojot līdzi izmaiņām rādītājā par darba meklētāju īpatsvaru reģionos, kā arī tirgus sektora ekonomiski aktīvo vienību skaitam uz 1000 iedzīvotājiem. Datu analīze rāda, ka ekonomiskā aktivitāte visos reģionos periodā 2014.–2020. gadam ir palielinājusies, tomēr atšķirības starp dažādiem reģioniem ir būtiskas.

Mērķu sasniegšanas pakāpe ievērojami atšķiras katrā no reģioniem, ir redzams, ka Latgales plānošanas reģiona attīstība atpaliek no pārējiem reģioniem un šim reģionam un tā attīstības iespējām nepieciešams pievērst vairāk uzmanības un sniegt vairāk atbalsta, ņemot vērā, ka Austrumu pierobeža ir definēta kā nacionālo interešu telpa. Līdz ar to būtiski 2021.–2027. gadam piemērot tādus teritoriālos kritērijus (piemēram, IKP), kas nodrošinātu teritoriāli mērķētāku pieeju reģionālās attīstības atbalsta pasākumiem.

Lai arī pašvaldību nodokļu ieņēmumi no IIN ir pieauguši ievērojami vairāk par plānoto, tomēr, ņemot vērā, ka kopējie IIN ienākumi valsts budžetā uzrāda stabilu apjomu ~6% no IKP¹¹, jāsecina, ka pašvaldību nodokļu ieņēmumu no IIN pieaugums var būt saistīts mazākā mērā ar reģionu ekonomisko izaugsmi nekā ar citiem faktoriem (t.sk. minimālās algas pieaugumu. Piemēram, periodā 2014.–2020. gadam minimālā alga pieaugusi no 320 līdz 430 *euro*). Turklāt faktiskās rādītāja vērtības atšķirības no plānotās vērtības +71% apmērā norāda uz pārāk pesimistiskiem un/vai pieņēmumiem mērķu noteikšanā.

Iedzīvotāju koncentrēšanās Rīgas plānošanas reģionā un nepietiekama uzņēmējdarbības aktivitāte reģionos pamato nepieciešamību arī turpmāk īstenot pasākumus sociālekonomisko atšķirību mazināšanai radot priekšnoteikumus pārējos reģionos iedzīvotāju aizplūšanas tendences mazināšanai, uzņēmējdarbības potenciāla attīstībai un pakalpojumu efektivitātes uzlabošanai ņemot vērā atšķirīgo iedzīvotāju blīvumu. Tomēr mazināt sociālekonomiskās atšķirības starp Rīgas plānošanas reģionu un pārējiem reģioniem arī turpmāk būs problemātiski, jo iedzīvotāju skaitam koncentrējoties Rīgā un Pierīgā, samazināsies arī uzņēmējdarbības un attīstības potenciāls citos reģionos.

Sociālekonomisko atšķirību saglabāšanās iemesls ir ne tikai iedzīvotāju skaita samazinājums, kas negatīvi ietekmē esošo un potenciālo patēriņu reģionos, bet nepietiekams ir arī piesaistīto investīciju apjoms un līdz ar to arī uzņēmējdarbības aktivitātes pieaugums.

Lai sekmētu investoru piesaisti reģioniem, izmantojot ES fondu atbalstu, līdz 2023. gadam ne mazāk kā 303,92 milj. *euro* apmērā paredzēti ieguldījumi publiskās infrastruktūras un inženierkomunikāciju attīstībā reģionos, t.i., uzņēmējdarbībai nepieciešamo teritoriju, ēku un to infrastruktūras, pievedceļu, inženierkomunikāciju atzaru ierīkošanai un to jaudas palielināšanai (3.3.1. SAM „Palielināt privāto investīciju apjomu reģionos, veicot ieguldījumus uzņēmējdarbības attīstībai atbilstoši pašvaldību attīstības programmās noteiktajai teritoriju ekonomiskajai specializācijai un balstoties uz vietējo uzņēmēju vajadzībām”; 5.6.2. SAM „Teritoriju revitalizācija, reģenerējot degradētās teritorijas atbilstoši pašvaldību integrētajām attīstības programmām”. Līdz 2020. gada beigām ir sasniegti šādi kumulatīvie iznākuma rādītāji – izveidotas 1625 jaunas privātā sektora darba vietas; piesaistītas privātā sektora nefinanšu investīcijas 182,1 milj. *euro* apmērā; atjaunota degradēto teritoriju platība 170,43 ha apmērā, kas pielāgota jaunu komersantu izvietojumam vai esošo komersantu

10 CSP dati; Reģionu (NUTS 3) IKP uz vienu iedzīvotāju dispersija (faktiskajās cenās, procentos); IKR040; https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/ekfin/ekfin__ikp__reg/IKG10_110.px/table/tableViewLayout1/?rxid=82d915a2-87ce-4635-a75c-42c03343be8c

11 Likuma „Par valsts budžetu 2021.gadam” paskaidrojumi, 3. nodaļa. Ieņēmumu analīze; <https://www.fm.gov.lv/lv/media/1634/download>

paplašināšanai, kur atbalsta saņēmēji ir nacionālas nozīmes attīstības centru pašvaldības, reģionālas nozīmes attīstības centru pašvaldības, kā arī novadu pašvaldības). Investīciju piesaistei tāpat ir izveidota Latgales speciālā ekonomiskā zona un izstrādāts regulējums uzņēmējdarbības atbalstam. Kopš Latgales SEZ darbības uzsākšanas līdz 30.12.2020. par investīcijām Latgales SEZ teritorijā ir noslēgti 33 līgumi 27,7 milj. *euro* ieguldījumu apmērā, pabeigta 18 ieguldījumu projektu īstenošana, Latgales SEZ iekļauti 81,7 ha platības, saskaņā ar noslēgtajos līgumos paredzēto plānots līdz 2025. gadam izveidot 223 jaunas darba vietas. (Līdz 31.12.2020. izveidotas 133 jaunas darba vietas).

Valsts aizdevumu programma pašvaldībām Covid-19 izraisītās krīzes seku mazināšanai un novēršanai uzsākta 2020. gadā. Atbalsts sniegts 307 investīciju projektiem par kopējo finansējumu 134,6 milj. *euro*, no kura valsts aizdevums ir – 99,5 milj. *euro*.

Reģionālajā attīstībā, kā arī valsts drošībā nozīmīga ir lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības nozaru ekonomiskā ilgtspēja, kas nodrošina apdzīvotību un bioekonomikas radītās darba vietas no attīstības centriem attālinātās valsts daļās. Atbalsts lauksaimniecības, zivsaimniecības un mežsaimniecības produktu ražošanas un to tālākas pārstrādes attīstībai ir kāpinājis jaudas uzņēmēju konkurētspējai globālajos, tāpat arī vietējos tirgos, kā arī ir spēcīnājis vietējās rīcības grupas, kas dažādo lokālo ekonomiku specializāciju reģionos un sekmē pilsētu un lauku ekonomikas sadarbību.

Ar ES fondiem (ELFLA, EJZF) ir atbalstītas daudzveidīgas bioekonomikas darbības, sākot no zināšanu un prasmju pilnveides līdz aprites principu ieviešanai, pilna ražošanas cikla procesos sadarbībā ar zinātniskajām institūcijām, kas pozitīvi NAP2020 īstenošanas gaitā ir rezultējies ar dabas resursu izmantošanas produktivitātes kāpumu, savukārt negatīvi – mazinājis mazo lauku saimniecību dzīvotspēju lauku telpā.

Reģionālajā attīstībā izšķiroša loma ir uzņēmējdarbības videi reģionos, jo tā sniedz nodarbinātības iespējas un līdz ar to labklājību iedzīvotājiem, stimulē iedzīvotāju palikšanu dzīvesvietās, samazinot teritoriju depopulāciju, kā arī rada ienākumus pašvaldību budžetos no nodokļiem, kas savukārt dod iespējas veikt ieguldījumus teritorijas infrastruktūras uzlabošanā, rezultātā kopumā paaugstinot iedzīvotāju dzīves kvalitāti. Savukārt uzņēmējdarbības vidi lielā mērā spēj ietekmēt pašvaldību darbība.

Lai palielinātu pašvaldību motivāciju piesaistīt investīcijas ražošanas un pakalpojumu jomas attīstībai, izmantojot atbilstošus nodokļu politikas un citus instrumentus, NAP2020 periodā netika veikti ieguldījumi. Tomēr uzdevums nav zaudējis aktualitāti, EM pasūtītajā pētījumā „Produktivitātes ziņojums 2020”¹² ir konstatēts „Valsts interesēs ir jaunu ražošanas uzņēmumu dibināšana, jo tas palielina nodokļu ieņēmumus budžetā, palielina infrastruktūras izmantošanas intensitāti un līdz ar to paaugstina tās efektivitāti, nodrošina darba vietas, nodrošina ekonomisku aktivitāti citos saistītos sektoros un sniedz citus labumus. Vienlaikus pašvaldības galvenā interese ir iedzīvotājs, proti, primāri kur cilvēks ir deklarēts, nevis kur tas ir nodarbināts. Neskatoties uz to, ka ražošanas uzņēmumi nodrošina vietējiem iedzīvotājiem darba vietas, praksē tā nav pietiekoša motivācija pašvaldībai cīnīties par ražošanas uzņēmumu dibināšanu savā teritorijā.”. Tāpēc NAP2027 paredz nepieciešamību piesaistīt vairāk privāto investīciju plānošanas reģionos, kā arī sniegt atbalstu uzņēmējdarbību sekmējošas publiskās infrastruktūras izveidei, izveidot reģionālās projektu programmas mērķtiecīgu ieguldījumu veikšanai, sniegt atbalstu mobilitātes nodrošināšanai darba un pakalpojumu saņemšanas vajadzībām, kā arī stiprināt plānošanas reģionu un pašvaldību kapacitāti attīstības plānošanā un investīciju piesaistē.

Nemot vērā, ka saistībā ar 2020. gadā realizēto administratīvi teritoriālo reformu pašvaldību skaits kļuvis mazāks – 36 novadi un 7 novados neietilpstošas valstspilsētas (līdz 2021. gadam bija 110 novadi un 9 republikas pilsētas), prognozējams, ka notikusi resursu koncentrācija pozitīvi ietekmēs investīciju piesaisti reģionos.

12 Latvijas produktivitātes ziņojums 2020; Padziļināts pētījums: Infrastruktūras ieguldījums produktivitātes veicināšanā, 2020; <https://www.em.gov.lv/lv/media/4225/download>

Rīcības virziens „Pakalpojumu pieejamība līdzvērtīgāku darba iespēju un dzīves apstākļu radīšanai”

Rīcības virziens vērsts uz dzīves kvalitātes atšķirību starp mazāk attīstītām un attīstītām teritorijām mazināšanu. Lai to nodrošinātu, bija paredzēts uzlabot reģionālo un valsts galveno autoceļu stāvokli, kā arī to vietējo autoceļu un pievedceļu stāvokli, kas savieno apdzīvotās vietas ar reģionālās nozīmes attīstības centriem vai lauksaimniecības, pārtikas ražošanas vai mežsaimniecības uzņēmumiem. Bija plānots uzlabot sabiedriskā transporta pakalpojumu organizēšanu vietotā autobusu un vilcienu maršrutu tīklā, atvieglojot pasažieru nokļūšanu no laukiem uz attīstības centriem, un paplašināt ātrgaitas datu pārraides tīklu pieejamību visā Latvijā, lai tostarp atvieglotu arī iedzīvotāju elektronisku saziņu ar publisko pakalpojumu sniedzējiem, vienlaikus paralēli attīstot publiskos e–pakalpojumus un digitālo saturu internetā. Bija paredzēts arī optimizēt klātienē pieejamos publiskos pakalpojumus atbilstoši vienas pieturas aģentūras principam un noteikt publisko un sabiedrisko pakalpojumu grozu dažādiem apdzīvotuma līmeņiem. Lai kavētu iedzīvotāju aizplūšanu uz Rīgas aglomerāciju un sekmētu reģionālo attīstību, rīcības virzienā bija plānots izveidot sistēmu publisko pakalpojumu jomas darbinieku piesaistīšanai darbam ārpus Rīgas.

Pārskats par Rīcības virziena izvirzīto mērķu sasniegšanu atainots tabulā Nr. 11.

Tabula Nr. 11

Mērķis 1. Nodrošināt attīstības centru ērtu un drošu sasniedzamību, t.sk. panākot 2020. gadā labu braukšanas kvalitāti pa autoceļiem, kas savieno nacionālas un reģionālas nozīmes attīstības centrus, un sabiedriskā transporta pieejamības paaugstināšanu, izveidojot efektīvu un sabalansētu sabiedriskā transporta sistēmu			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[399] Samazināts sliktā un ļoti sliktā stāvoklī esošo valsts galveno autoceļu garums, par %		Valsts galvenie autoceļi (kopā 1673 km) 100% apmērā ir ar melno segumu. 2020. gadā 256 km jeb 15,3% valsts galveno autoceļu ir klasificējami kā sliktā/ļoti sliktā stāvoklī esoši ¹³ . Mērķa prognoze bija samazināt sliktā un ļoti sliktā stāvoklī esošo valsts galveno ceļu garumu par 50% līdz 2020. gadam. Sliktā un ļoti sliktā stāvoklī esošo valsts galveno autoceļu garums attiecībā pret 2012. gadu samazinājies par 67%, un attiecīgi mērķa vērtība ir sasniegta.	
[400] Samazināts sliktā un ļoti sliktā stāvoklī esošo valsts reģionālo autoceļu ar melno segumu garums, par %		2020. gadā 1553,7 km jeb 33,4% valsts reģionālo autoceļu ar melno segumu klasificējami kā sliktā/ļoti sliktā stāvoklī esoši. Mērķa prognoze bija samazināt sliktā un ļoti sliktā stāvoklī esošo reģionālo ceļu garumu par 50% līdz 2020. gadam. Sliktā un ļoti sliktā stāvoklī esošo reģionālo autoceļu ar melno segumu garums kopš 2012. gada samazinājies vien par 33%, tomēr ceļu kvalitātei ir tendence pieaugt.	
[401] Autoceļi ar melno segumu no reģionālajiem valsts autoceļiem, %		Valsts reģionālie autoceļi (kopā 5460 km) 85,2% apmērā ir ar melno segumu (4652 km), kas pārsniedz plānoto mērķa vērtību – 82%.	

13 Informatīvais ziņojums „Par Valsts autoceļu sakārtošanas programmas 2014. – 2023. gadam izpildi, valsts reģionālo un vietējo autoceļu būvniecības stratēģiju līdz 2027. gadam, kā arī valsts autoceļu tīkla izvērtējumu”; https://tapportals.mk.gov.lv/public_participations/fc9cd4a6-0ff8-4054-bb82-a07fafc66698; (Kopējais valsts autoceļu garums ir 20 041 km, no tiem 47% ir ar asfaltbetona segumu un 53% – ar grants. Valsts autoceļu tīkla vidējais blīvums ir 0,310 km uz 1 km². Tātad valsts autoceļi ir 28% no visiem valsts un pašvaldību autoceļiem).

[402] Pasažieru apgrozība sabiedriskajā autotransportā (regulārās satiksmes autobusu milj. pasažierkilometri gadā)		Pasažieru apgrozība sabiedriskajā autotransportā pārskata periodā ir tikai nedaudz samazinājusies, 2019. gadā tā sasniedza 2191 miljonu pasažierkilometru gadā, kas ir labāks rezultāts salīdzinājumā ar plānoto rādītāja trajektoriju. 2020. gadā Covid-19 ietekmē samazinājās līdz 1381 miljonam pasažierkilometru.	
Mērķis 2. Nodrošināt pakalpojumu pieejamību atbilstoši demogrāfijas tendencēm un apdzīvojuma izmaiņām			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[405] Mājsaimniecību īpatsvars, kam pieejams internets, %		Mājsaimniecību īpatsvars, kurās pieejams internets, 2020. gadā sasniedza 89,7%, kas būtiski pārsniedz plānoto mērķa vērtību (80%). Interneta pieejamība ir būtiski pieaugusi kopš 2011. gada (bāzes gads), kad rādītāja vērtība bija 63,6%.	
Mērķis 3. Nodrošināt pakalpojumu ērtu pieejamību elektroniskā veidā			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[408] Iedzīvotāju īpatsvars, kas izmanto internetu sadarbībai ar valsts un pašvaldību institūcijām, %		Ik gadu pieaug iedzīvotāju sadarbība ar valsts vai pašvaldību iestādēm, izmantojot internetu – rādītāja vērtība pieaugusi no 41% 2011. gadā (bāzes gads) līdz 76% 2020. gadā. Mērķa vērtība (60%) tika sasniegta jau 2016. gadā. Vienlaikus 2020. gadā 14,9% iedzīvotāju kā iemeslu, kāpēc neizmantoja internetu, lai nosūtītu aizpildītas veidlapas valsts, pašvaldību vai sabiedrisko pakalpojumu sniedzējiem pēdējos 12 mēnešos, norāda – prasmju vai zināšanu trūkums.	

Progresu novērtējums

Rīcības virziena „Pakalpojumu pieejamība līdzvērtīgāku darba iespēju un dzīves apstākļu radīšanai” mērķu sasniegšanai sākotnēji bija plānots investēt kopumā 1,6 miljrd. *euro*. Rīcības virziena uzdevumu īstenošanai ir apzinātas kopējās investīcijas 1,48 miljrd. *euro* apmērā, kas veido 91,9% no sākotnēji plānotā. No minētajām investīcijām lielāko daļu jeb 48,9% veido valsts budžeta finansējums, bet 47% ir ES fondu finansējums un privātais finansējums – 3,35%.

Lielākie ieguldījumi rīcības virziena īstenošanā:

- Reģionālo autoceļu sakārtošana, priekšroku dodot autoceļiem, kuri savieno nacionālās un reģionālās nozīmes attīstības centrus – 469,0 milj. *euro*;
- Nozīmīgāko transporta koridoru infrastruktūras nodrošināšana un attīstība (TEN-T), tai skaitā pilsētu satiksmes infrastruktūras sasaiste ar TEN-T tīklu. Valsts galveno autoceļu seguma rekonstrukcija – 458,42 milj. *euro*;
- Noteikt un ieviest publisko un sabiedrisko pakalpojumu grozu dažādiem apdzīvojuma līmeņiem: a) pakalpojumi nacionālās un reģionālās nozīmes centros (9+21); b) pakalpojumi lauku teritorijās (ārpus nacionālās un reģionālās nozīmes centriem) – 111,20 milj. *euro*;
- Sabiedriskā transporta pakalpojumu organizēšana vienotā autobusu un vilcienu maršrutu tīklā, nodrošinot lauku iedzīvotājiem iespējas nokļūt reģionālās nozīmes attīstības centros, un no tiem nacionālās nozīmes attīstības centros un galvaspilsētā (pagastu savienojums ar 21+9, vismaz divas reizes dienā) – 158,34 milj. *euro*;
- Vietējo autoceļu un pievadceļu sakārtošana, priekšroku dodot autoceļiem, kuri savieno apdzīvotās vietas ar reģionālās nozīmes attīstības centriem, kā arī lauksaimniecības, pārtikas ražošanas un mežsaimniecības uzņēmumiem, un uz kuriem ir lielāka satiksmes intensitāte – 151,36 milj. *euro*;

- Digitālā satura un citu produktu veidošana un e-pakalpojumu attīstība, paplašinot pakalpojumu pieejamības un izmantošanas iespējas ekonomiskajā darbībā, kā arī iedzīvotāju e-prasmju pilnveide – 71,75 milj. *euro*.

Vismazākais finansējums veltīts uzdevuma „Sistēmas izveide publisko pakalpojumu jomas darbinieku piesaistīšanai darbam ārpus Rīgas aglomerācijas” realizācijai – 4,98 milj. *euro*.

Secinājumi

NAP2020 izvirzītie mērķi attiecībā uz valsts galveno autoceļu stāvokļa izmaiņām ir sasniegti. Tomēr vienlaikus valsts reģionālo autoceļu stāvokļa izmaiņas nav sasniegušas prognozēto. Valsts autoceļu ar melno segumu īpatsvars no visiem valsts reģionālajiem autoceļiem NAP2020 realizācijas periodā ir mainījies par ~10%, jau 2016. gadā sasniedzot vērtību 84.1% jeb 4609 kilometri, līdz ar to pašlaik prioritātei būtu jābūt valsts reģionālo ceļu ar melno segumu stāvokļa uzlabošanai, paralēli palielinot arī valsts reģionālo autoceļu ar melno segumu īpatsvaru. Vienlaikus Satiksmes ministrija, izvērtējot Valsts autoceļu sakārtošanas programmas 2014. – 2023. gadam izpildi, prognozē NAP2020 mērķu sasniegšanu 2021. gadā (t.i., valsts galveno autoceļu sluktā un ļoti sluktā stāvoklī samazinājums būs 75% salīdzinājumā ar 2012. gadu, t.i., 80% valsts galveno autoceļu būs ļoti labā, labā vai apmierinošā stāvoklī, un valsts reģionālie autoceļi ar melno segumu sluktā un ļoti sluktā stāvoklī attiecībā pret 2012. gadu būs samazinājušies par 55%, un 60% būs labā, ļoti labā vai apmierinošā stāvoklī).

Latvijas valsts autoceļu tīkla noslodzes dati rāda, ka divas trešdaļas (66,9%) automašīnu ikdienas braucieniem izmanto tikai 10% valsts autoceļu posmu¹⁴. Vislielākā satiksmes intensitāte ir uz autoceļiem Rīgas plānošanas reģionā.

Latvijas valsts pārziņā atrodas liels maz noslogotu autoceļu tīkls, salīdzinot ar līdzīga lieluma Rietumeiropas valstīm. Nepietiekamā finansējuma dēļ valsts vietējo autoceļu būvniecības darbi periodā no 2014. līdz 2020. gadam veikti 1290 km apjomā jeb 10% no visiem valsts vietējiem autoceļiem, nepietiekamā finansējuma dēļ nepieciešamajā apjomā netiek veikta valsts vietējo autoceļu brauktuvju segumu atjaunošana un pārbūve. Līdz ar to jāizvērtē valsts vietējo autoceļu pārvaldīšanas modeļa maiņa, lai lēmumi par autoceļu uzturēšanu un pārvaldīšanu tiktu pieņemti iespējami zemākā administratīvā līmenī, pēc iespējas tuvāk šo autoceļu lietotājiem.

Datu analīze rāda, ka ir vērojams progress attiecībā uz informācijas un komunikāciju tehnoloģiju pieejamību un plašāku izmantošanu. 2020. gadā regulāro interneta lietotāju (lieto internetu vismaz reizi nedēļā) īpatsvars sasniedza 86,9%. Visaugstākais regulāro interneta lietotāju īpatsvars ir Rīgā (90%), bet viszemākais – Latgalē (78,7%). Jauniešu vecuma grupā (16–24 gadi) internetu reizi nedēļā lieto 97,9% iedzīvotāju, 25–54 gadu vecumā grupā šis rādītājs ir 95,2%, bet 55–74 gadu vecumā grupā – 69,6%. Iedzīvotāji internetu izmanto dažādām aktivitātēm, populārākās no tām ir interneta bankas un elektroniskā pasta lietošana, ko izmanto attiecīgi 85,9% un 85,4% iedzīvotāju.

2020. gadā platjoslas internets ir pieejams 87,6% mājsaimniecību. Interneta pieejamība mājsaimniecībā ir saistīta ar dzīvesvietas reģionu, personu skaitu mājsaimniecībā, bērnu esamību ģimenē un mājsaimniecības ienākumu līmeni – visplašāk platjoslas internets pieejams Rīgas un Zemgales reģionā – 89,6% mājsaimniecību, turpretī Latgalē – 80,3% mājsaimniecību. Tomēr atšķirības interneta pieejamībā nav izteiktas atkarībā no dzīvesvietas urbanizācijas, kas ļauj domāt, ka reģionālās atšķirības visdrīzāk ir skaidrojamas ar vecāka gadagājuma iedzīvotāju īpatsvaru reģionos. Pilsētās platjoslas internets pieejams 88,7%, bet laukos – 84,7% mājsaimniecību.

2020. gadā Latvija atpaliek no ES vidējā rādītāja fiksēto platjoslas tīklu izmantošanā, jo Latvijā šis rādītājs ir 64%, bet visā ES – 78%. 100 Mb/s fiksētā platjoslas pieslēguma izmantošana joprojām ir ievērojami zem noteiktā mērķa, proti, 50% mājsaimniecību. Digitālās plaiss starp pilsētām un lauku apgabaliem pārvarēšana ir bijis viens no galvenajiem platjoslas stratēģijas mērķiem. Savienjošās sakaru līnijas (t. s. „vidējās jūdzes”) projekta ietvaros ir izvērsti optiskās šķiedras tīkls (konkrēti atvilces maršrutēšanas infrastruktūra) līdz vietējai sakaru līnijai (t. s. „pēdējai jūdzei”) „baltajās” zonās. Taču, tā kā lauku apvidos ir zemi ienākumi un tie ir mazapdzīvoti, komerciālā interese par savienojuma pēdējās daļas ierīkošanu līdz gala lietotājiem ir neliela.

14 Informatīvā ziņojuma projekts „Par Valsts autoceļu sakārtošanas programmas 2014.–2023. gadam izpildi, valsts reģionālo un vietējo autoceļu būvniecības stratēģiju līdz 2027. gadam, kā arī valsts autoceļu tīkla izvērtējumu”; https://tapportals.mk.gov.lv/public_participations/fc9cd4a6-0ff8-4054-bb82-a07fafc66698

Platjoslas pieslēgumu ierīkošanas nozīmība iedzīvotājiem ir līdzvērtīga elektroenerģijas pieslēgumu ierīkošanai, tāpēc ir jāvienādo arī normatīvā vide, padarot to daudz labvēlīgāku platjoslas tīklu un pieslēgumu izveidei.

DESI (*Digital Economy and Society Index*)¹⁵ indekss rāda, ka Latvijas rādītāji attiecībā uz digitālajiem publiskajiem pakalpojumiem ir ievērojami augstākā līmenī nekā ES vidēji, ir turpinājusi uzlaboties elektroniskās pārvaldes pakalpojumu kvalitāte un ir palielinājies to lietotāju skaits. Saskaņā ar DESI indeksu digitālo publisko pakalpojumu izmantošana ir augstākā līmenī nekā daudzās ES valstīs – piemēram, e-pārvaldes lietotāji 2020. gadā Latvijā ir 83%, bet ES vidēji – 67%. Vienlaikus DESI indekss, vērtējot iedzīvotāju prasmes, rāda, ka 2020. gadā pamata un augstāko digitālo prasmju līmeņi joprojām ir krietni zem ES vidējiem rādītājiem. Tikai 43% iedzīvotāju vecumā no 16 līdz 74 gadiem ir vismaz digitālās pamatprasmes (ES vidējais rādītājs — 58%), un tikai 24% ir augstas digitālās prasmes (ES vidējais rādītājs — 33%).

Lai gan iedzīvotāju saziņa ar valsts un pašvaldību institūcijām pēdējos dažos gados ir pieaugusi (t.sk. Covid-19 ietekmē), vairāku rādītāju dati nav optimistiski. Saskaņā ar DESI indeksu digitālo publisko pakalpojumu izmantošana ir augstākā līmenī nekā daudzās ES valstīs – piemēram, e-pārvaldes lietotāji 2020. gadā Latvijā ir 83%, bet ES vidēji – 67%. Vienlaikus, apskatot Globālo inovāciju indeksu¹⁶ (*Global Innovation Index*), infrastruktūru raksturojošs Latvijas rādītājs ir ierindots 45. vietā no 345 pasaules valstīm. Turklāt Latvijas infrastruktūras rādītājs ir ievērojami zemāks nekā kaimiņvalstīs, proti, Igaunija ir ierindota 5. vietā un Lietuva 38. vietā. Runājot par infrastruktūras rādītāja komponentēm, Latvija samērā vājus rezultātus demonstrē tādās pozīcijās kā valsts pārvaldes tiešsaistes pakalpojumi un tiešsaistes e-dalība. Vienlaikus indeksa autori kā vāju vietu Latvijas ienākumu līmeņa valstu grupā atzīmē arī IKT piekļuvi.

Digitalizācijas iespēju izmantošana ir būtiska, lai uzturētu produktivitāti un uzlabotu dzīves līmeni. Ņemot vērā iedzīvotāju digitālo prasmju vērtējumus, kā arī e-pakalpojumu izmantošanas līmeni, secināms, ka sabiedrība nav pilnībā gatava ekonomikas digitālajai transformācijai, tāpēc – ir nepieciešama politikas un rīcību fokusa pārvirzīšana no valsts pakalpojumu attīstīšanas uz digitālo prasmju ieviešanu un esošo pakalpojumu lietojamības uzlabošanu.

15 *Digital Economy and Society Index 2020*; <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi-latvia>

16 *Global Innovation Index 2020*; https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf

Rīcības virziens: „Dabas un kultūras kapitāla ilgtspējīga apsaimniekošana”

Rīcības virziens bija vērsts uz dabas kapitāla produktīvu un ilgtspējīgu izmantošanu, vienlīdz atbalstot gan intensīvo, gan videi draudzīgāku ražošanu, turklāt ir veikti tādi ar tiešu dabas saglabāšanu saistīti pasākumi kā īpaši aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošana, ekoloģiski nozīmīgu ilggadīgo zālāju aizsardzība, biotopu atjaunošana, bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos un citi agrovīdus pasākumi. Tāpat nodrošināta normatīvajos aktos noteikto kompensāciju daļēja izmaksa par īpaši aizsargājamo nemedījamo sugu un migrējošo sugu dzīvnieku nodarītajiem postījumiem un par saimnieciskās darbības ierobežojumiem īpaši aizsargājamās dabas teritorijās un mikroliegumos.

Lai sekmētu dabas kapitāla ilgtspējīgu apsaimniekošanu, rīcības virziena ietvaros izmantoti dažādi finanšu instrumenti vides, augsnes un ūdens resursu aizsardzībai, ainavas un bioloģiskās daudzveidības nodrošināšanai bioloģiskās lauksaimniecības stiprināšanai, vidi saudzējošām tehnoloģijām, pārtikas nekaitīguma, dzīvnieku labturības, slimību un identifikācijas un reģistrācijas prasību izpildei, zivju resursu ilgtspējīgai saglabāšanai, meža resursu ilgtspējīgai saglabāšanai, bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas un ekosistēmu aizsardzības priekšnoteikumu izstrādei, antropogēnās slodzes, erozijas un vides piesārņojuma mazināšanai īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, tāpat atbalstīta rūpnieciskā pāreja uz resursu efektīvas izmantošanas ekonomiku (Zaļais publiskais iepirkums), tā veicinot zaļo izaugsmi, ekoinovācijas un ekoloģisko raksturlielumu pārvaldību publiskajā un privātajā sektorā. Savukārt, lai sekmētu lauksaimniecībā izmantojamās un meža zemes izmantošanu saimnieciskajā darbībā, uzlabotas publiskās un privātās ūdens režīmu regulējošās infrastruktūras funkcijas.

Būtiska loma atvēlēta arī vides monitoringam, zvejas kontrolei, augu veselības un augu aprites uzraudzības nodrošināšanai, lai gūtu informāciju par izmaiņām dabas kapitāla ilgtspējīgas izmantošanas rezultātā.

Savukārt, lai panāktu resursu ilgtspējīgāku apriti, ir attīstīta atkritumu pārstrāde un reģenerācija, veicinot arī dažāda veida atkritumu atkārtotu izmantošanu.

Lai attīstītu kultūras dzīves telpu, rīcības virziens bija vērsts uz kultūras pieejamības veicināšanu, novadu kultūr-vēsturiskā mantojuma atjaunošanu un tūrisma attīstību. Dabas kapitāla pakalpojumu attīstībai NAP2020 uzdevumi paredzēja integrētas rekreatīvās un dabas takas, sporta aktivitātes, tādējādi radot iespēju vairāk nodarboties ar riteņbraukšanu, nūjošanu, slēpošanu, peldēšanu un pārgājieniem. Kultūras kapitāla attīstībai bija plānots īstenot produktu un pakalpojumu veidošanu uz materiālās un nemateriālās kultūras mantojuma bāzes, kultūras pieminekļu atjaunošanu, dabas objektu aizsardzības un apskates infrastruktūras attīstību. Rīcības virzienā iekļautie uzdevumi tūrisma attīstībai paredzēja labiekārtot tūrisma infrastruktūru.

Pārskats par Rīcības virziena izvirzīto mērķu sasniegšanu atainots tabulā Nr. 12.

Tabula Nr. 12

Mērķis 1. Saglabāt dabas kapitālu kā bāzi ilgtspējīgai ekonomiskajai izaugsmei un sekmēt tā ilgtspējīgu izmantošanu, mazinot dabas un cilvēka darbības radītos riskus vides kvalitātei			
Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[424] Bioloģiskajā lauksaimniecībā izmantotās platības, % no visām lauksaimniecībā izmantotajām platībām		Rādītāja vērtība 2019. gadā sasniedza 14,8%, kas pārsniedz izvirzītos 10% no LIZ. Lielāks atbalsts bioloģiski saražotās produkcijas pārstrādei un piekļuvei tirgum var kāpināt bioloģiskajā lauksaimniecībā izmantoto platību teritoriju īpatsvara pieaugumu, kas ražo vērtīgu un ekoloģisku lauksaimniecības produkciju.	

[425] Apsaimniekotās lauksaimniecībā izmantotajām zemes īpatsvars, %		Rādītāja vērtība 2020. gadā sasniedza 86,2%, kas ir augstākā izmantoto lauksaimniecības zemju īpatsvara vērtība kopš Latvijas iestāšanās ES. Tomēr jānorāda, ka intensīvās konvencionālās lauksaimniecības metožu ietekmē samazinās bioloģiskās daudzveidības bioloģiskās daudzveidības vērtības un ir lielāks risks vides, augsnes un ūdens ekosistēmu piesārņojumam, proti, LIZ pieaugums bez vides saudzīgu metožu mērķtiecīgākas atbalstīšanas konfliktē ar vides un bioloģiskās daudzveidības politiku mērķu vērtību sasniegšanu. Turklāt jānorāda, ka plānotais NAP2020 mērķis nav sasniegts un gandrīz 14% LIZ joprojām netiek izmantota kā ekonomikas resurss.	
[426] Pārstrādāto atkritumu īpatsvars, %		Rādītāja vērtība sākotnēji uzrādīja augošu dinamiku atkritumu pārstrādē, diemžēl 2014.gadā tā strauji krīt, sasniedzot 42% pārstrādāto atkritumu īpatsvaru, kas saistīts ar datu aprēķinu izmaiņām. Tāpat jānorāda, ka joprojām LV ir salīdzinoši augsts mājsaimniecības atkritumu īpatsvars, kas tiek apglabāts poligonos – aptuveni <u>ceturtdaļa no atkritumu poligonos pieņemtajiem atkritumiem</u> , proti, būtu nepieciešams papildināt šķirošanas un mehāniskās priekšapstrādes tehniskās iespējas poligonos, kuros ir fiksēts tehniskās kapacitātes trūkums.	
[427] Lauku putnu indekss (1999.g. = 100)		Rādītāja vērtība pēdējo gadu laikā ir bijusi lejupslīdoša (2015. gadā veido 129, bet 2020. gadā – 92), vienlaikus nacionālās vides politikas nesniedz informāciju par šīs vērtības kritiskajiem robežsliekšņiem Latvijas teritorijā. Rādītāja izmaiņas, iespējams, norāda uz nelabvēlīgu lauksaimniecības politikas ietekmi uz ekosistēmām, kur mājo Lauku putnu indeksā ietvertās putnu populācijas.	
[428] Meža putnu indekss		Rādītāja vērtība pārskata periodā ir mainīga (2017. gadā tā bija 101, bet 2020. gadā veido 92). Būtiski, ka nacionālās vides politikas nesniedz informāciju par šīs vērtības kritiskajiem robežsliekšņiem Latvijā. Nepieciešams vērtēt pēdējo gadu mežsaimnieciskās darbības ietekmi uz putnu populācijām.	
[429] Mežainums (mežu platība, % no kopējās valsts teritorijas)		Rādītāja vērtība sākot no 2014.gada ir stabila (mežainums aptuveni sastāda 50% no kopējās valsts teritorijas), un tam ir neliela pieauguma tendence.	

Mērķis 2. Kultūras pasākumu resursu ilgtspējīga izmantošana

Rādītāji	Tendence	Skaidrojums	Mērķa izpilde
[432] Kultūras pasākumu apmeklējumu skaits gadā (uz 100 iedzīvotājiem)		Rādītājs saglabāja tendenci pieaugt līdz 2019. gadam. NAP2020 noteiktā mērķa vērtība 2020. gadam tika pārsniegta 2019. gadā, sasniedzot 325 kultūras pasākumu apmeklējumu skaitu. Savukārt 2020. gada rādītājs, uzrādot vien 97 kultūras pasākumu apmeklējumu, demonstrē Covid-19 izplatības izraisītās krīzes graujošo ietekmi uz kultūras patēriņu.	

[433] Amatiermākslas kolektīvu dalībnieku skaits uz 100 iedzīvotājiem		Dalībnieku skaits amatiermākslas kolektīvos turpināja pieaugt, pārsniedzot NAP2020 noteiktā mērķa vērtību 2020. gadam iepriekšējos gados (2015., 2017., 2018., 2019.) ar minimālām izmaiņām. Neskatoties uz Covid-19 apstākļiem, rādītāja kritums bija zems, 2020. gadā sastādot 2,42 (3 – NAP2020 noteiktā vērtība).	
[434] Ārvalstu tūristu, kas uzturas 4 un vairāk dienas, skaits, milj., gadā	Nav datu		Nav datu

Progresu novērtējums

Rīcības virziena „Dabas un kultūras kapitāla ilgtspējīga apsaimniekošana” mērķu sasniegšanai sākotnēji tika plānots investēt kopumā 753,7 milj. *euro*. Rīcības virziena uzdevumu īstenošanai ir apzinātas kopējās investīcijas 818 milj. *euro* apmērā, kas veido 108,5% no sākotnēji plānotā. No minētajām investīcijām lielāko daļu jeb 63,74% veido ES fondu finansējums, bet 29,74% ir valsts budžeta finansējums un cits ārvalstu finansējums finansējums – 4,58%.

Lai saglabātu, aizsargātu un attīstītu nozīmīgu kultūras un dabas mantojumu un piedāvātu jaunradītus pakalpojumus kultūras un dabas mantojuma objektos, ar ES fondu atbalstu tika nodrošinātas investīcijas nozīmīgu kultūras un dabas mantojuma objektu sociālekonomiskā potenciāla attīstībai un integrācijai vietējās ekonomikas struktūrā. Tāpat nodrošināta profesionālās mākslas un kultūras pakalpojumu pieejamība reģionos. Reģionālo koncertzāļu darbība nodrošinājusi daudzveidīgas kultūrvides pieejamību un pakalpojumu pieaugumu, kā arī veicinājusi reģionālo konkurētspēju, to ekonomisko attīstību un pievilcību un tūristu skaita pieaugumu reģionos. Vienlaikus sniegts atbalsts profesionālās mākslas attīstības un profesionālo kolektīvu darbības nodrošināšanai un nodrošināta kultūras pakalpojumu klāsta daudzveidība. 2016. gadā pieņemts Nemateriālā kultūras mantojuma likums, stimulējot nemateriālā kultūras mantojuma saglabāšanu un tā ekonomiskā potenciāla attīstību.

Lielākie ieguldījumi rīcības virziena īstenošanā:

- Palielināta augsnes auglība un meža resursu vērtība, pēc iespējas mazinot ietekmi uz vidi un pielietojot vidi saudzējošas tehnoloģijas 288,17 milj. *euro*;
- Energoefektīvu un ekoloģiskas izcelsmes preču un pakalpojumu („Zaļais publiskais iepirkums”) plašāka nodrošināšana publiskajos iepirkumos – 174,73 milj. *euro*;
- Zemes un citu dabas resursu ilgtspējīgas izmantošana un bioloģiskās daudzveidības stimulēšana, pielietojot vidi saudzējošas tehnoloģijas – 172,74 milj. *euro*;
- Ūdenstilpju un lauksaimniecībā izmantojamās zemes izmantošanas pārtikas ražošanai palielināšana, t.sk. uzlabojot publisko ūdens režīmu regulējošo infrastruktūru – 50,47 milj. *euro*;
- Atkritumu šķirošana un dalīti savākto atkritumu pārstrāde 34,2 milj. *euro*;
- Uz eksportu orientētu integrētu tūrisma, kultūras, veselības un dabas kapitāla infrastruktūras, pakalpojumu un produktu piedāvājuma attīstība 17,04 milj. *euro*.

Lielākie ieguldījumi kultūras atbalstam:

- kultūras mantojuma saglabāšana, atjaunošana un ar to saistītas infrastruktūras attīstīšana 35,2 milj. *euro*.

Secinājumi

Lauksaimniecībā izmantojamo zemju pieaugums un bioloģiskā lauksaimniecības prakses izplatība ir komplekss lauksaimniecības politikas pasākumu rezultāts, kas veidots dialogā ar nevalstisko organizāciju partneriem, nozaru ekspertiem un izvērtējot zinātnieku viedokli par labākajām atbalsta formām. Savukārt dialoga ceļā identificētās nepieciešamās izmaiņas tika integrētas Latvijas Lauku attīstības programmā 2014. – 2020. gadam sekmīgākai tās mērķa vērtību sasniegšanai.

Apsaimniekoto lauksaimniecības zemju īpatsvara pieaugums ir noticis uz aramzemju pieauguma rēķina, turklāt graudkopības saimniecības ir pierādījušas ienākumu gūšanas spēju¹⁷. Būtiski, ka LIZ plašāka apsaimniekošana ar intensīvās konvencionālās ražošanas metodēm varētu radīt pretrunas ar klimata politikas mērķa vērtību sasniegšanu, ievērojot lauksaimniecības nozares prognozēto vides piesārņojuma pieaugumu.

Lauku putnu indeksa vērtību pakāpenisks samazinājums liecina par izmaiņām monitorējamo putnu sugu sastopamībā. Savukārt noteiktu putnu sugu sastopamības samazinājuma faktori būtu vērtējami un analizējami ilgtermiņa pētījumos sinerģijā ar lauksaimniecības politikas intervencēm, tā uzkrājot datus un veidojot ilgtermiņa analīzi par izmaiņām dabas vērtību sastopamībā, kas notiek vai var notikt globālu un pakāpenisku klimata pārmaiņu rezultātā, kā arī lauksaimnieciskās darbības rezultātā.

Nenoliedzami lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstības rezultātā tiek ietekmētas arī dabas daudzveidības vērtības un vides stāvoklis, tāpat šo nozaru attīstībai un specializācijai ir nozīmīga loma klimata mērķu sasniegšanā. Jāveicina vides stāvokļa, bioloģiskās daudzveidības un bioekonomikas attīstības horizontāla, nevis vertikāla¹⁸ plānošana, lai panāktu savstarpēji papildinošu valsts un ES fondu atbalstīto pasākumu ietekmi uz nacionālo zaļā kursa mērķvērtību sasniegšanu.

Savukārt atkritumu pārstrādes un dabas vērtību saglabāšanas mērķvērtību sasniegšana ir iepalikusi, kas skaidrojams ar inovatīvo un zaļo tehnoloģiju augstajām izmaksām, tāpat arī sabiedrības izmaksu pamatotām produktu un pakalpojumu izvēlēm. Turklāt atkritumu apsaimniekošanas kvalitatīvā pārvaldībā ir jārisina uzdevumi, kas saistīti ar atkritumu uzskaites un statistikas datu kvalitāti, efektīvāku kontroli un visu pušu atbilstošu iesaisti un atbildību.

Atkritumu pārstrāde jeb resursu atgriešana ekonomikā ir nepieciešamība mainīt ne tikai sabiedrības, bet arī uzņēmējdarbības paradumus recirkulējamu resursu/materiālu izmantošanā. Jau šodien ir jāmaina paradumi, kas veidojušies patēriņa ekonomikas ietekmē, apzinoties to mantojuma daļu, ko atstāsim nākamajām paaudzēm, turpinot atkritumu uzglabāšanu poligonos. Tiek plānots, ka depozīta sistēmas ieviešana mainīs sabiedrības paradumus atkritumu šķirošanā un kāpinās resursu apriti, kā arī veidos jaunas uzņēmējdarbības formas.

Teritoriālā koncentrācija nodrošināja, ka investīcijas tika veiktas teritorijās, kurās dabas un kultūras mantojuma attīstībai ir lielākā potenciālā ietekme uz reģionālās attīstības, vietējās izaugsmes, komercdarbības, nodarbinātības un izaugsmes veicināšanu.

Investējot dabas un kultūras mantojuma objektu (infrastruktūras) attīstībā, tika veidoti kultūras un dabas objekti, dažādi tūrisma produkti un pakalpojumi. Lai pēc iespējas vairāk samazinātu tūrisma sezonālās efektivitātes efektu, kultūras un dabas mantojuma objektu attīstība nodrošināja dažādu tūrisma pakalpojumu piedāvājumu ārpus aktīvākās tūrisma sezonas.

Īstenojot rīcības virzienu kultūras jomā, lieli ieguldījumi tika veikti kultūras mantojuma saglabāšanai, atjaunošanai un ar to saistītai infrastruktūras attīstīšanai, tādējādi veicinot nozīmīgu kultūras un dabas mantojuma vērtību saglabāšanu un atbildīgu izmantošanu uzņēmējdarbībai un reģionālajai attīstībai. Investējot 35,2 miljonus *euro* no ES struktūrfondu līdzekļiem, visā Latvijas teritorijā īstenoti 74 projekti.

Kultūras piedāvājuma daudzveidošanā, kultūras lomas sabiedrībā palielināšanā, kultūras organizatoru kapacitātes pieaugumā, valsts atpazīstamības veidošanā un Latvijas kultūras un radošo industriju konkurētspējas palielināšanā liela loma bija lielajām kultūras programmām: Rīga – Eiropas kultūras galvaspilsēta 2014, Latvijas prezidentūra ES Padomē un tās kultūras programma, Latvijas valsts Simtgade, Eiropas kultūras mantojuma gads.

NAP2020 īstenošanas laikā sakārots kultūras mantojuma nozares normatīvais regulējums, sasniegti augsti rezultāti mantojuma digitalizācijas un informācijas pieejamības laukā. Būtiski pieaudzis dalībnieku skaits mākslinieciskās pašdarbības kolektīvos, tautas mākslas un tradicionālās kultūras pasākumu (kas organizēti ar valsts atbalstu) skaits, kā arī radīto jaundarbu (izrādes, koncerti, filmas) skaits. Par nozīmīgu pavērsienu kultūras pieejamības šķēršļu un sociālās nevienlīdzības

17 https://www.zm.gov.lv/public/ck/files/KLP%20SP_LV_PROJEKTS_20211101_TIRS.pdf

18 Nozaru pasākumiem nav sinerģijas ar citas nozares nacionālo mērķvērtību sasniegšanu

mazināšanā uzskatāma Latvijas skolas somas iniciatīva, kas turpināma arī nākamajā plānošanas periodā, savukārt radošo personu statusa nostiprināšanai 2017.gadā pieņemts Radošo personu statusa un profesionālo radošo organizāciju likums. Reģionālo koncertzāļu vai daudzfunkcionālo centru darbības rezultātā palielinājies profesionālās mākslas piedāvājums reģionālajos centros. Stratēģiskāk vērsti kļuvuši pašvaldību ieguldījumi kultūras sektorā, tostarp kultūras mantojuma objektos, kas ir radījuši gan sociālos, gan ekonomiskos efektus, jo īpaši kultūras tūrisma piedāvājuma attīstībā.

NAP2020 periodā veikti ieguldījumi, kas būtiski uzlabojuši kultūras dzīves vitalitāti, dinamiku un daudzveidību kultūras piedāvājuma aspektā (infrastruktūra, mākslinieciskās jaunrades, kultūras un radošo produktu daudzveidība un mākslinieciskā kvalitāte), taču izaicinājumu statusu saglabā vairāki kultūras līdzdalības un kultūras patēriņa aspekti, jaunu auditoriju apguves stratēģiju izstrāde, tostarp kultūras pakalpojumu un piedāvājuma integrācija digitālajā vidē, kultūras nozarē nodarbināto atalgojuma problēma, kas izpaužas arī cilvēkresursu piesaistes kultūras un radošo industriju sektoram izaicinājumos. Vienlaikus nav izdevies panākt vairāku nacionāli nozīmīgu infrastruktūras projektu – Nacionālā akustiskā koncertzāle, Laikmetīgās mākslas muzejs – īstenošanu.

Secinājumi

2022. gada sākumā ir pagājis viens gads, kopš ir noslēdzies NAP2020 darbības termiņš. Tā ir iespēja atskatīties uz iepriekšējos septiņos gados paveikto, izvērtēt, ko ir izdevies sasniegt, kurās jomās izdevies sasniegt vairāk, nekā plānots, ko izdevies gandrīz sasniegt, kā arī to, ko sasniegt tomēr nav izdevies. Jebkurš attīstības plāns ir nākotnes attīstības redzējums, kas var piepildīties lielākā vai mazākā mērā, tomēr reti šādi plāni piepildās pilnībā, jo to īstenošanu var ietekmēt ļoti daudzi un dažādi apstākļi, arī iepriekš neparedzami. Pasaules ekonomikā nepārtraukti rodas jauni inovatīvi risinājumi un produkti, globalizācija maina valstu un uzņēmumu savstarpējās tirdzniecības saites, rodas un tiek pārvarētas dažāda veida un apmēra krīzes, ģeopolitiskajā jomā mainās valstu attiecības un ietekme. Tomēr ir svarīgi, ka šāds plāns kā valsts vidēja termiņa attīstības stratēģija valstij ir izveidots, tik labs, kādu tā sagatavošanas laikā kopīgi varējām izveidot un par kādu esam spējuši valstī arī politiskajā līmenī vienoties, un ka valsts un sabiedrība īsteno tās aktivitātes, kuras arī mainīgajos mūsdienu apstākļos virza valsti pretī tiem mērķiem, kas plānā ir tikuši izvirzīti, lai celtu dzīves kvalitāti un iespējas Latvijā padarītu labākas visiem iedzīvotājiem.

2012. gadā Saeima, apstiprinādama NAP2020, izvirzīja trīs stratēģiskos šā plāna mērķus. Viens no tiem bija saistīts ar tautsaimniecības apjoma pieaugumu, divi citi – ar ienākumu nevienlīdzības mazināšanu un tautas ataudzi. Vērtējot NAP2020 izpildi tikai pēc stratēģiskajiem rādītājiem, var secināt, ka šo mērķu sasniegšanu ne visos gadījumos ir izdevies īstenot. Ja IKP uz vienu iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes kā īpatsvars no ES valstu vidējā IKP apjoma ir pat pārsniedzis plānoto apjomu (72%, plānots bija 70% no ES vidējā rādītāja), tad ienākumu nevienlīdzību atspoguļošais S80/S20 indekss 2019. gadā ar nelielām svārstībām visa perioda ietvaros ir saglabājis gandrīz nemainīgs. Tomēr attiecībā uz IKP mērķi jānorāda, ka to būtiski ietekmē ekonomiskās norises visās ES valstīs, bet, ja tiek salīdzināta Latvijas IKP izaugsme ar mūsu kaimiņvalstu Lietuvas un Igaunijas ekonomikas izaugsmi, nākas secināt, ka Latvija pēc šā rādītāja joprojām stabili atpaliek no Igaunijas un aizvien vairāk sāk atpalikt arī no Lietuvas, kas nav uzskatāma par pozitīvu tendenci. Attiecībā uz mērķi sasniegt līdzsvarotu dabisko pieaugumu, proti, ka gada laikā piedzimst ne mazāk iedzīvotāju kā nomirst, secināms, ka to nav izdevies sasniegt, un atšķirības starp faktisko dabisko pieaugumu un tā mērķa vērtību ir ievērojamas. Ja līdz 2016. gadam dabiskā pieauguma tendence vēl bija atbilstoša mērķa uzstādījumam, tad 2016. gadā iezīmējās dzimstības samazinājuma tendence, un attiecīgi dabiskais pieaugums kļuva ar katru gadu aizvien vairāk negatīvs. Lielā mērā šā rādītāja virzību nosaka iedzīvotāju vecumstruktūra Latvijā, un tādēļ būtiskāk ir sekot summārajam dzimstības koeficientam, kas precīzāk raksturo nākotnes demogrāfijas tendences. Kopumā šo stratēģisko rādītāju tendences vērtējamas kā nepietiekami apmierinošas. Nav arī iespējams mērķu nesasniegšanu un Latvijas tautsaimniecības izaugsmes atpalikšanu no kaimiņvalstīm attaisnot ar ārējiem neparedzamiem faktoriem, izņemot ietekmi uz IKP, ko 2020. gadā (proti, NAP2020 īstenošanas pēdējā gadā) radīja gan Covid-19 pandēmija un tās izraisītā krīze, gan arī ietekmi uz tranzīta nozari ģeopolitiskās situācijas pārmaiņu un ES un Krievijas attiecību pasliktināšanās rezultātā.

Skatoties uz NAP2020 izvirzītajiem mērķiem kopumā, nākas secināt, ka nav izdevies sasniegt daļu no izvirzītajiem mērķiem. Četrus mērķus sasniegšanas pakāpi nebija iespējams noteikt datu neesamības vai būtisku datu ieguves vai aprēķinu metodoloģijas izmaiņu dēļ, līdz ar to mērķu sasniegšanas novērtējums bija iespējams 87 no NAP2020 mērķiem. Apkopojums par NAP2020 mērķu sasniegšanu sadalījumā pa prioritātēm un rīcības virzieniem atspoguļots tabulā Nr. 13.

Mērķu sadalījums	Mērķu izpilde			Tendence	
	Sasniegto mērķu skaits	Mērķu ar nebūtisku sasniegšanas novirzi skaits	Mērķu ar neizpildi skaits	Mērķu ar pozitīvu vai nebūtisku izmaiņu tendenci skaits	Mērķu ar negatīvu attīstības tendenci skaits
					
NAP2020 stratēģiskie mērķi	1	0	2	2	1
Prioritāte „Tautas saimniecības izaugsme”	0	0	4	4	0
Augstražīga un eksportspējīga ražošana un starptautiski konkurētspējīgi pakalpojumi	1	1	4	6	0
Izcila uzņēmējdarbības vide	2	3	5	8	2
Attīstīta pētniecība, inovācija un augstākā izglītība	2	0	5	6	1
Energoefektivitāte un enerģijas ražošana	2	1	0	3	0
Prioritāte „Cilvēka drošums”	2	1	1	3	1
Cienīgs darbs	2	1	1	4	0
Stabili pamati tautas ataudzei	4	1	2	6	1
Kompetenču attīstība	1	0	4	4	1
Vesels un darbaspējīgs cilvēks	4	0	2	6	0
Cilvēku sadarbība, kultūra un pilsoniskā līdzdalība kā piederības Latvijai pamats	1	4	2	7	0
Prioritāte „Izaugsmi atbalstošas teritorijas”	0	0	3	2	1
Ekonomiskās aktivitātes veicināšana reģionos – teritoriju potenciāla izmantošana	3	0	1	3	1
Pakalpojumu pieejamība līdzvērtīgāku darba iespēju un dzīves apstākļu radīšanai	5	0	1	5	1
Dabas un kultūras kapitāla ilgtspējīga izmantošana	3	2	3	7	1
Kopā	33	14	40	76	11

33 no NAP2020 mērķiem ir sasniegti, kas veido nedaudz vairāk par trešo daļu, vēl 14 mērķu gadījumā novirze nav ievērojama, lai arī tos nav izdevies sasniegt. Mazāk nekā pusi jeb 40 no mērķiem no kopumā 87 mērķiem tomēr nav izdevies sasniegt. Vienlaikus, skatoties uz attīstības tendencēm mērķu sasniegšanas kontekstā, jāatzīmē, ka 51 mērķa gadījumā attīstības tendence ir bijusi pozitīva, taču tas ļāvis sasniegt tikai daļu no mērķiem. Attīstības tendences bijušas ar nebūtisku izmaiņu novirzi 25 mērķu gadījumā, bet 11 mērķu gadījumā tās diemžēl bijušas negatīvas, un situācija ir pat pasliktinājusies.

Prioritātē „Tautas saimniecības izaugsme” nav sasniegti izvirzītie prioritātes līmeņa mērķi, tie ir bijuši noteikti ļoti ambiciozi un balstījušies pieņēmumos par noteiktu ekonomikas struktūras izmaiņu, kuras īstenošanai nepieciešama spēcīga

valsts interence/atbalsts. Kā pozitīvu aspektu jāatzīmē produktivitātes uzlabojumus, jo gan dabas resursu produktivitātes rādītājs, gan produktivitātes apstrādes rūpniecībā rādītājs ir uzlabojies. Neraugoties uz to, apstrādes rūpniecības īpatsvars no IKP ir saglabājies gandrīz nemainīgs, un eksporta īpatsvars no IKP ir pat samazinājies, kas norāda uz nepietiekamu tautsaimniecības un tostarp apstrādes rūpniecības nozares izaugsmi, kuru visticamāk visvairāk negatīvi ietekmējuši zemie ieguldījumi pētniecībā un attīstībā un nepietiekams piesaistīto nefinanšu investīciju apjoms, kā arī netieši šo rādītāju ietekmējusi straujāka pakalpojumu nozaru attīstība. No rīcības virzienu līmeņa mērķiem ir pozitīvi vērtējams, ka ir sasniegti mērķi par Latvijas rangu Globālās konkurētspējas indeksā, augsto tehnoloģiju produktu īpatsvaru eksportā, kā arī uz energoatkarības mazināšanu un atjaunojamo energoresursu īpatsvaru bruto enerģijas patēriņā.

Vienlaikus jāsecina, ka nav sekmējusies ārvalstu investīciju piesaiste apstrādes rūpniecībā un tirgojamās nozarēs, nav panākti uzlabojumi attiecībā uz privātā sektora ieguldījumiem zinātnē un zinātnieku nodarbinātību privātajā sektorā, kā arī nav sasniegts mērķis attiecībā uz Valsts pārvaldes efektivitātes rādītāja uzlabošanu. Covid–19 izraisītā krīze no 2020. gada būtiski ietekmējusi satiksmes nozari, tādēļ nav sasniegti arī kravu un pasažieru apjoma mērķi, bet jānorāda, ka kravu pārvadājumu samazinājuma tendence bija vērojama jau pirms Covid–19 krīzes sākšanās. Jānorāda, ka tikai sešiem mērķiem vērojama negatīva attīstības tendence, līdz ar to situācija nav vērtējama kā kritiska, bet tomēr tautsaimniecības prioritātē kopumā vērojama skaidra nepieciešamība pēc ievērojamiem uzlabojumiem.

Prioritātē „Drošumspeja” ir sasniegti divi no četriem prioritātes līmeņa mērķu indikatoriem, proti, iedzīvotāju apmierinātība ar dzīvi un vidējais māsaimniecības patēriņa atpūtai un kultūrai īpatsvars no visiem māsaimniecības izdevumiem. Taču jāatzīmē, ka iedzīvotāju apmierinātības ar dzīvi rādītājs atspoguļo Eiropas Sociālā pētījuma 2019. gada datus, un patēriņš kultūrai un atpūtai – arī 2019. gada datus, kad Latviju un pasauli vēl nebija skārusi Covid–19 pandēmija, bet līdz tam izaugsme ir bijusi atbilstoša mērķim. Iedzīvotāju skaits Latvijā ir pastāvīgi samazinājies gan zemāka jaunpiedzimušo skaita, gan joprojām negatīva migrācijas saldo rezultātā. Arī iedzīvotāju ienākumu nevienlīdzība, mērot to pēc P90/P50 indeksa, ir augstāka, nekā bija plānots, lai gan vienlaikus tā ir samazinājusies salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu rādītājiem NAP2020 perioda sākumā. Pozitīvi vērtējams, ka lielākie uzlabojumi ir panākti attiecībā uz bērnu dzīves kvalitāti, jo ir pieaudzis ģimeniskā vidē dzīvojošu bērnu īpatsvars, un mazinājies nabadzības risks bērniem un ģimenēm ar bērniem. Uzlabojusies nodarbinātība, un mazinājies ekonomiskās spriedzes indekss, kā arī sabiedrības veselības kontekstā konstatējamas pozitīvas tendences – lai arī vērojams pārmērīgas alkohola lietošanas samazinājums darbspējas vecumā, tomēr Latvijā, salīdzinot ar citām Eiropas valstīm, joprojām saglabājas augsts riskanto un pārmērīgo alkohola lietotāju īpatsvars. Ir vērojams tradicionālo tabakas izstrādājumu smēķēšanas izplatības samazinājums pusaudžu vidū, tajā pašā laikā pieaug elektronisko smēķēšanas ierīču pamēģināšana un lietošana. Vienlaikus jāatzīst, ka būtu jāpanāk būtiskāka sabiedrības veselības stāvokļa uzlabošanās, jo, lai gan priekšlaicīga mirstība ir samazinājusies, nav vērojams veselīgi nodzīvoto mūža gadu rādītāja pieaugums. Pēdējos gados būtiski samazinājies jaundzimušo bērnu skaits, kas norāda uz sagaidāmām grūtībām nodrošināt pietiekamu tautas ataudzi nākotnē. Lai arī nav sasniegti mērķi palielināt sabiedrības līdzdalību nevalstiskajās organizācijās, vairot savstarpējo uzticēšanos un uzticēšanos valsts politiskajām institūcijām, tomēr attīstības tendences šajos aspektos NAP darbības perioda atsevišķos gados ir bijušas pozitīvas, kas norāda uz nepieciešamību turpināt stiprināt sabiedrības saliedētību un līdzdalību valsts attīstības procesos.

Prioritātē „Izaugsmi atbalstošas teritorijas” nav izdevies sasniegt nevienu no prioritātes līmeņa mērķiem. Plānošanas reģionu sociālekonomiskās atšķirības ir saglabājušās gandrīz nemainīgas, tāpat arī atšķirības pēc tajos radītā IKP apjoma. Vienlaikus vērojama turpmāka un aizvien straujāka iedzīvotāju koncentrēšanās Rīgas plānošanas reģiona teritorijā, radot pārējo reģionu iedzīvotāju skaita samazinājumu un norādot uz nespēju nodrošināt pietiekami policentrisku valsts apdzīvojuma struktūras attīstību. Tas pamato nepieciešamību arī turpmāk īstenot pasākumus sociālekonomisko atšķirību mazināšanai, jo īpaši veicinot policentrisku valsts apdzīvojuma struktūru, tai skaitā radot priekšnoteikumus iedzīvotāju aizplūšanas tendences mazināšanai, uzņēmējdarbības potenciāla attīstībai un pakalpojumu efektivitātes uzlabošanai reģionos, ņemot vērā atšķirīgo iedzīvotāju blīvumu.

Vērtējot rīcības virzienu mērķus, konstatējams, ka divi no tiem uzrāda negatīvas attīstības tendences, par ko liecina rādītāji – Lauku putnu indeksa samazināšanās, kas norāda uz iespējamām problēmām lauksaimnieciskās darbības praksē tajās teritorijās, kur tiek veikts putnu monitorings. Otrs šāds negatīvs teritoriju attīstības rādītājs ir iedzīvotāju ienākuma nodokļu ieņēmumi uz vienu iedzīvotāju Austrumu pierobežas pašvaldībās, kas sasaucas ar Teritorijas attīstības indeksa zemajiem rādītājiem Latgales plānošanas reģionā un norāda uz nepieciešamību pārskatīt reģionālās attīstības politiku Austrumu pierobežas kā nacionālās interešu telpas attīstībai un noturībai, turklāt ņemot vērā arī tās lomu ES ārējās robežas kontekstā.

Vērtējot NAP2020 īstenošanas sekmes kopumā, var secināt, ka pilnībā izdevies sasniegt tikai nedaudz vairāk nekā trešdaļu no izvirzītajiem mērķiem. Daļa no izvirzītajiem mērķiem ir bijuši noteikti pārāk ambiciozi, daļai no mērķiem nav ticis piešķirts atbilstošs nepieciešamais finansējums, daļu mērķu nav ļāvusi sasniegt 2020. gadā sākusies Covid-19 pandēmija, bet daļas no NAP2020 mērķiem sasniegšanu ietekmējuši arī starpvalstu attiecību un globālās ekonomikas norišu sarežģījumi. Lai arī daļu no mērķiem nav izdevies sasniegt, tomēr, skatoties uz NAP2020 mērķiem kopumā, vairumā gadījumu mērķus raksturojošos rādītājos tomēr ir izdevies panākt uzlabojumus salīdzinājumā ar laiku, kad NAP2020 tika izstrādāts.

Joprojām izaicinājumu ir daudz – Latvijas iedzīvotāju skaits samazinās, ienākumu nevienlīdzība saglabājas augsta, nabadzības riska indekss ir viens no augstākajiem ES, tautsaimniecības produktivitāte aug lēnām un pēc iekšzemes kopprodukta rādītājiem atpaliekam no tuvākajiem kaimiņiem, kā arī sociālekonomisko atšķirību plaša starp valsts reģioniem nemazinās. Īemesli varētu būt – joprojām nepietiekamās investīcijas pētniecībā un attīstībā, nepietiekama, neraugoties uz vairākiem noteiktiem nodokļu atvieglojumiem, nodokļu politikas ietekme un uzņēmējdarbības vides aktivitātes ietekme uz investīciju piesaisti reģionos, zemais sociālās aizsardzības finansējums, zemā uzticēšanās politikiem, politiskajām partijām un Saeimai, nepietiekami efektīva un modernai tautsaimniecībai nepietiekami atbilstoša izglītības sistēma, kā arī nepietiekams atbalsts sociālekonomisko reģionālo atšķirību mazināšanai. Šie ir tie jautājumi, kuri ir aktuāli pašlaik un būs aktuāli turpmākajos gados, tāpēc tie ir iekļauti NAP2027, lai turpinātu investīcijas un veiktu uzlabojumus šajās jomās un valsts attīstības līmenis un iedzīvotāju dzīves kvalitāte turpinātu ilgtspējīgi augt.

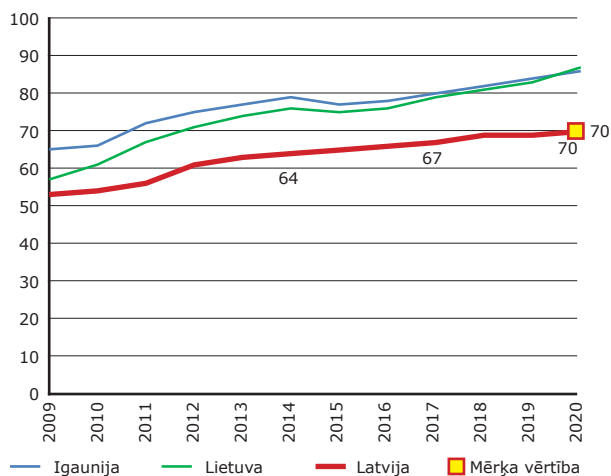
2027

Nacionālais attīstības plāns

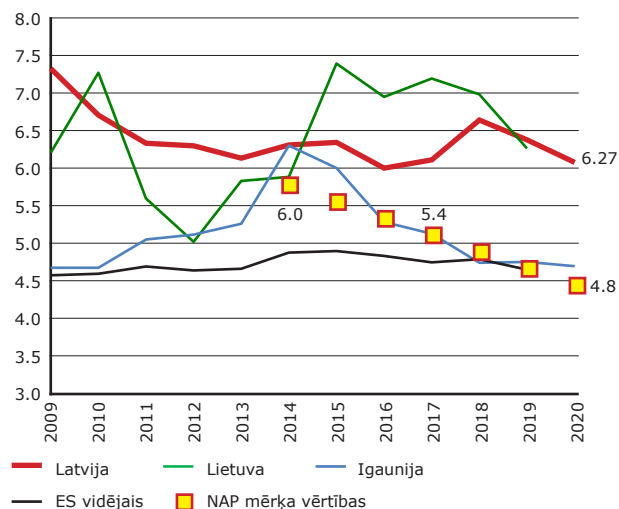
PIELIKUMS NR. 1.
NACIONĀLĀ ATTĪSTĪBAS PLĀNA 2014.–2020. GADAM
ĪSTENOŠANAS GALA (*EX-POST*) NOVĒRTĒJUMA
INDIKATORU PIELIKUMS

NAP stratēģisko mērķu indikatori

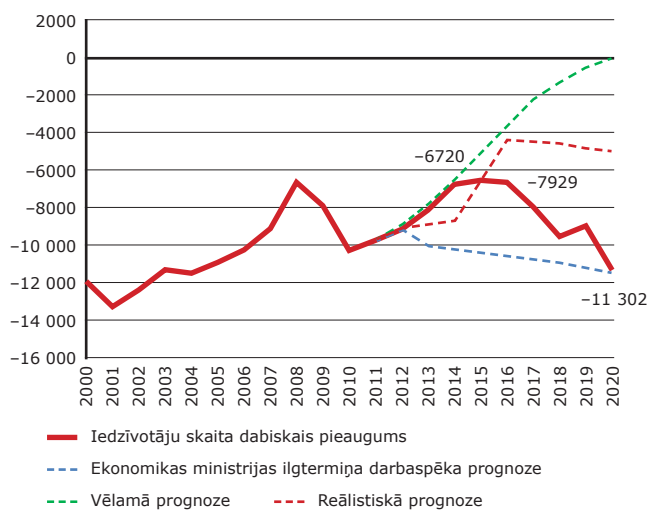
1. IKP uz vienu iedzīvotāju pēc pirktspējas paritātes līmeņa (% no ES vidējā līmeņa), (77).

2. Ienākumu nevienlīdzības S80/S20 kvintīļu attiecības indekss, (78).

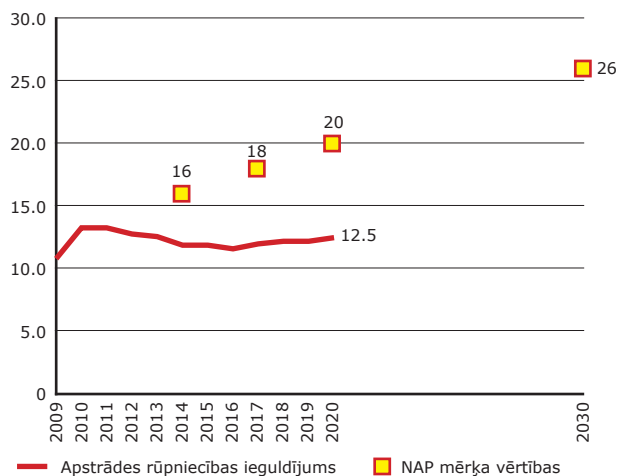

3. Iedzīvotāju skaita dabiskais pieaugums, (79).

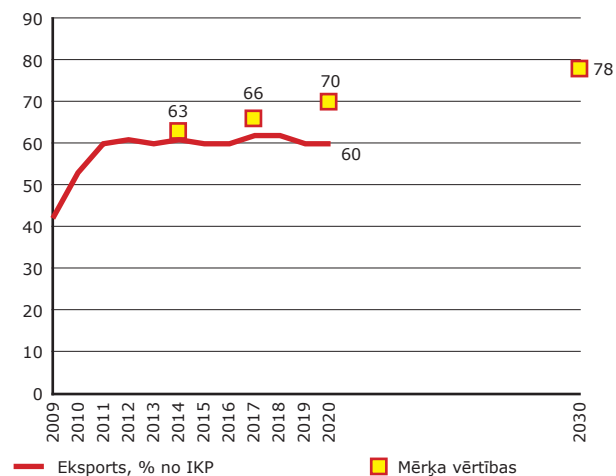

Prioritāte „Tautas saimniecības izaugsme”

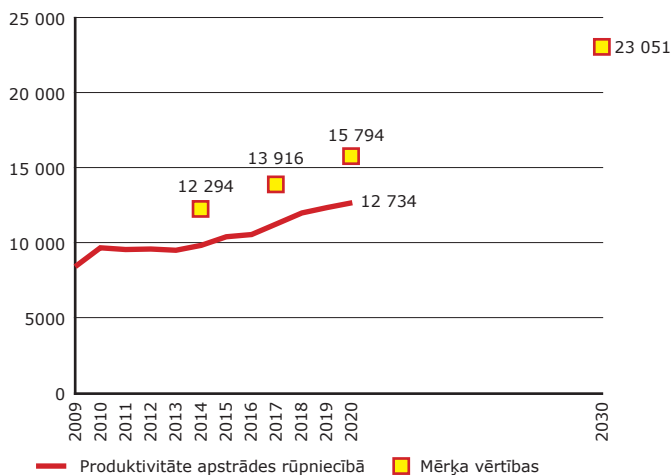
4. Apstrādes rūpniecības ieguldījums IKP (%), (98).

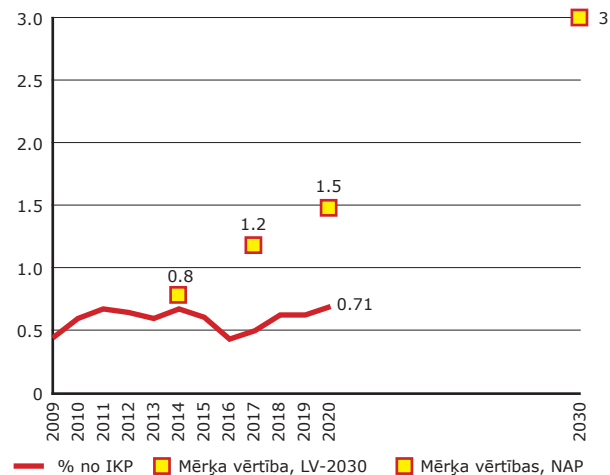
5. Preču un pakalpojumu eksporta īpatsvars no IKP (%), (99).

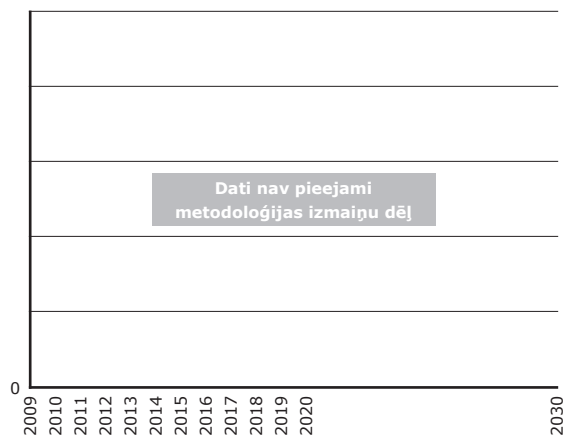
6. Produktivitāte apstrādes rūpniecībā (pievienotā vērtība 2000. gada salīdzināmās cenās euro uz 1 nodarbināto), (100).

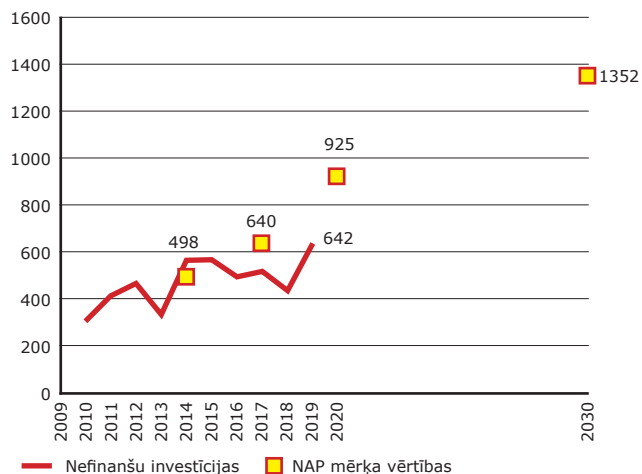
7. Ieguldījumi pētniecībā un attīstībā (% no IKP), (101).

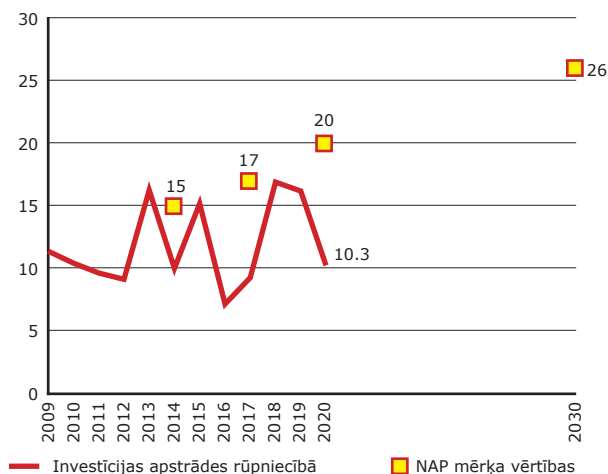
8. Dabas resursu produktivitāte (102)

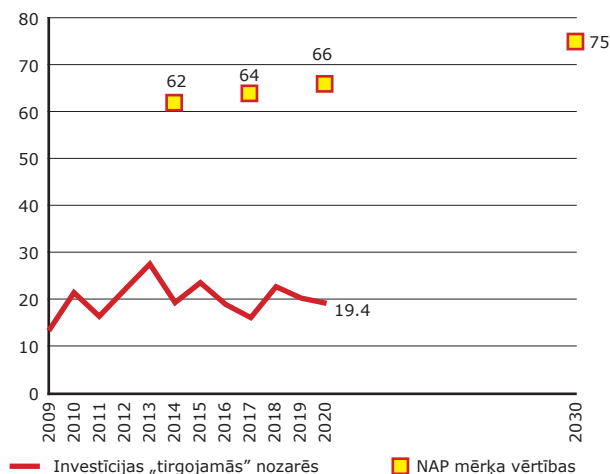
9. Bruto pamatkapitāla veidošana apstrādes rūpniecībā, (110).

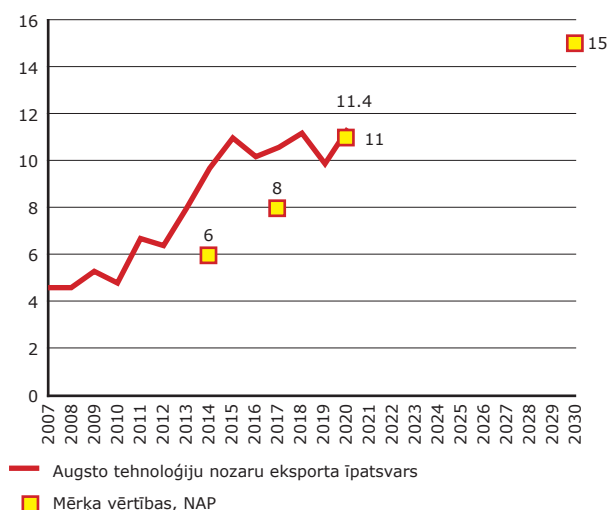
10. Ārvalstu tiešās investīcijas apstrādes rūpniecībā (% no visām ienākošajām ārvalstu tiešajām investīcijām), (111).

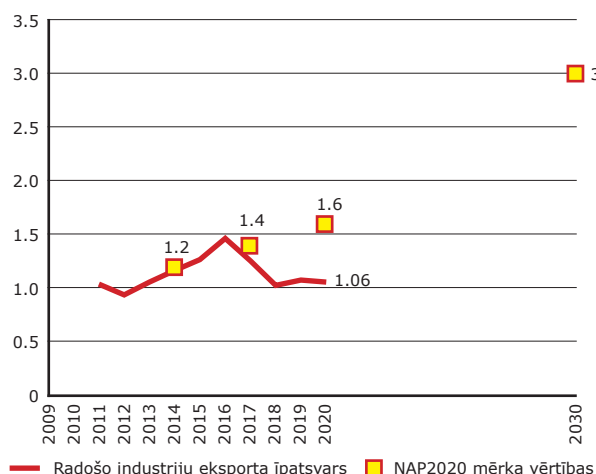
11. Ārvalstu tiešās investīcijas „tirgojamās” nozarēs (% no visām ienākošajām ārvalstu tiešajām investīcijām), (114).

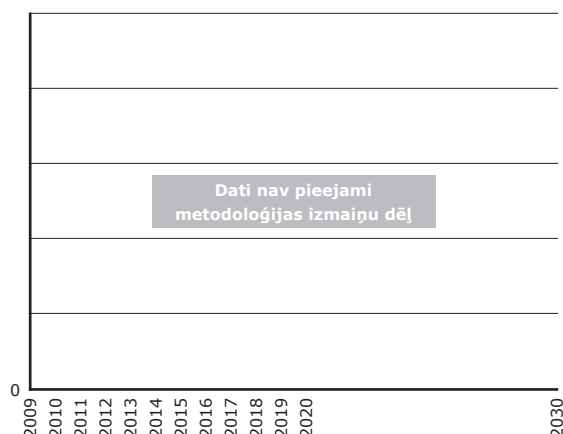
12. Augsto tehnoloģiju nozaru eksporta īpatsvars no visa eksporta gadā (%), (115).

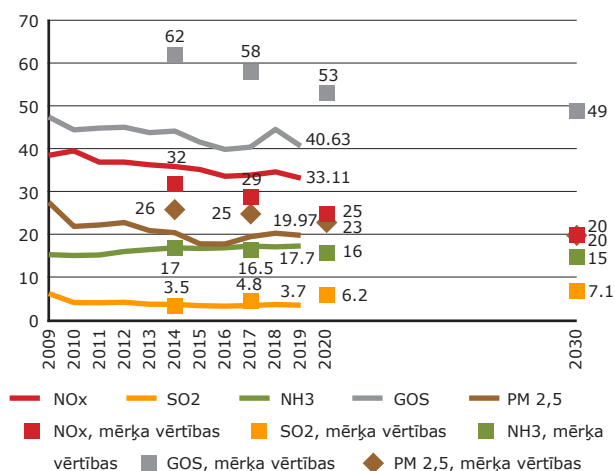
13. Radošo industriju eksporta īpatsvars no kopējā eksporta (%), (118).

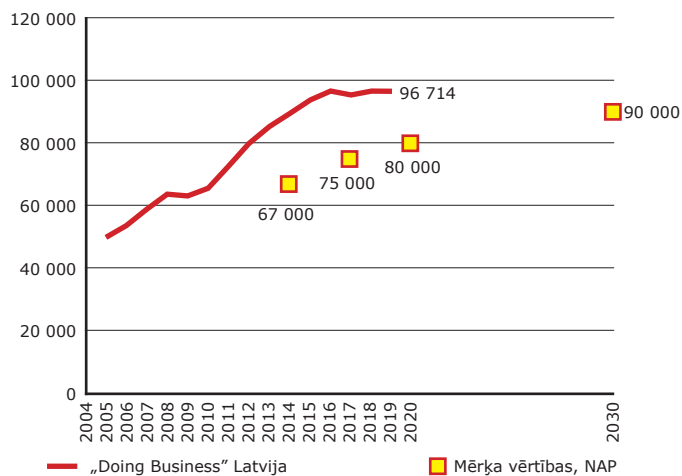
14. Kultūras un radošo industriju jomā strādājošo uzņēmumu īpatsvars no visiem uzņēmumiem (%), (119).

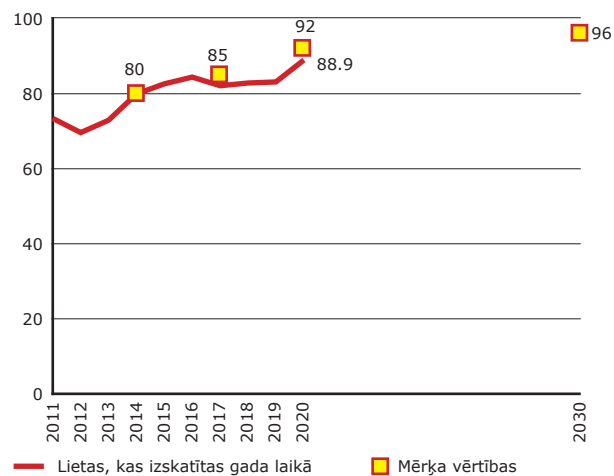
15. Valsts kopējās gaisu piesārņojošo vielu emisijas apjoms slāpekļa oksīdam, amonjakam, gaistošajiem organiskajiem savienojumiem un cietajām daļiņām, (122).

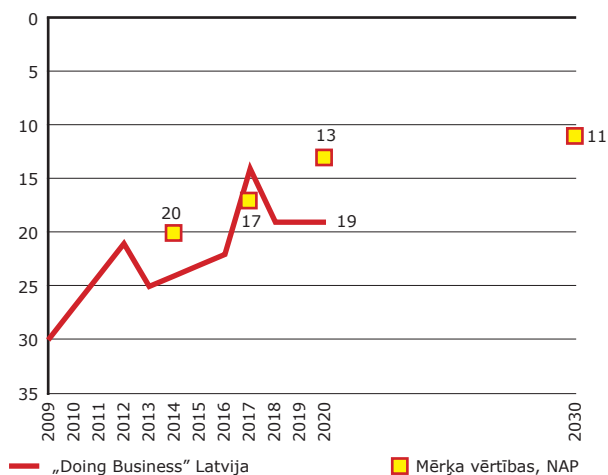
16. Ekonomiski aktīvo komercsabiedrību skaits (141).

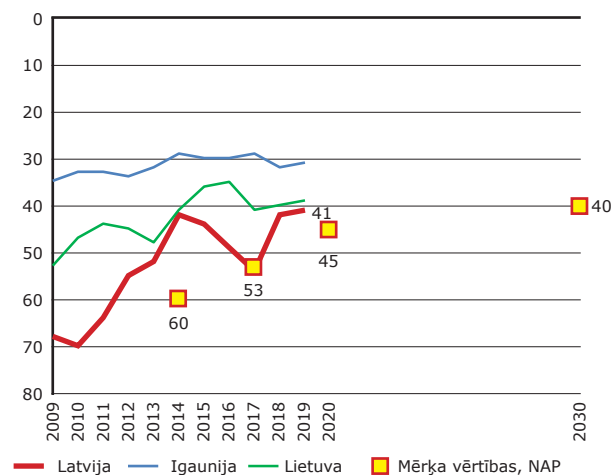
17. Prasības kārtībā izskatāmo civillietu izskatīšanas ilgums līdz 12 mēnešu laikā visās 1. instances tiesās (% no visām lietām), (142).

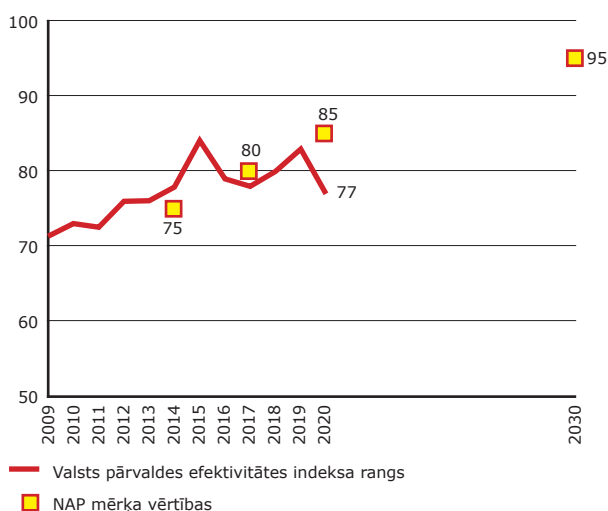
18. Latvijas vieta „Doing Business” indeksā, (143).

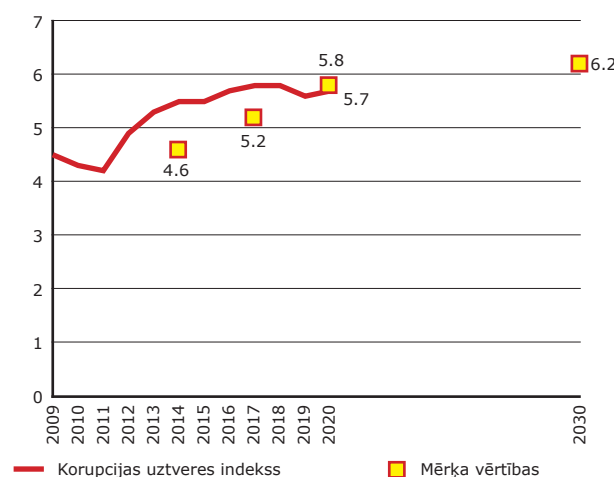
19. Latvijas vieta Globālās konkurētspējas indeksā, (144).

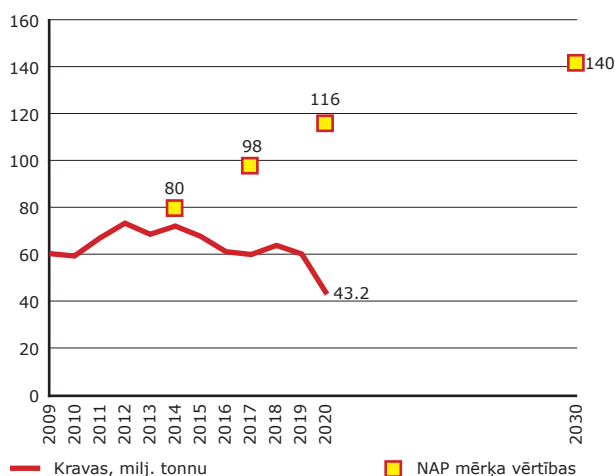
20. Latvijas pārvaldes darbības efektivitāte pēc GRICS indeksa (%), (145).

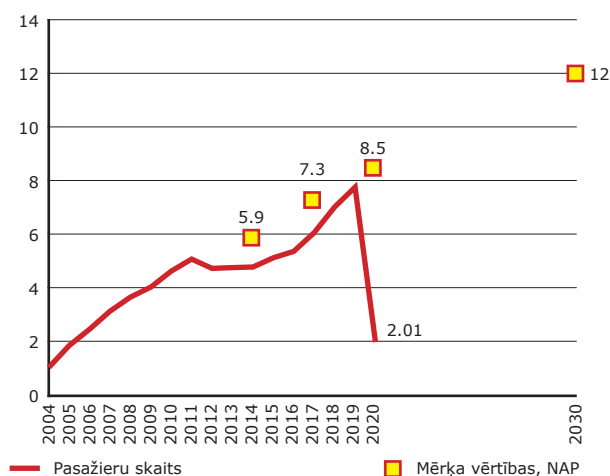
21. Latvijas korupcijas uztveres indekss, (146).

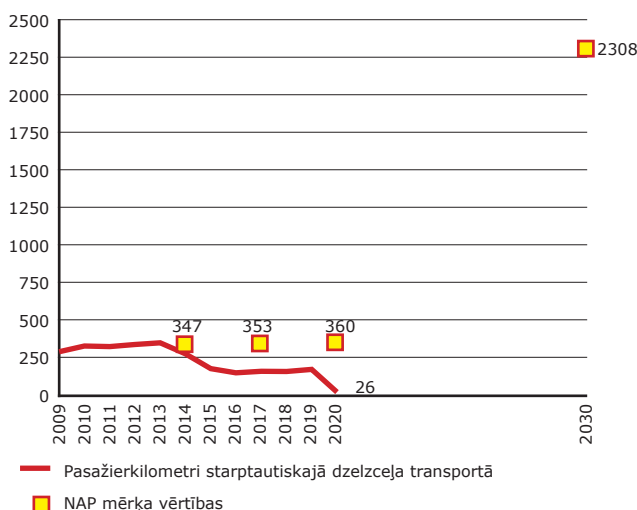
22. Kravu apgrozījums Latvijas lielajās ostās (Rīga, Ventspils, Liepāja) milj. t gadā, (149).

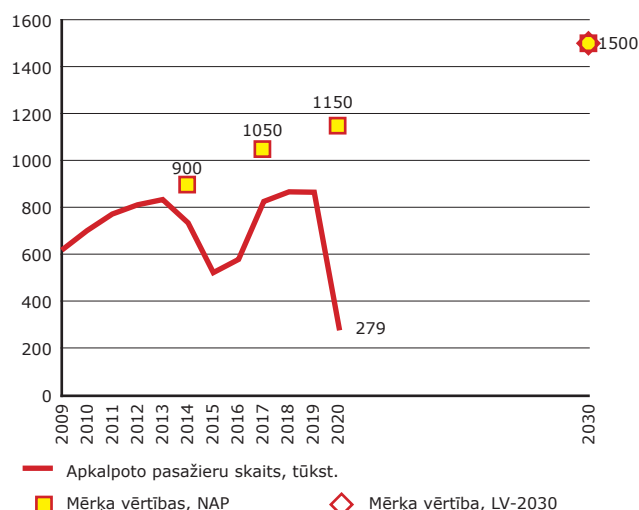
23. Apkalpoto gaisa satiksmes pasažieru skaits gadā lidostā „Rīga” (milj. gadā), (150).

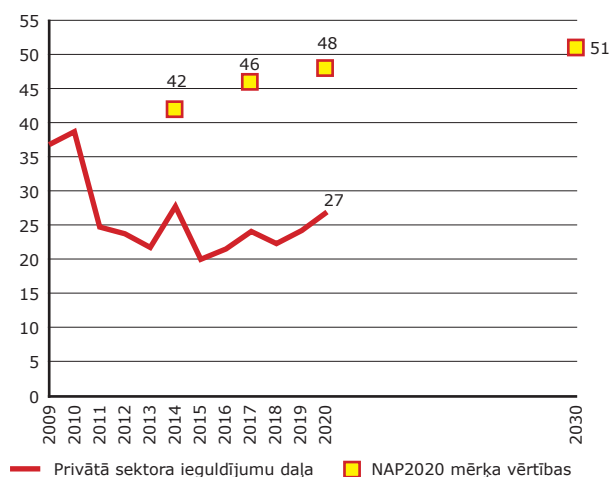
24. Pasažieru skaits starptautiskajā dzelzceļa transportā (tūkst. pasažieru gadā), (151).

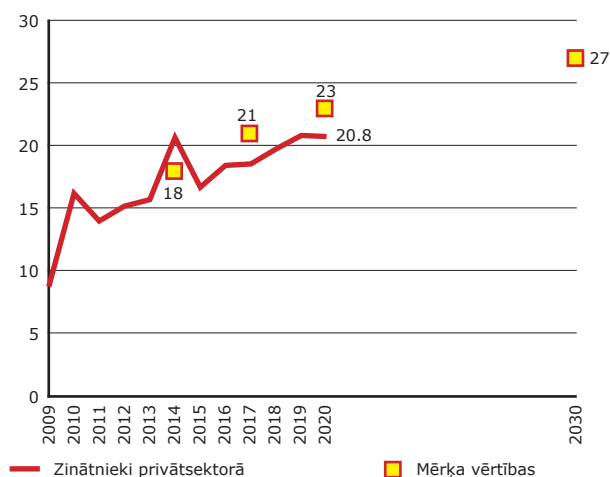
25. Apkalpoto pasažieru skaits Rīgas ostā (tūkst. gadā), (152).

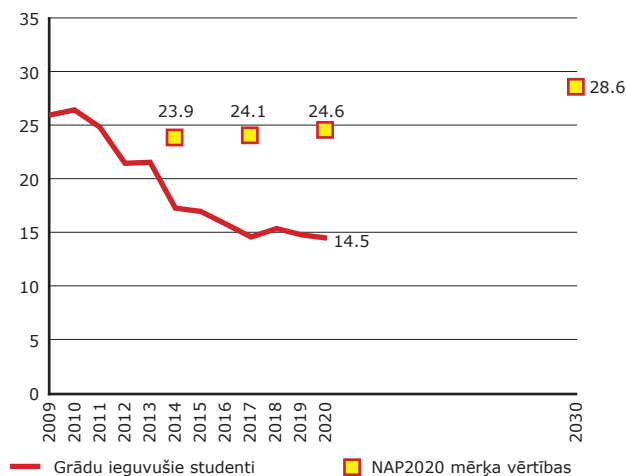
26. Privātā sektora ieguldījums pētniecībā un attīstībā no kopējiem ieguldījumiem pētniecībā un attīstībā, (172).

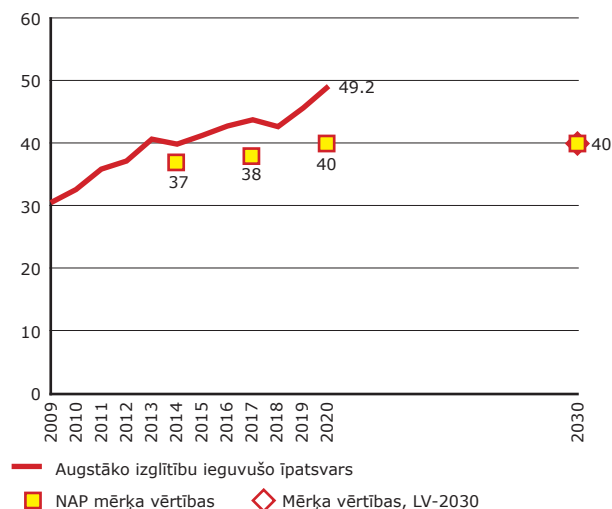
27. Zinātnieku skaits, kas nodarbināti privātajā sektorā (% no visiem, atbilstoši pilna laika ekvivalentam), (173).

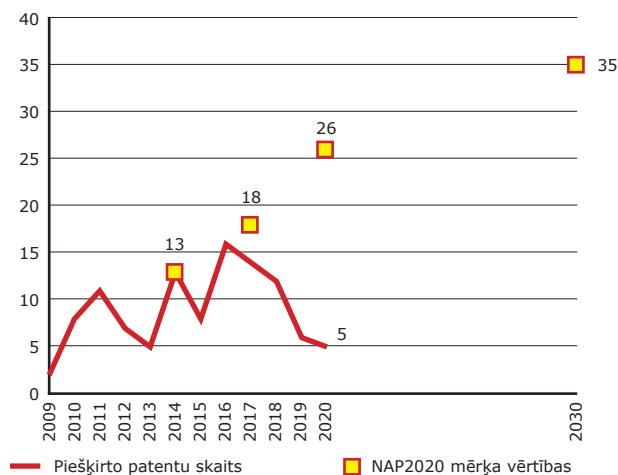
28. Grādu vai kvalifikāciju ieguvušo studentu skaits augstskolās un koledžās (tūkst./ cilv.), (174).

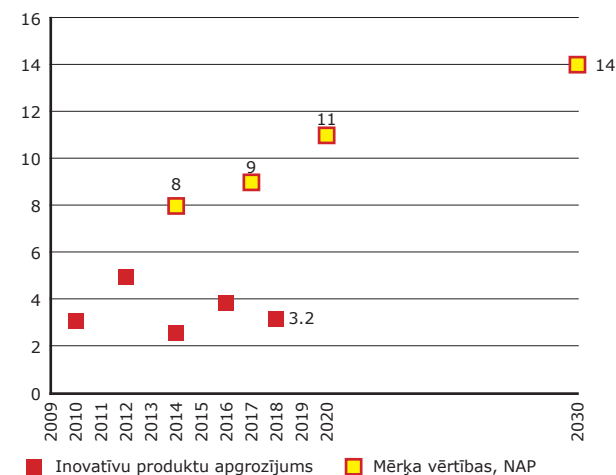
29. Augstākā izglītība (iedzīvotāju īpatsvars % 30–34 gadu vecumā ar augstāko izglītību), (175).

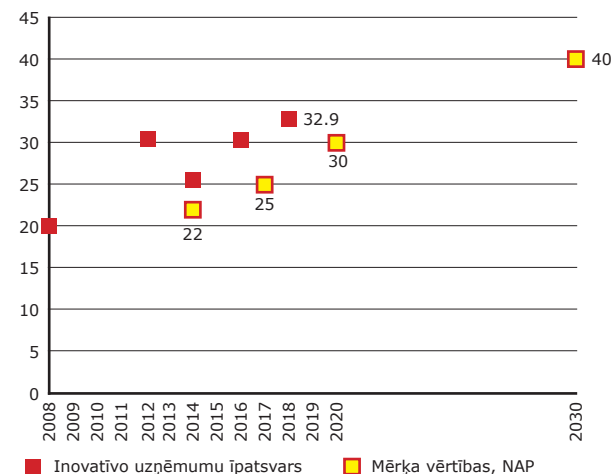
30. Piešķirtie Eiropas patenti, kas pieteikti no zinātniekiem, kas rezidē Latvijā, (176).

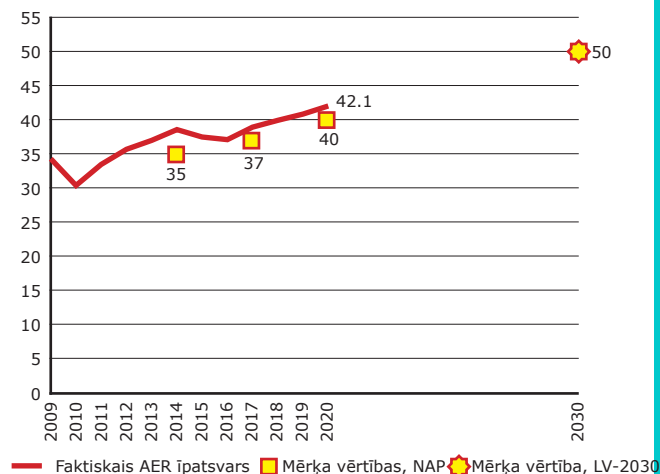
31. Inovatīvo produktu apgrozījums (% no kopējā apgrozījuma), (179).

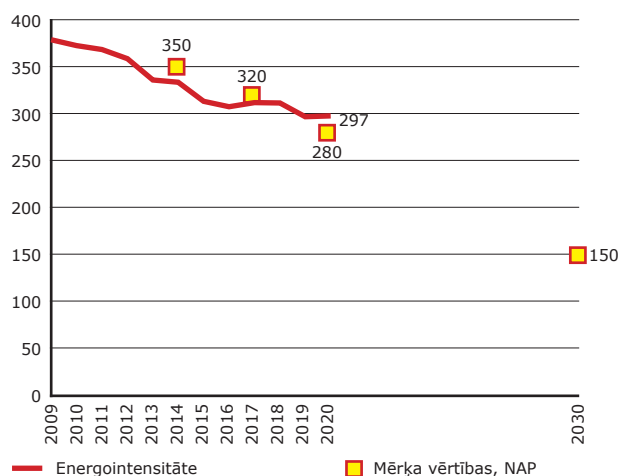
32. Inovatīvo uzņēmumu īpatsvars (% no visiem uzņēmumiem), (180).

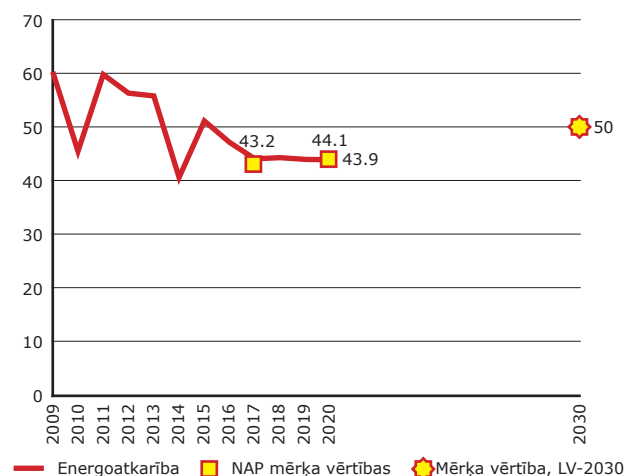
33. No atjaunojamiem energoresursiem saražotās enerģijas īpatsvars kopējā bruto enerģijas galapatēriņā (%), (196).

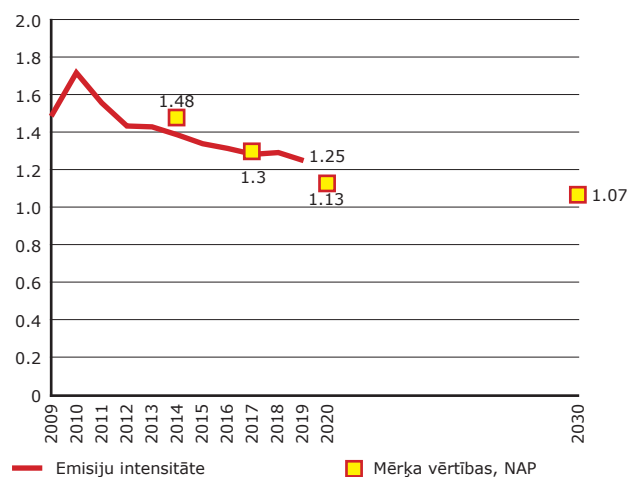
34. Enerģijas patēriņš iekšzemes kopprodukta radīšanai (kg naftas ekvivalenta uz 1000 EUR no IKP), (197).

35. Energoatkarība — neto energoresursu imports/bruto iekšzemes enerģijas patēriņš plus bunkurēšana (%), (198).

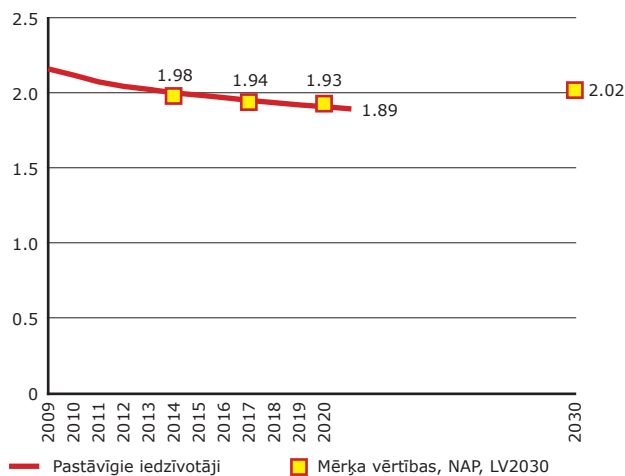

36. Tautsaimniecības siltumnīcefekta gāzu emisiju intensitāte (t CO2 ekvivalenta/uz 1000 LVL no IKP), (199).

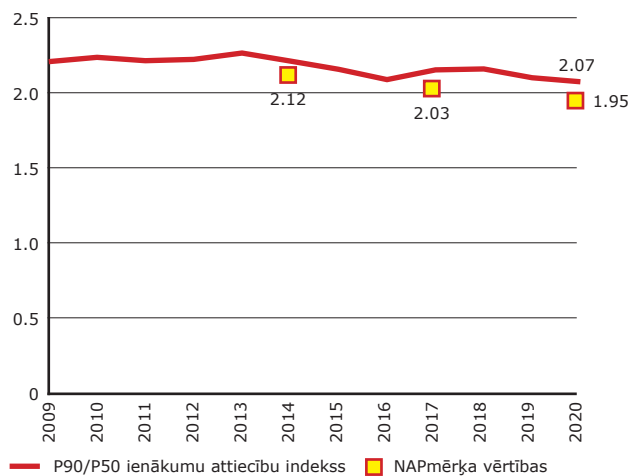

Prioritāte „Cilvēka drošums”

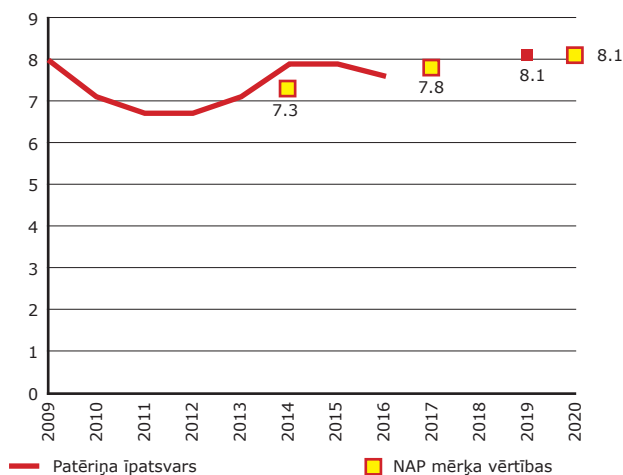
37. Iedzīvotāju skaits, absolūtos skaitļos, (227).

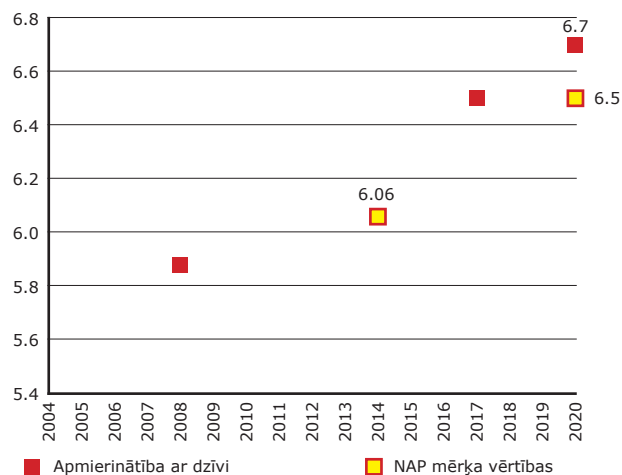
38. P90/P50 ienākumu attiecību indekss, (228)

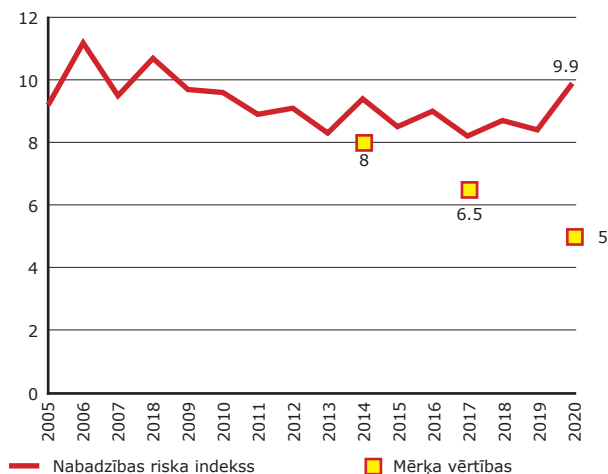
39. Patēriņš atpūtai un kultūrai no mājsaimniecību kopējiem patēriņa izdevumiem, %, (229).

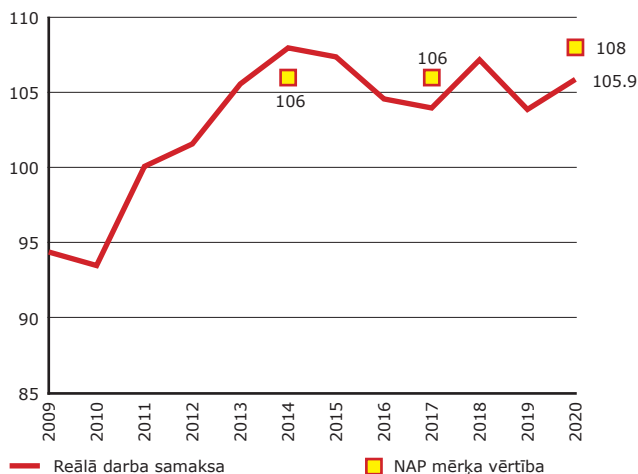
40. Apmierinātības ar dzīvi indekss, (230).

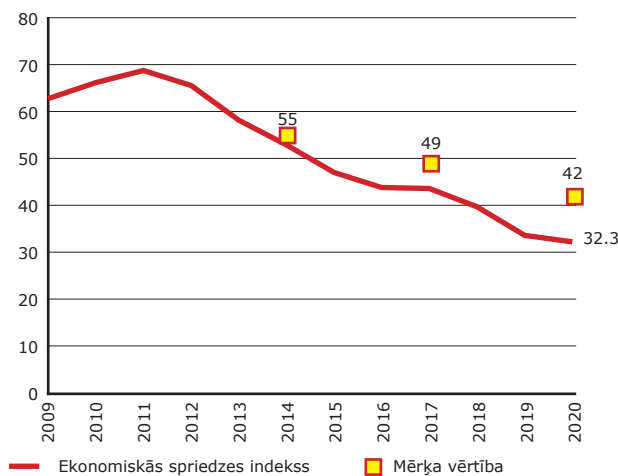
41. Nabadzības riska indekss strādājošajiem vecuma grupā no 18 līdz 64 gadiem, (238).

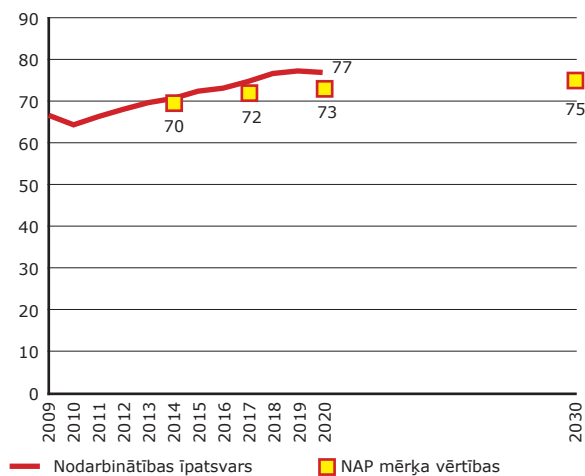
42. Strādājošo reālās darba samaksas dinamika, % pret iepriekšējo gadu, (239).

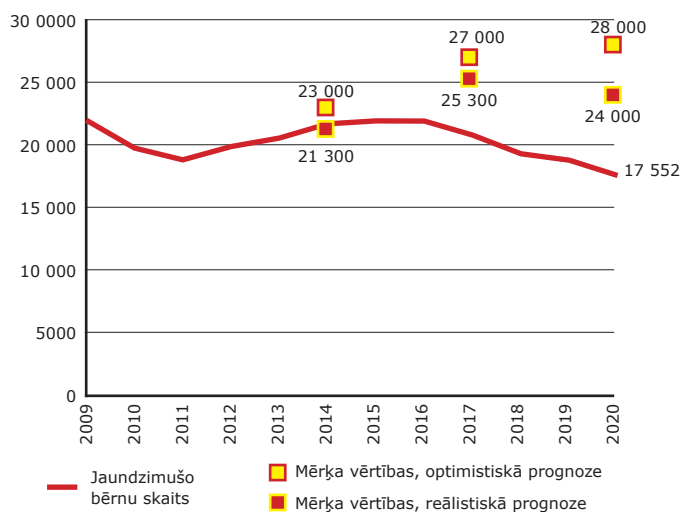
43. Ekonomiskās spriedzes indekss mājāsaimniecībās, (240).

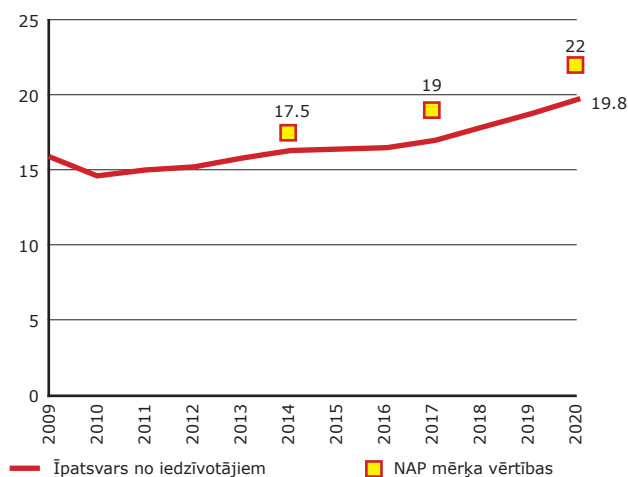
44. Nodarbinātības īpatsvars vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem (%), (243)

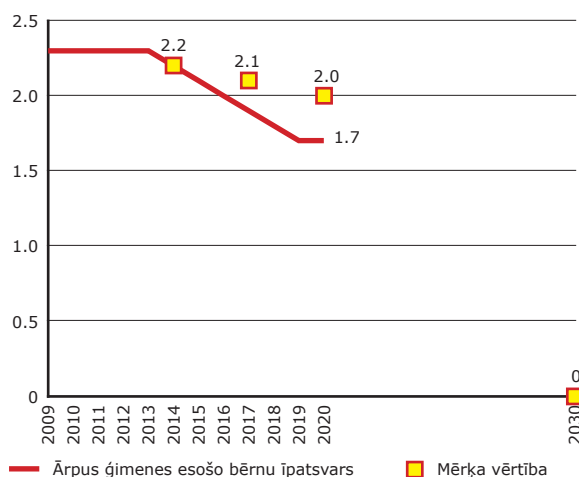
45. Jaundzimušo bērnu skaits, (257).

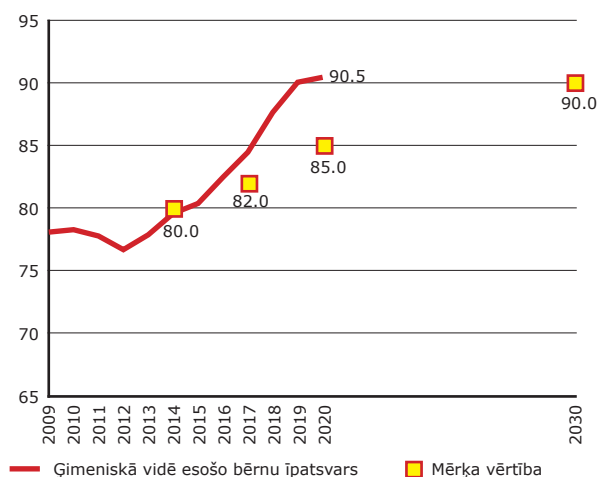
46. Iedzīvotāju īpatsvars, kas dzīvo ģimenē ar 2 vai vairāk nepilngadīgiem bērniem, (%), (258).

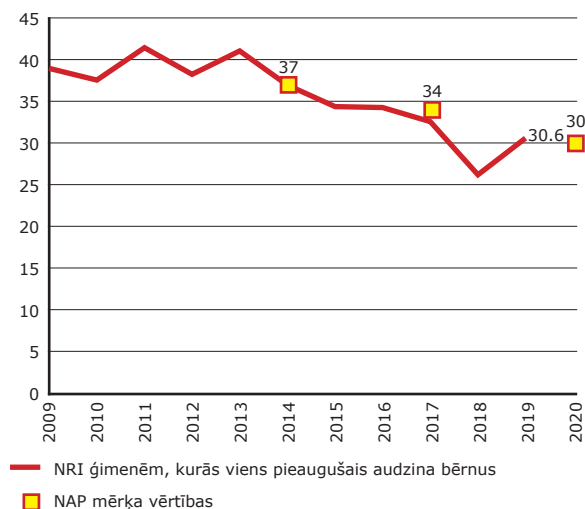
47. Ārpus ģimenes aprūpē esošo bērnu skaits attiecībā pret visu nepilngadīgo skaitu valstī (%), (261).

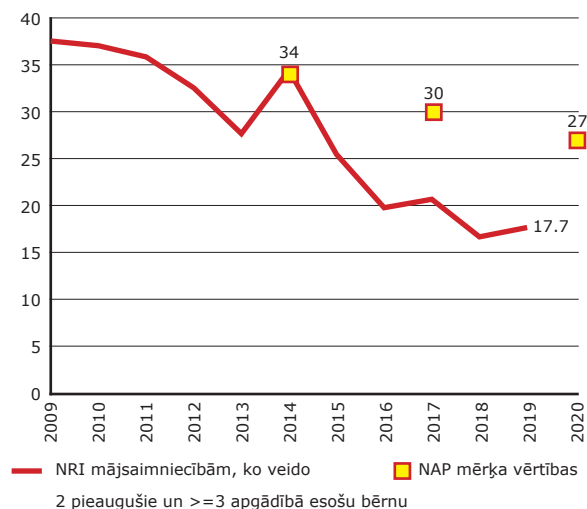
48. Aizbildnībā un audžuģimenēs (ģimeniskā vidē) dzīvojošu bērnu skaits attiecībā pret visiem bērniem, kas ir ārpusģimenes aprūpē (%), (262).

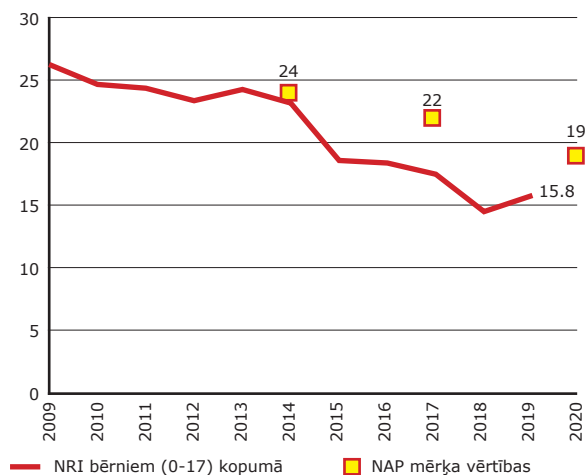
49. Nabadzības riska indekss ģimenēm, kurās viens pieaugušais audzina bērnus, (265).

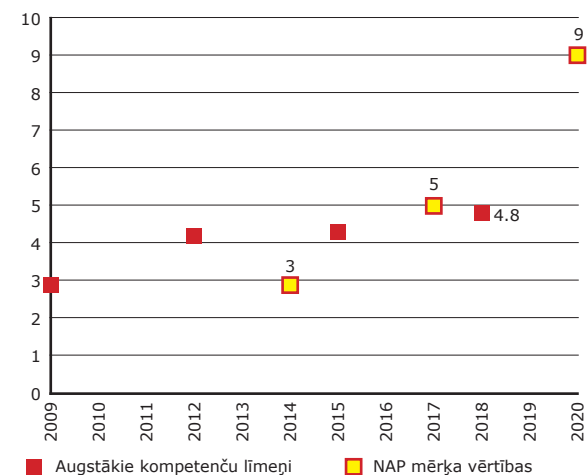
50. Nabadzības riska indekss mājāsaimniecībām, ko veido 2 pieaugušie un 3 un vairāk apgādībā esošu bērnu, (266).

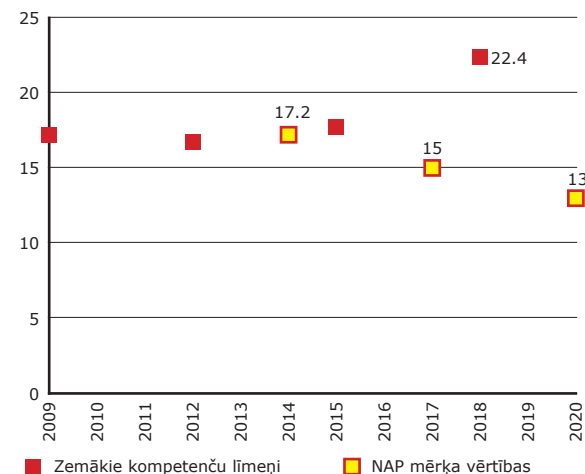
51. Nabadzības riska indekss bērniem (0–17) kopumā, (267).

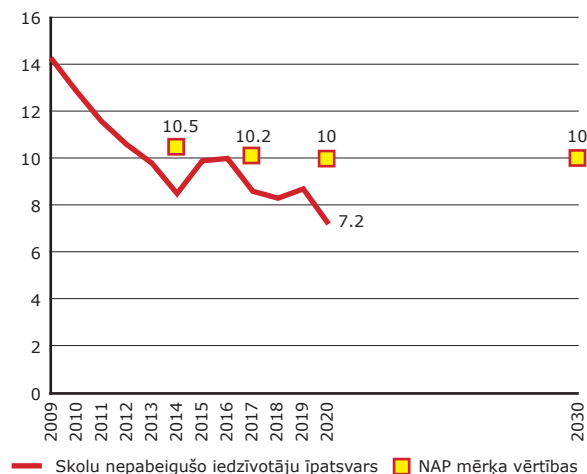
52. Jauniešu lasītprasmes (15.–16.g.v.) līmenis OECD PISA standartā – augstākie kompetenču līmeņi (5. un 6. līmenis), (280).

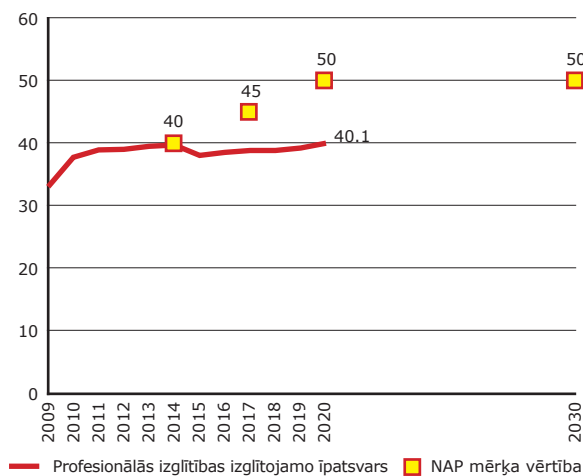
53. Jauniešu (15.–16.g.v.) lasītprasmes līmenis OECD PISA standartā – zemākie kompetenču līmeņi (1. līmenis), (281).

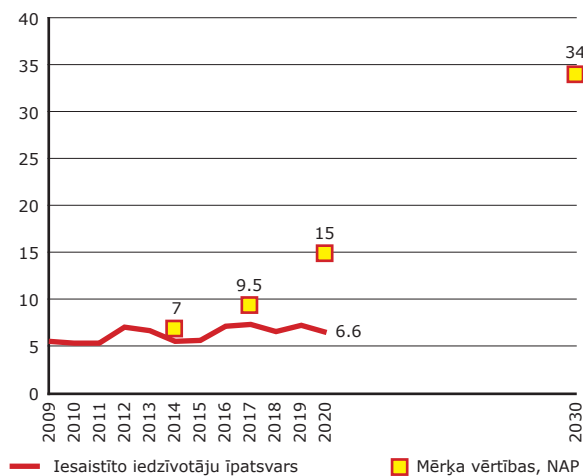
54. Skolu nepabeigušo iedzīvotāju īpatsvars 18–24 gadus vecu iedzīvotāju vidū, (282).

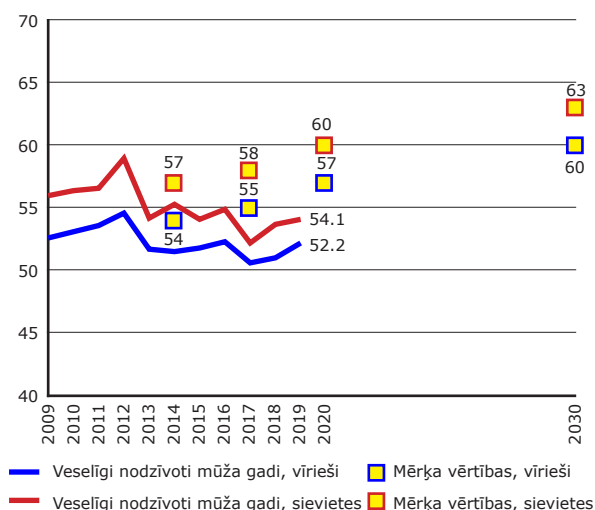
55. Izglītojamo proporcija vispārējās vidējās izglītības un profesionālās izglītības programmās pēc pamatzglītības ieguves, (285).

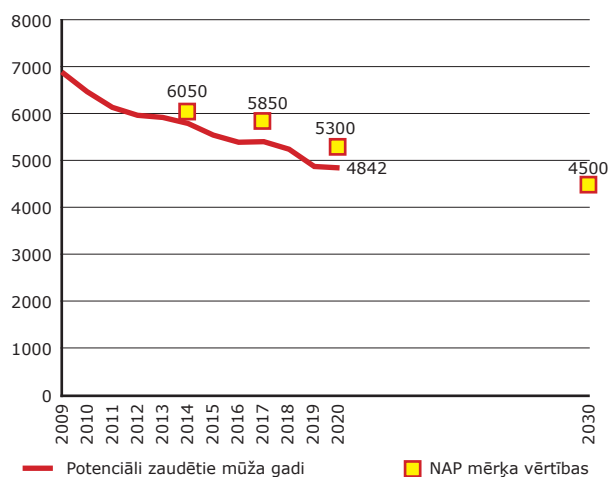
56. Pieaugušo izglītībā iesaistīto personu īpatsvars 25–64 gadu vecumā (%), (288).

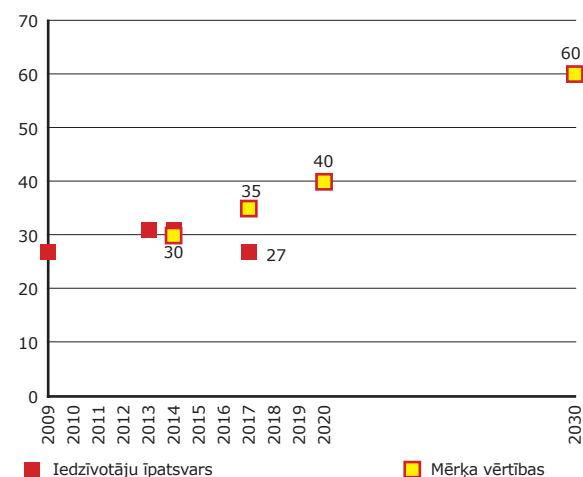
57. Veselīgi nodzīvoti mūža gadi, vidējie gadi (vīrieši/ sievietes), (304).

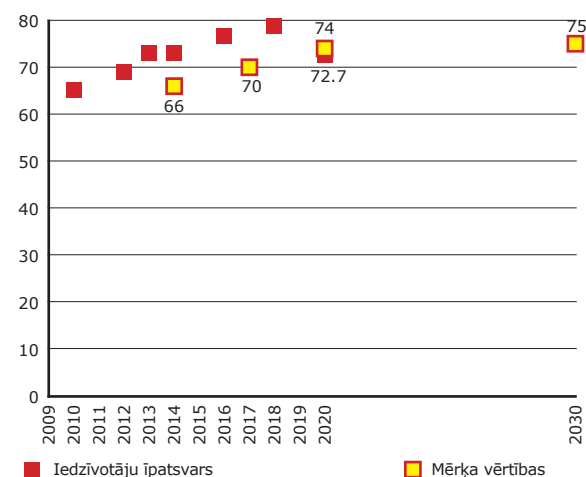
58. Potenciāli zaudētie mūža gadi (uz 100 000 iedzīvotāju), (305).

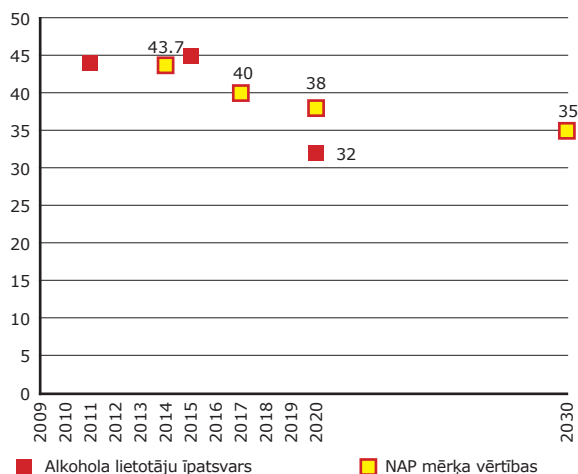
59. Iedzīvotāju īpatsvars, kas vismaz 1–2 reizes nedēļā Latvijā nodarbojas ar fiziskām vai sportiskām aktivitātēm (%), (306).

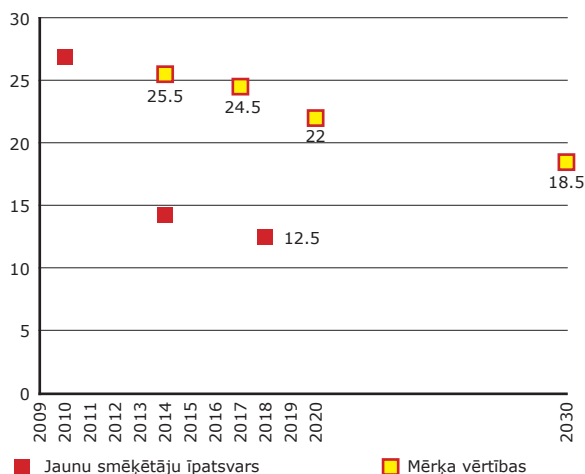
60. Darbspējas vecuma iedzīvotāju īpatsvars, kuri vismaz reizi pēdējā gada laikā apmeklējuši ģimenes ārstu (%), (307).

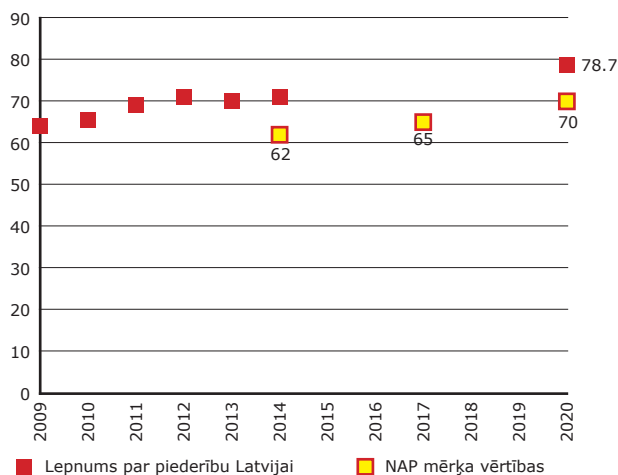
61. Pēdējā gada laikā pārmērīgo alkohola lietotāju īpatsvars darbspējas vecumā (%), (308).

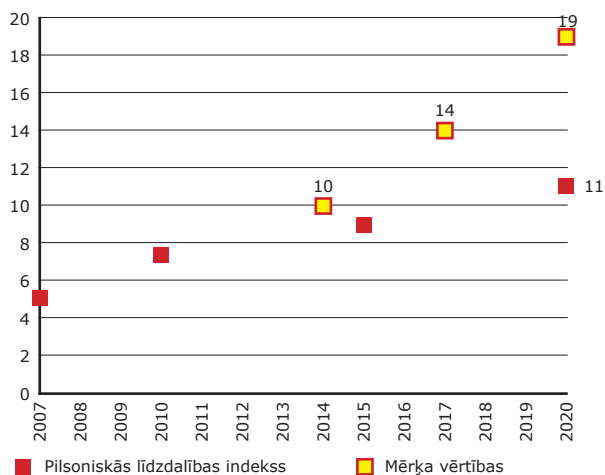
62. Regulāras smēķēšanas paraduma izplatība 15 gadu vecumā (%), (309).

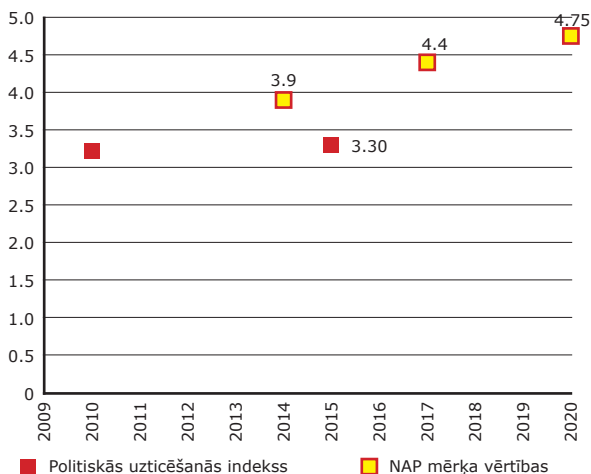
63. Lepnums par piederību Latvijas iedzīvotājiem (%), (322).

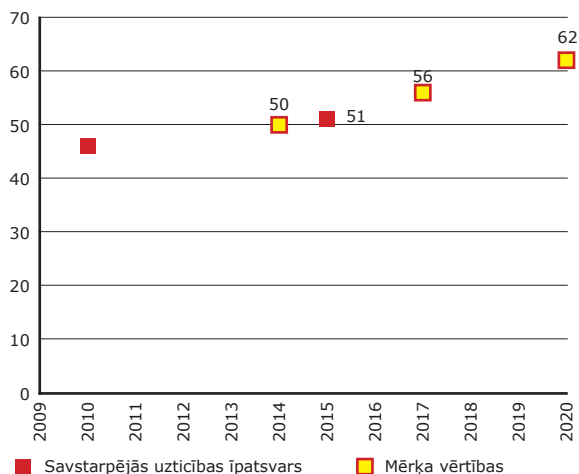
64. Iedzīvotāju pilsoniskās līdzdalības indekss, (323)

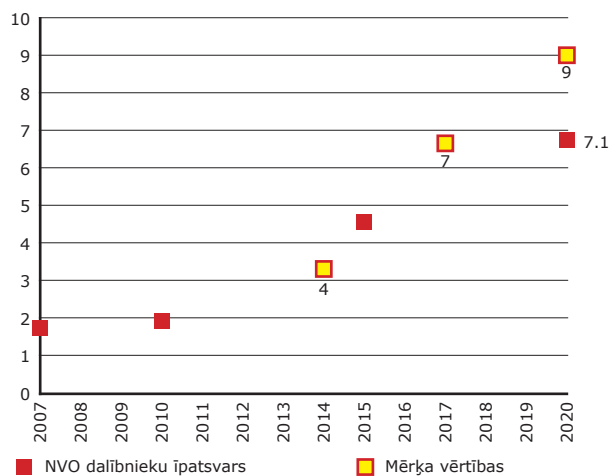
65. Iedzīvotāju politiskās uzticēšanās indekss, (324)

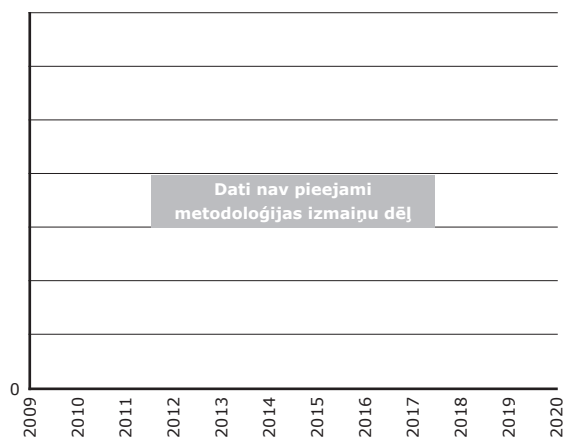
66. Iedzīvotāju savstarpējās uzticības īpatsvars (%), (327).

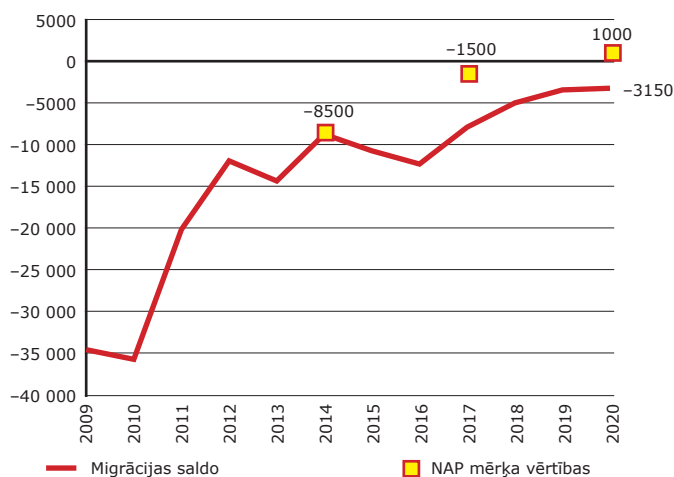
67. Iedzīvotāju īpatsvars, kas darbojas nevalstiskajās organizācijās (%), (328).

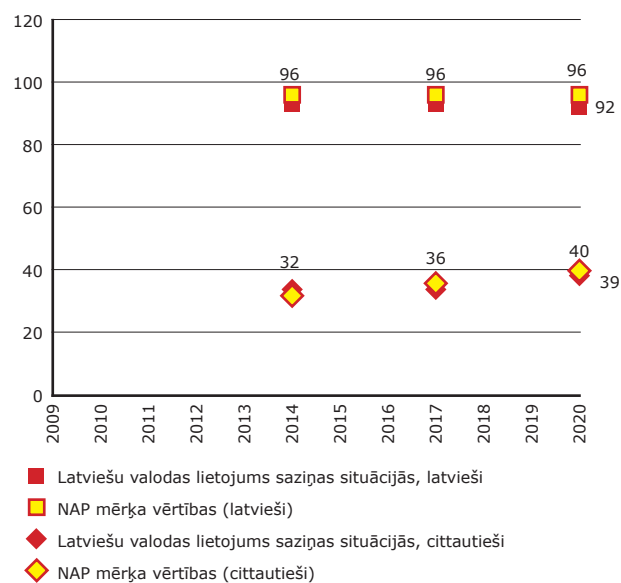
68. Sabiedrības neiecietība pret citu tautību pārstāvjiem (%), (329).

69. Migrācijas saldo, primāri veicinot reemigrāciju un samazinot emigrāciju, (332).

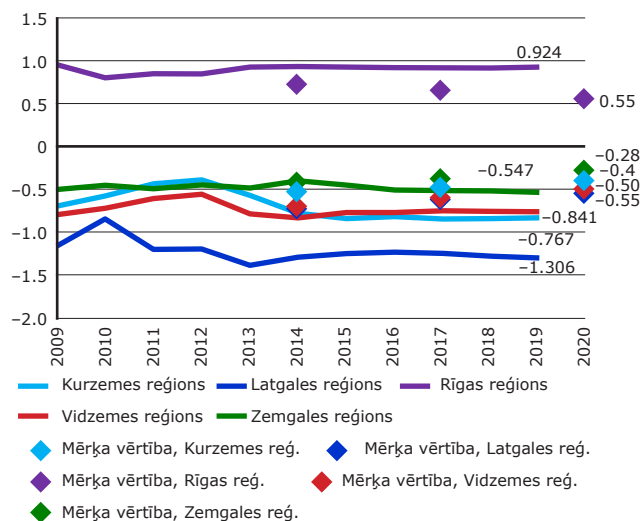

70. Latviešu valodas lietojums saziņas situācijās (latvieši/cittautieši) (%), (335).

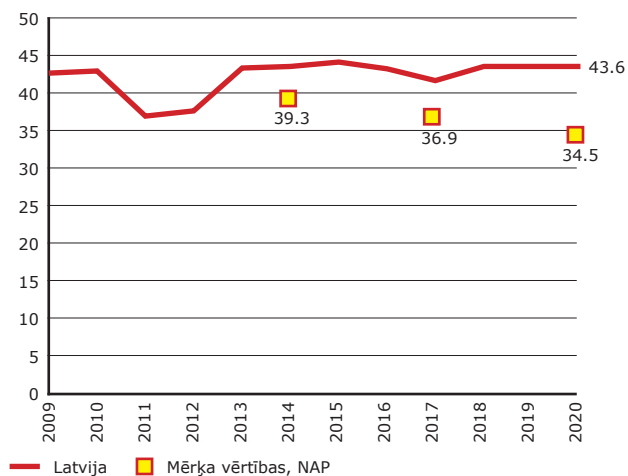

Prioritāte „Izaugsmi atbalstošas teritorijas”

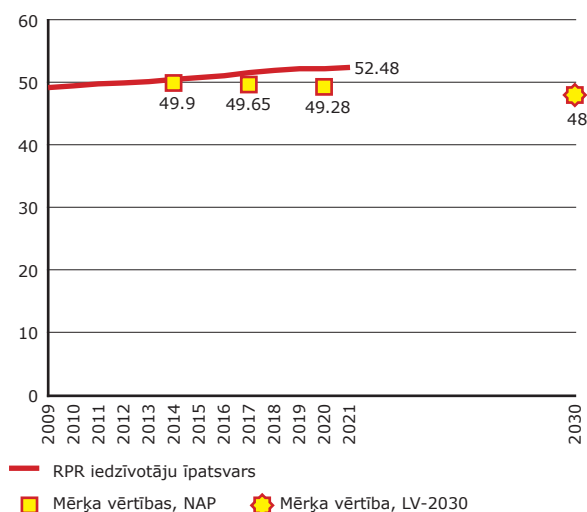
71. Teritorijas attīstības indekss plānošanas reģionos, (356).

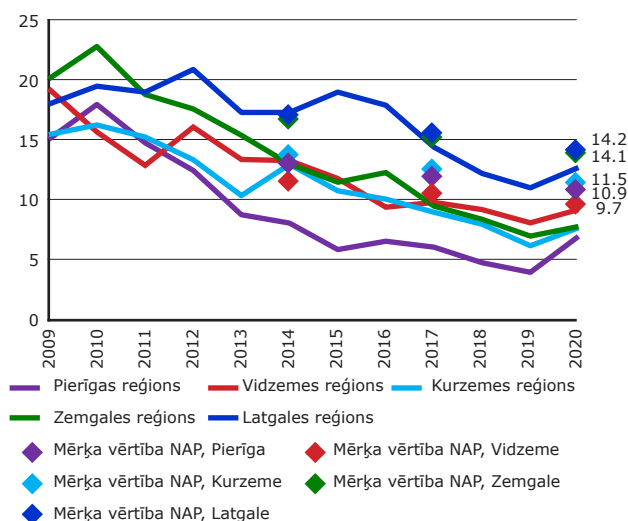
72. Reģionālā iekšzemes kopprodukta uz vienu iedzīvotāju dispersija, (358)

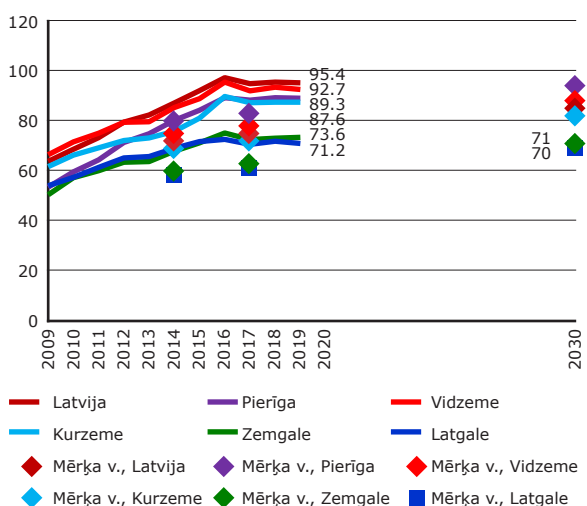
73. Rīgas plānošanas reģiona iedzīvotāju īpatsvars no visiem valsts iedzīvotājiem gada sākumā, (360)

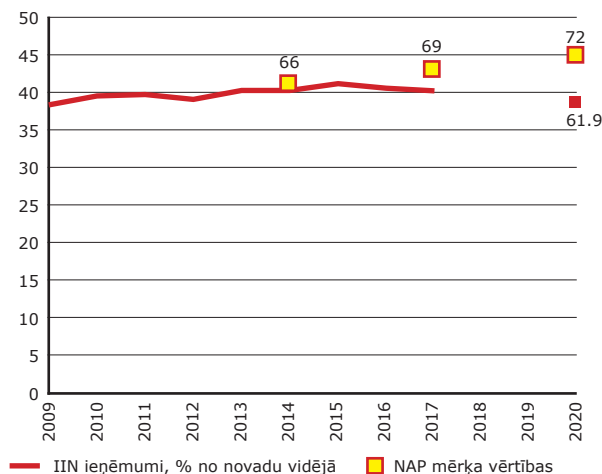
74. Darba meklētāju īpatsvars statistiskajos reģionos ārpus Rīgas (%), (374).

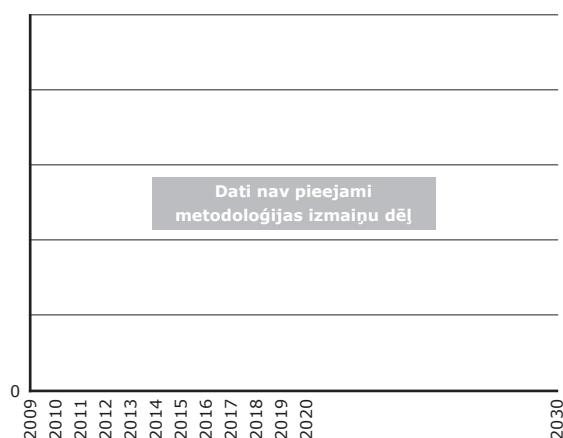
75. Tirgus sektora ekonomiski aktīvās vienības reģionos uz 1000 iedzīvotājiem, (375).

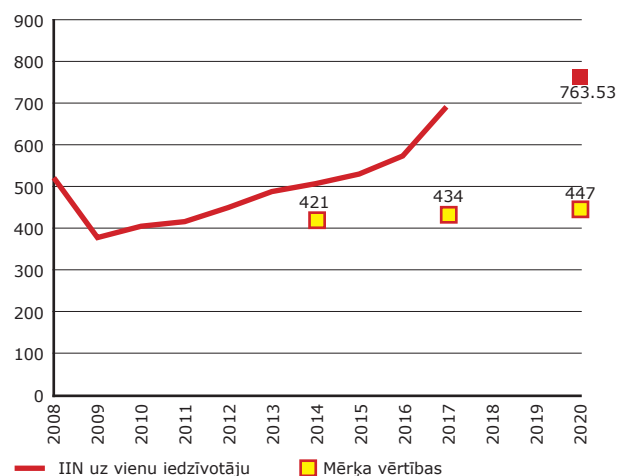
76. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi uz 1 iedz. Austrumu pierobežas novadu pašvaldībās, % no novadu vidējā, (378).

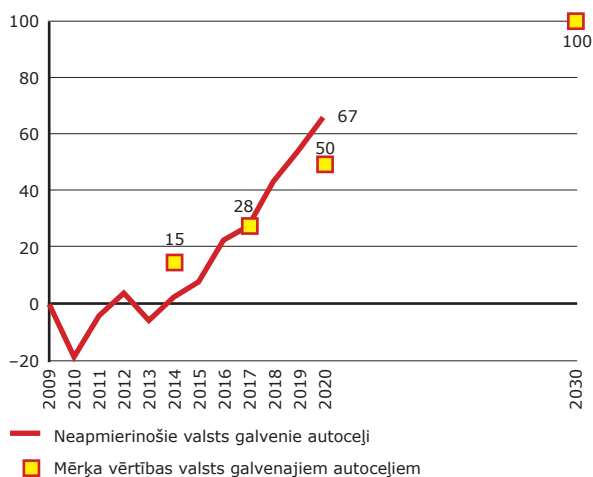
77. Pašvaldību finansiālās kapacitātes novērtējums autonomo funkciju veikšanai (%), (381).

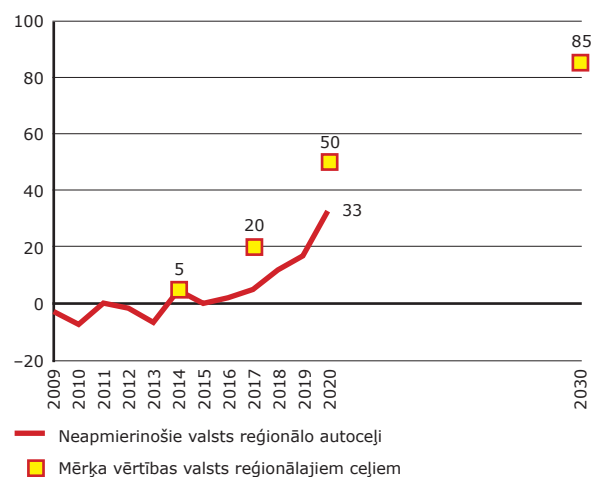
78. Iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumi pašvaldību budžetos uz vienu iedzīvotāju (LVL), (382).

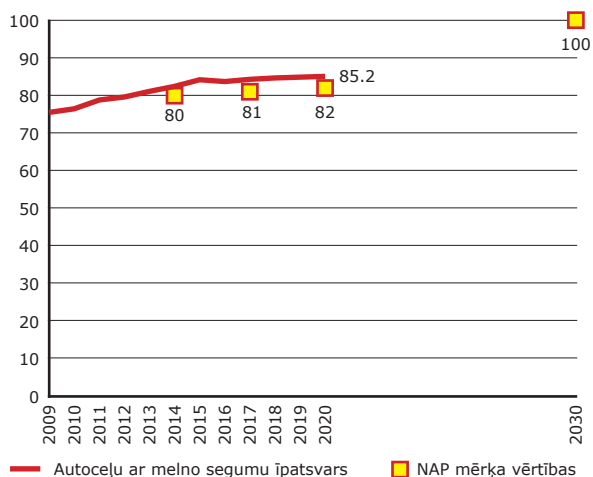
79. Samazināts sliktā un ļoti sliktā stāvoklī esošo valsts galveno autoceļu garums par (%), (399).

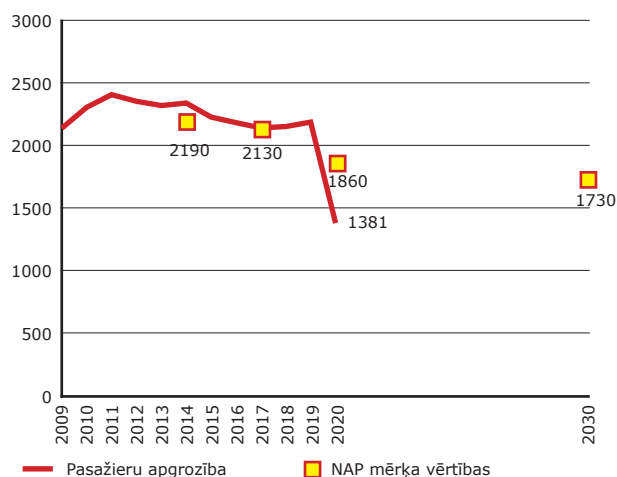
80. Samazināts sliktā un ļoti sliktā stāvoklī esošo valsts reģionālo autoceļu ar melno segumu garums par (%), (400).

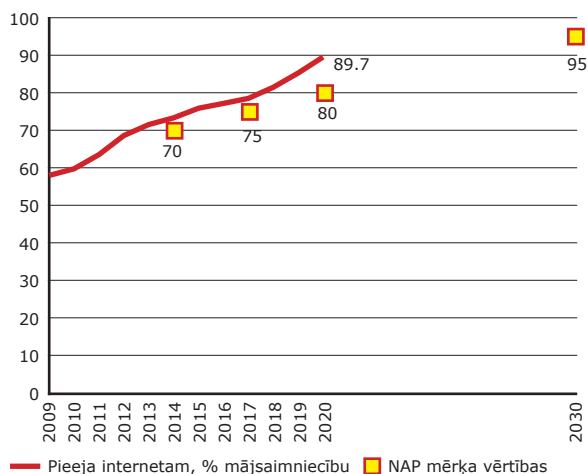
81. Autoceļi ar melno segumu no reģionālajiem valsts autoceļiem (%), (401).

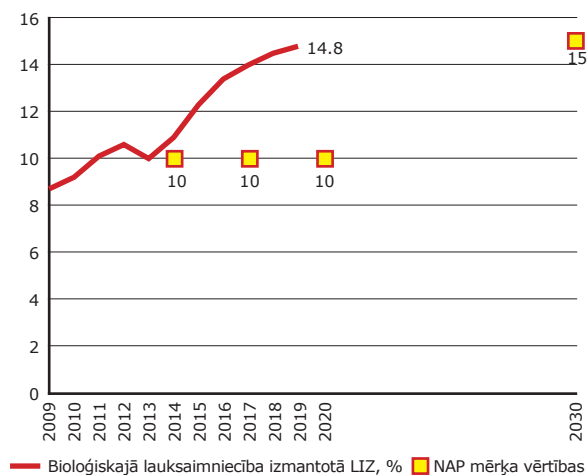
82. Pasažieru apgrozība sabiedriskajā autotransportā (regulārās satiksmes autobusu milj. pasažierkilometri gadā), (402).

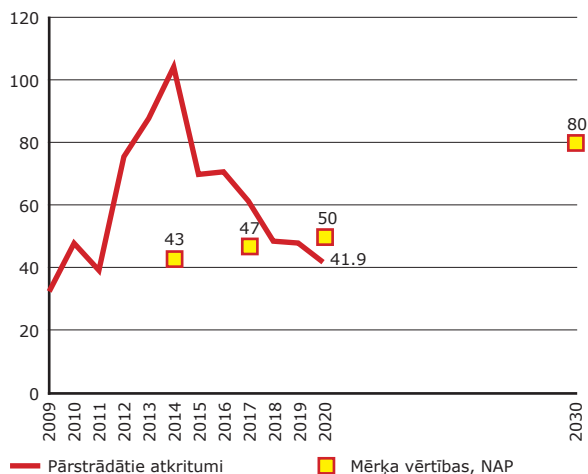
83. Mājsaimniecību īpatsvars, kam pieejams internets (%), (405).

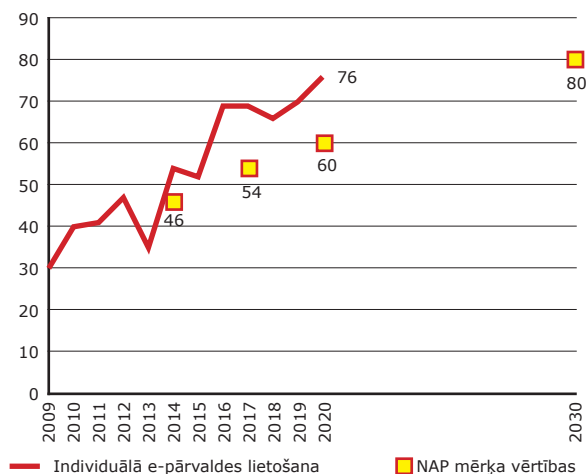
85. Bioloģiskajā lauksaimniecībā izmantotās platības (% no visām lauksaimniecībā izmantotajām platībām), (424).

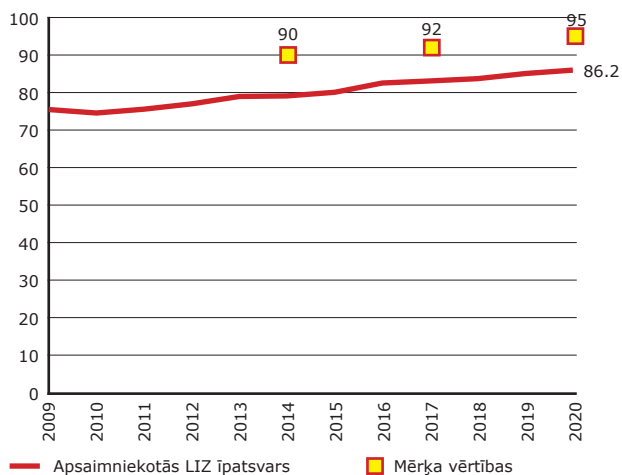
87. Pārstrādāto atkritumu īpatsvars (%), (426)

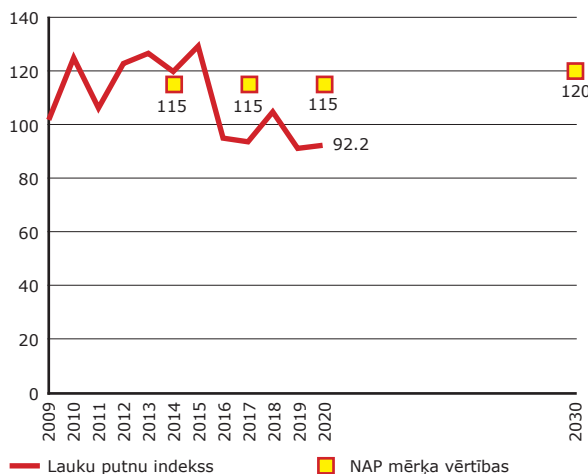
84. Iedzīvotāju īpatsvars, kas izmanto internetu sadarbībai ar valsts un pašvaldību institūcijām (%), (408).

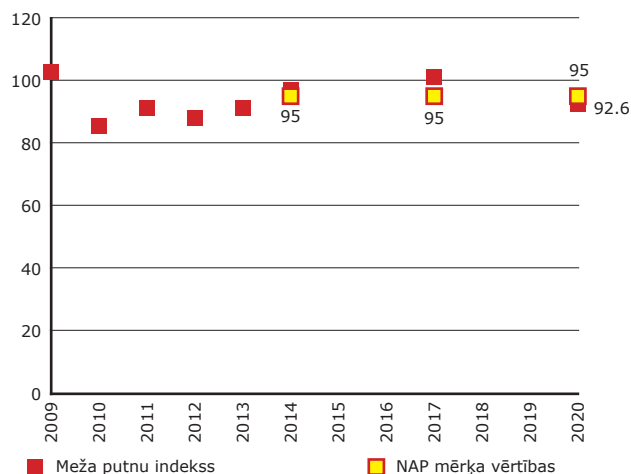
86. Apsaimniekotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes īpatsvars (%), (425).

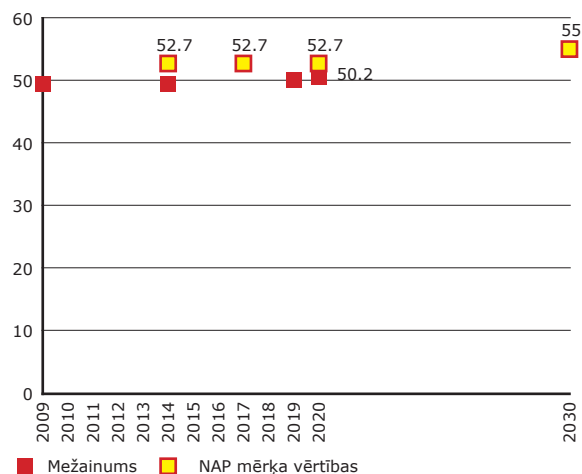
88. Lauku putnu indekss (1999.g. = 100), (427).

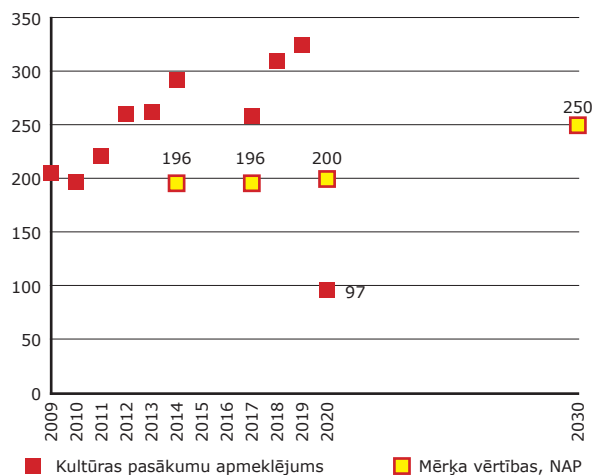
89. Meža putnu indekss, (428).

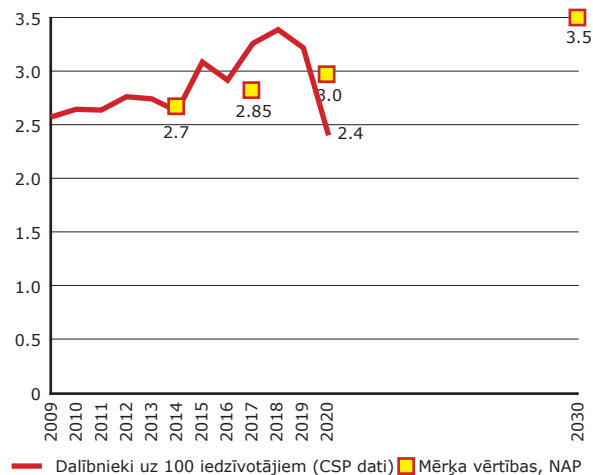
90. Mežainums (mežu platība, % no kopējās valsts teritorijas), (429).

91. Kultūras pasākumu apmeklējumu skaits gadā (uz 100 iedzīvotājiem), (432).

92. Amatiermākslas kolektīvu dalībnieku skaits uz 100 iedzīvotājiem, (433).

93. Ārvalstu tūristu, kas uzturas 4 un vairāk dienas, skaits (milj., gadā), (434).

